

UNIVERSITETET I BERGEN
Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap

AORG350
Masteroppgave

Når matsvinn blir et politikkområde
Et casestudie av Norges tilnærming til matsvinnproblematikken

Emilia Alnæs Esposito

Vår/ 2022

Forord

Mange ganger har jeg stilt meg selv spørsmålet om hvorfor det akkurat ble Bergen. Jeg har tenkt mye og filosofert over spørsmålet. For det er noe med denne havnebyen, så full av egenart og personlighet, og samtidig den fine klangen over tittelen på *Univeristet i Bergen* som trakk meg til seg. Senere har jeg kommet frem til at svaret mest sannsynlig er svært sammensatt. Det er nemlig sjeldent et enkelt svar på denne typen komplekse spørsmål. Dette er forøvrig noe av det mest grunnleggende jeg har lært opp gjennom de siste årene her på Universitet i Bergen, ved det Samfunnsvitenskapelige fakultet.

Dette er kanskje en klisjé, men studieårene har gitt meg ekstremt mye kunnskap. Ikke bare om de ulike fagene som jeg gjennom bachelor- og mastergraden har vært igjennom, men i å se helheten i ting, tenke analytisk, stille kritiske spørsmål, og finne interesser som gir meg mening, og som jeg kan investere både tid og engasjement i. Studieløpet har rett og slett vært med på å forme meg som person og utvikle min identitet; på både godt og vondt. Studieturene til Budapest og Brussel, er videre opplevelser jeg kommer til å ta med meg, og se tilbake til hver gang jeg tenker på studietiden min, og dette vil jeg rette en stor takk til Universitet i Bergen for. De siste to årene har videre utgjort den mest intensive perioden så langt jeg kan huske, og det har krevd en god dose selvdisciplin, mot, og gjennomføringskraft. Ved hjelp av dyktige forelesere som brenner for ulike fagfelt innenfor administrasjon, organisasjon og politikk, fant jeg den nødvendige inspirasjonen og drivkraften som skulle til for gjennomføringen av denne masteravhandlingen; som utrolig nok i dag, 15. juni 2022 er klar til å leveres.

Jeg vil gjerne rette en stor takk til min veileder Thor Øivind Jensen fra Klima, Bærekraft og Miljøgruppen, for ha hjulpet meg i et analytisk og krevende arbeid som har gitt meg mulighet til å fordype meg i et fagfelt og samfunnsområde jeg synes er utrolig spennende. Jeg vil også takke mine kjære medstudenter, for godt felleskap med mye sosialt og festlig aktivitet. En stor takk også til familien min på Østlandet, for å ha gitt meg mot og gode avbrekk fra studiehverdagen. Sist men ikke minst vil jeg takke Elena, min aller nærmeste, for alltid å ha stilt opp for meg og gjort min studietid i Bergen uforglemmelig. Så håper jeg masteroppgaven kan inspirere til videre forskning rundt feltet, et samfunnsområde jeg mener fortjener stadig mer oppmerksomhet. God lesing!

Onsdag 15. juni 2022
Emilia Alnæs Esposito

Sammendrag

Denne masteravhandlingen undersøker et felt som ofte forbindes med klimapolitikk: Matsvinn. Matsvinn som konsept, identifiseres i stadig økende grad som et omfattende samfunnsproblem. Sløsing med mat utgjør en klimaversting fra et bærekraftperspektiv; synonymt med økonomisk tap, klimagassutslipp og en haug med etiske dilemmaer. Flere klimarapporter slår fast at så mye som en tredjedel av all maten som i dag produseres, aldri blir spist. Dette betyr at alle ressurser som brukes i matens livsløp, «*fra gård til bord*» blir bortkastet når den samme maten havner i søpla. Slik matsvinnaksjonist og leder av folkebevegelsen @spisoppmaten Mette Nygård Havre uttaler, utgjør matsvinn et *seigt* område å jobbe med, der Norge, på lik linje med andre land fremdeles har et stort forbedringspotensial. En trenger likevel ikke gå mange år tilbake før en ser at matsvinn gikk fra å være et lite samfunnsaktuelt og regulert tema, til å nå bred oppmerksomhet fra en rekke aktører på ulike nivå. Følgende forskningsprosjekt fanger opp nettopp denne *reisen*, der matsvinn går fra å være et svært lite anerkjent og lite regulert felt, til å plasseres høyt oppe på handlingsagendaen hos et bredt spekter aktører.

Forskningsprosjektet tar utgangspunkt i følgende problemstilling: «Hvordan har matsvinn utviklet seg til et politikkområde i Norge?» Tre underordnede forskningsspørsmål ble videre formulert med hensikt om å gi avhandlingen en tydelig retning og fokusområde. Disse tar sikte på å undersøke konkrete *prosesser* og *aktører* som til sammen gjenspeiler den typen *styringssystem* som dukker opp i lys av matsvinnproblematikken. Fremgangsmåten baseres på en kvalitativ forskningstilnærming, nærmere bestemt en dokumentanalyse av relevant informasjon innhentet fra dokumenter på tvers av offentlig sektor og privat næringsliv. Studien har videre benyttet seg av teori vedrørende den politiske utformingsprosessen og polysentriske styringssystemer. Teorien identifiseres som relevant for å fange utformingen av matsvinn som politikkområde, og utgjør et viktig verktøy i forståelsen og håndteringen av matsvinn. Analysen beskriver matsvinn som et samfunnsproblem som har involvert stadig flere aktører, skapt innovasjon, sysselsetting og økt kommunikasjon på tvers av næringsliv og offentlig virksomhet. Initiativ kan spores tilbake til overnasjonale prosesser og traktater, så vel som hos offentlige myndigheter på nasjonalt og lokalt nivå, næringsliv, verdikjeden for mat i tillegg til den enkelte forbruker. Overlappende nettverkssamarbeid, deling av best praksis og spredning av informasjon ut mot forbruker, utgjør videre sentrale kjennetegn håndteringen av matsvinn i Norge.

Modell-, figur-og tabelloversikt		
Kapittel 2 <i>Kontekst</i>	Figur 2.0 Side 6	<i>Matsvinn og økonomisk tap- første beregninger</i>
	Figur 2.1 Side 6	<i>Matsvinn og økonomisk tap- beregning for år 2020</i>
	Figur 2.3 Side 7	<i>Matsvinn og klimagassutslipp- første beregninger</i>
	Figur 2.4 Side 8	<i>Matsvinn og klimagassutslipp- beregninger for 2020</i>
	Tabell 2.5 Side 9	<i>Matsvinn og etiske vurderinger</i>
	Figur 2.6 Side 10	<i>Utvikling av matsvinn-definisjonen</i>
Kapittel 3 <i>Teori</i>	Figur 3.0 Side 16	<i>Mønstre for politisk styring: hierarkisk,-markeds,-og nettverksstyring</i>
	Tabell 3.1 Side 19	<i>Nøkkelaktører i politikktutformingsprosessen</i>
Kapittel 4 <i>Metode</i>	Figur 4.0 Side 31	<i>Relevante kilder til dokumentanalysen om matsvinn</i>
Kapittel 5 <i>Empiri: Prosesser</i>	Figur 5.0 Side 39	<i>Nøkkelprosesser- oppstand og utvikling av matsvinn som politisk felt</i>
	Figur 5.1 Side 43	<i>Matvett sin ressurspyramide</i>
	Figur 5.2 Side 46	<i>Oppsummering- tidslinje over utvalgte nøkkelprosesser knyttet til matsvinn</i>
Kapittel 6 <i>Empiri: Aktører</i>	Tabell 6.0 Side 47	<i>Nøkkelaktører i håndteringen av matsvinn</i>

	Figur 6.1 Side 48	<i>FNs bærekraftsmål 12 og 12.3</i>
	Figur 6.2 Side 51	<i>Verdikjeden for mat med utgangspunkt i Bransjeavtalen om redusert matsvinn</i>
	Figur 6.3 Side 65	<i>Matsentralens verdikjede</i>
	Graf 6.4 Side 70	<i>Matsvinn og mediedekning</i>
Kapittel 7 <i>Drøfting</i>	Figur 7.0 Side 73	<i>Matsvinn i en innledende fase: aktører og virkemidler</i>
	Figur 7.1 Side 76	<i>Internasjonale aktører- virkemidler</i>
	Figur 7.2 Side 78	<i>Forbruker, verdikjeden for mat og næringsliv- virkemidler</i>
	Figur 7.3 Side 81	<i>Offentlige myndigheter- virkemidler</i>
	Figur 7.4 Side 83	<i>Lokale aktører og prosjekter- virkemidler</i>

Innholdsfortegnelse

Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap	I
1. Innledning.....	1
1.2 Bakgrunn for valg av tema	2
1.3 Avgrensning, problemstilling og forskningsspørsmål	3
1.4 Disposisjon	5
2. Kontekstkapitel.....	6
2.1 Hvorfor er matsvinn et samfunnsproblem?	6
2.1.1 Økonomi.....	6
2.1.2 Klimaavtrykk.....	7
2.1.3 Etske vurderinger	9
2.2 Definisjonsavklaringer	10
2.3 Matsvinn og tidligere forskning	12
2.4 Oppsummering kontekstkapittel	13
3. Teoretisk rammeverk.....	14
3.1 Mønstre for politisk styring.....	15
3.2 Implementeringseffektivitet, problemdefinering og agendasetting	17
3.3 Aktører	18
3.4 Politisk implementering	21
3.5 Ostrom og den polysentriske styringstilnærmingen.....	22
3.6 Oppsummering av studiens teoretiske rammeverk	26
4. Metodisk grunnlag og rammeverk	28
4.1 Metodiske valg og datamateriale.....	29
4.2 Dokumentanalyse og vurdering av forskningsprosjektets forskningsdesign	33
4.3 Hensyn til validitet og reliabilitet.....	34
4.4 Alternativt forskningsdesign for å besvare problemstillingen	37
4.5 Oppsummering metodisk rammeverk	38
5. Empiriske resultater: Prosesser	39
5.1 Matsvinnbegrepets første møte med offentligheten.....	40
5.2 Kartlegging av matsvinn i Norge: oppstart	40
5.3 Nordisk ministerråd og åpningen av Norges første Matsentral.....	41
5.4 Norge forplikter seg til FNs Bærekraftsmål 12	41
5.5 Endring i lov om Merverdiavgift §6-19. Veldedige formål	42

5.6 Bransjeavtale, endring av datomerking og forslag til matkastelov	42
5.7 Den internasjonale dagen mot matsvinn	44
5.8 Farm to Fork Strategien legges frem som en del av European Green Deal	44
5.9 Den første matsvinnkonferansen	45
5.10 Oppsummering: nøkkelprosesser knyttet til matsvinn	46
6. Empiriske resultater: Aktører	47
6.1 Myndigheter og helseautoriteter	48
6.1.1 FN	48
6.1.2 EU	49
6.1.3 Nasjonale offentlige myndigheter og helseautoriteter	49
6.2 Verdikjeden for mat	51
6.2.1 Matindustri, grossist og dagligvare	53
6.2.2 Serveringsbransjen og KBS	55
6.2.3 Offentlig sektor: Sykehus, barnehager, grunnskoler og SFO	56
6.2.4 Sjømatindustrien	58
6.2.5 Jordbrukssektoren	60
6.2.6 Oppsummering verdikjeden for mat	62
6.3 Næringslivet	63
6.3.1 Toogoodtogo	63
6.3.3 Matsentralen	64
6.3.4 Krispy Norge	65
6.3.5 @Thrownomore	65
6.3.6 Oppsummering Næringslivet	66
6.4 Forbruker	66
6.4.1 Mette Nygård Havre	67
6.4.2 Karen Elene Thorsen	68
6.4.3 Marie Thrane	68
6.4.4 Oppsummering forbruker	69
6.5 Media	69
7. Drøfting: Hva slags styringssystem vokser frem? Hvilke aktører deltar?	71
7.1 Aktualisering av matsvinn	71
7.2 Betydningen av internasjonale aktører og prosjekter	74
7.3 Entusiaster, næringsliv og verdikjeden for mat	76
7.4 Offentlige myndigheter	78
7.5 Nyere prosjekter og lokalt initiativ	81

7.6Håndteringen av matsvinn og paralleller til den polysentriske styringstilnærmingen	
8.Konklusjon	86
8.1 Svar på problemstilling og forskningsspørsmål	86
8.2Teoretiske implikasjoner og begrensninger	89
8.3Videre forskning.....	90
Referanser.....	91

1. Innledning

«Svinn må vi ha, for diskene skal være fulle hele tiden» (Dagligvarehandelen 2008).

Sitatet over er plukket ut fra et intervju som fant sted 18 august 2008 med daværende Franchisetaker i Deli De Luca Oslo S, Jarle Jensen. Saken omhandlet et system der matsvinn er unngåelig, og helst skal befinne seg et sted mellom 180 og 300.000 kroner for en gjennomsnittlig utsalgssted fra Deli De Luca. Lavere tall enn dette, vil være tegn på dårlig varetrekk. Dette *nødvendige* matsvinnet, ble hovedsakelig omtalt for å være et resultat av Mattilsynets reglement innenfor ferske matvarer, utfordringer knyttet til prognoser, og mangel på ordninger for bedre utnyttelse av usolgte måltider og matvarer. Kort tid etter publiserte Dagens Næringsliv en artikkel med overskriften: «Matsløsning ribber verden for vann» (Dagens Næringsliv 2008). Den ledende svenske ekspertinstitusjonen innenfor vann-politikk SIWI-Stockholm International Water Institution, forteller at halvparten av maten som dyrkes på verdensbasis aldri blir spist. Dette sier noe om omfanget mat og tilsvarende vann som i utgangspunktet kunne vært spart. Utvalget pekte blant annet på de ulike leddene i matverdikjeden; alt fra produksjon, transport, utsalgssteder og den enkelte forbruker som hver eneste dag representerer en kilde til matsvinn.

I 2009 ble det videre utlyst om de store summer som hvert år kastes fra sykehus, og der Rikshospitalet stod for et årlig matsvinn på hele 40%, til sammen tilsvarte 100 millioner kroner i året (Journalen 2009), og i 2010 uttrykte Knut Jacobsen fra Mathuset Jacobs på Holtet i Oslo sin frustrasjon over forbrukerne som er nødt til å lære seg å vurdere kvaliteten på maten, istedenfor å følge datomerkingen slavisk (RenMat 2010). I 2011 ble det i Fredrikstad arrangert for det første matkastebordet: 51,1 kg med mat, som skulle gi et bilde av mengden mat som en gjennomsnittlig nordmann kaster i løpet av et år (Hanssen og Møller 2013, 20). Tiltaket var ment å fungere som en tankevekker hos befolkningen.

De følgende årene har det vært mulig å identifisere et stort knippe tiltak som involverer mange aktører i arbeidet mot matsvinn, og konseptet har blitt til et politikkområde. Denne masteroppgaven har til hensikt å beskrive og analysere fremveksten av politikkområdet *matsvinn* ved å se på relaterte prosesser og aktører.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Viktige funn fra første del i FNs sjette hovedrapport slår fast at den stadig økende globale temperaturen snart er irreversibel. Havet blir varmere, surere og stiger, isen krymper, nedbøren endres, ekstremvær blir verre, og de regionale endringer i klima vil øke. Skal en oppnå endring og begrense oppvarmingen til 1,5 grader, er netto null CO₂-utslipp gjennom en omfattende omstilling i dagens samfunnsstrukturer høyest nødvendig (Miljødirektoratet 2021). En viktig kilde til klimautslipp kan spores tilbake til verdens matproduksjon, som i dag står for omlag en tredjedel av klimautslippene (Mathismoen 2019). En del av løsningen består i å kutte ned på matsvinnet. Hvert år kastes det i Norge over 417.000 tonn mat, som i utgangspunktet kunne ha vært spist. Dette blir omtalt som et grunnleggende samfunnsproblem med både sosiale, etiske, og økonomiske aspekter (NHO Mat og Drikke 2021).

FNs miljøprogram presenterte i 2017 fire grunnleggende og kritikkverdige forhold ved dagens matssystem. Følgende er: (i) en tredjedel av verdens befolkning lider av underernæring og relaterte sykdommer; (ii) store mengder av maten som i dag produseres, og som er en integrert del av dagens befolkningskosthold-og diett, har en negativ påvirkning på både helse og miljø; (iii) en tredjedel av all mat som i dag produseres, blir aldri spist, og ender opp som avfall; og (iv) en rekke av dagens livsnødvendige naturressurser er under press. Disse utfordringene intensiveres av klimaendringene og den globale oppvarmingen, og viser at det er strengt nødvendig å foreta aktive valg for å endre på dagens matssystemer. For å muliggjøre dette, kreves det en omstilling av stegene i dagens matssystemer. Slik FNs miljøprogram ser det, bør produksjon, bearbeiding, distribusjon og forbruk justeres slik at det sikres for sunnere mat til en voksende verdensbefolkning, samtidig som klimautslippene reduseres. Her understrekes nødvendigheten av samarbeid på tvers av ulike aktører; inkludert myndigheter, helseautoriteter, produsenter, forbrukere og all type virksomhet fra offentlig og privat sektor slik at mat produseres og konsumeres på et bærekraftig vis (UN Environmental Programme 2017).

Diskusjonen over danner utgangspunktet for denne avhandling, som ønsker å nærmere undersøke de ulike prosesser og aktører som i løpet av de siste tiårene har fått fotfeste i

arbeidet med *matsvinn* i det norske samfunnet. Studien vil redegjøre for ulike prosesser som har vært særlig relevante i utviklingen av tiltak med å forebygge og redusere matsvinn. Videre vil det identifiseres for tilsvarende viktige aktører som har bidratt og aktualisert matsvinn som samfunnsproblem. Relevante prosesser og aktører vil drøftes i lys av relevant teori, og undersøke for typen styringssystem som vokser i lys av studiens case: Matsvinn.

1.3 Avgrensning, problemstilling og forskningsspørsmål

Slik det forekommer av diskusjonen over ønsker denne avhandling å ta tak i matsvinnproblematikken, og på denne måten få dypere forståelse for den typen styringssystem som vokser fram på matsvinnområdet. Selve *matsvinnbegrepet* ble først omtalt i media 2004, da en stor sak vedrørende matsvinn i norske sykehus ble dekket av flere aviser rundt om i landet. Flere overskrifter om at norske sykehus kaster mat for over 100 millioner kroner, vekket i denne forbindelse oppmerksomhet i offentligheten (Nielsen 2004, Dagbladet 2004, VG 2004). 2008 ble starten på en konsekvent, og økende mediedekning rundt matsvinn blant norske medier. Forskning og videre arbeid med å kartlegge matsvinn, samt årsakssammenhenger knyttet dette, begynte i 2010, da ForMat-prosjektet fikk sin oppstart i regi av Matvett: Mat og serveringsbransjens selskap for å forebygge og redusere matsvinn (ForMat-prosjektet 2015). Dette prosjektet markerte starten på et samarbeid mellom norske myndigheter og matbransjen for å sette matsvinnproblematikken på dagsorden. Myndigheter bidro her først og fremst med finansiell støtte til et prosjekt der formålet var å nettopp kartlegge matsvinn innenfor ulike deler av verdikjeden for mat, samt innhente relevant informasjon til forebygging og reduksjon av matsvinnet i Norge. I etterkant ble det etablert en rekke andre prosjekter, der Matvett i samarbeid med forskningsinstitusjoner (NORSUS-tidligere Østfold forskning; SSB), myndigheter, verdikjeden for mat, og næringsliv gjennomgående har jobbet for å kartlegge og identifisere årsaker og tiltak i en matsvinnrelatert kontekst (Hanssen og Møller 2013; Stensgård et al 2020; Hebrok og Heidenstrøm 2017; Møller et al 2020) samt pilotprosjekter i offentlig sektor (Brathagen 2020, Stensgård et al 2021) med mer.

Diskusjonen over danner grunnlaget for noen viktige rammer til dette prosjektet, som har et tidsperspektiv som strekker seg fra 2004- da matsvinn som konsept fikk sitt første møte med offentligheten gjennom norske redaksjonelle medier, og frem til i dag (årsskifte 2021/2022). Med dette utgangspunktet er avhandlingens problemstilling formulert på følgende måte: «*Hvordan har matsvinn utviklet seg til et politikkområde i Norge?*». Formen på forskningsspørsmålet, er videre av betydning for valg av egnet fremgangsmåte. Yin (2018, 11) identifiserer spørreordet «hvordan» som forklarende, og utgjør et spørreord som ofte foretrekke casestudier, eksperimenter eller undersøkelsen av historiske begivenheter (2018, 11). Denne typen forskningsspørsmål jobber ofte med å spore tilbake prosesser (The operational process) over tid, fremfor forekomst eller rekkevidden ved ulike fenomener. Denne avhandlingen søker etter å beskrive og analysere fremveksten av politikkområdet *matsvinn* og er dermed ute etter å spore tilbake til viktige prosesser og aktører i håndteringen av matsvinn. Spørreordet *hvordan* argumenteres derfor for å være godt egnet til dette forskningsprosjektet. I arbeidet med å gi oppgaven tydelig retning og fokus, har tre forskningsspørsmål blitt formulert. Forskningsspørsmålene vil bidra med å besvare avhandlingens overordnede problemstilling, og samtidig gi en pekepinn på empiriens og drøftingens fokusområder. Forskningsspørsmålene er formulert på følgende måte:

- (i) *Hvilke prosesser har vært relevante i håndteringen av matsvinn i Norge?*
- (ii) *Hvilke aktører har vært relevante i håndteringen av matsvinn i Norge?*
- (iii) *Hva slags styringssystem vokser frem på matsvinnområdet i Norge?*

1.4 Disposisjon

Det har nå blitt presentert for overordnet tema i denne masteravhandlingen, i tillegg til problemstilling og relaterte forskningsspørsmål. Følgende delkapittel vil gi en oversikt over resten av oppgavens disposisjon. For hvert kapittel vil det gis en kort beskrivelse av innholdet.

Kapittel 2 utgjør studiens kontekstkapittel, og har til hensikt å redegjøre for matsvinnkonseptets bakgrunn, samt hvorfor matsvinn fra et samfunnsmessig perspektiv er av betydning. Økonomi, miljø og etiske vurderinger trekkes inn som særlig relevante begrunnelser. Kapitlet vil også gi en definisjonsavklaring for matsvinnbegrepet, samt redegjøre for enkelte forskningsprosjekter som har studert matsvinnkonseptet. *Kapittel 3* utgjør oppgavens teoridel som i grove trekk tar utgangspunkt i (i) Ostroms teoretiske rammeverk for polysentriske styringssystemer og (ii) en tilpasset versjon av Knill og Tosuns typologi for utviklingen av offentlig politikk. Da fremveksten av matsvinn som politikkområdet er sterkt preget av aktører og prosesser utenfor den klassiske parlamentariske styringskjeden, har det vært nødvendig å trekke inn teori tilpasset en situasjon som spenner over mange typer prosesser og aktører. Ostroms argumentasjon for polysentriske systemer (2010), identifiseres fra dette perspektivet som særlig relevant for politikkområdet som studien undersøker.

I *Kapittel 4* går oppgaven over på sin metodedel der valg av design, og nettopp metode skal presenteres og begrunnes. Kort oppsummert har avhandlingen valgt å benytte seg av en kvalitativ forskningstilnærming, nærmere bestemt *dokumentanalyse* og baserer seg på utvalgte, relevante dokumenter. Nærmere beskrivelse av denne prosessen vil redegjøres for i kapitlet. *Kapittel 5 og 6* utgjør prosjektets empiridel og vil gi en bearbeidet presentasjon av datamaterialet. Kapitlene vil ta sikte på å besvare de presenterte forskningsspørsmålene i kapitlet over (1.2), og vil derfor fokusere på relevante prosesser og aktører i en matsvinnrelatert kontekst. Følgelig vil *kapittel 7* utgjøre studiens drøftingsdel, og med utgangspunkt i forskningsspørsmål (iii) redegjøre for den typen styringssystem som vokser frem i lys av det politiske feltet *matsvinn*. I dette arbeidet vil den utvalgte teorien benyttes som verktøy. *Kapittel 8* utgjør prosjektets konklusjonsdel, og vil redegjøre for resultater og funn ved å besvare de formulerte forskningsspørsmålene, og videre prosjektets problemstilling. Avslutningsvis vil kapitlet ta for seg teoretiske implikasjoner og videre forskning.

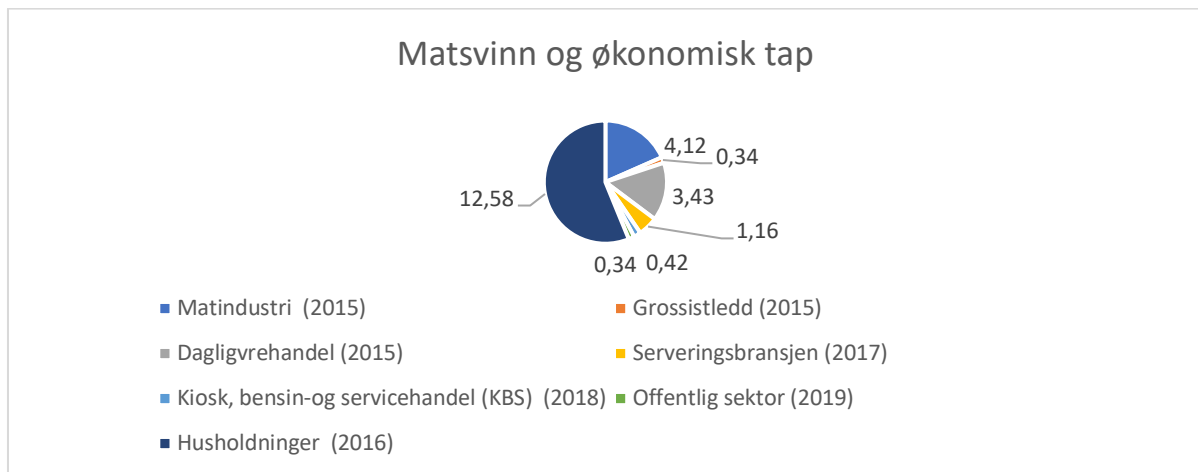
2. Kontekstkapitel

2.1 Hvorfor er matsvinn et samfunnsproblem?

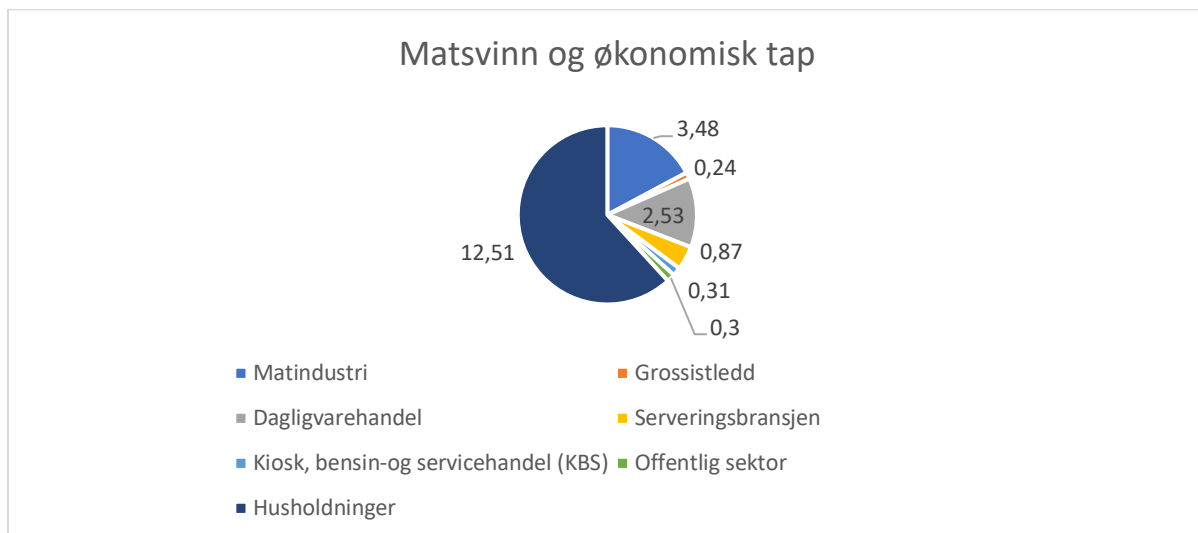
Matsvinn har i løpet av de siste to tiårene fått stadig større plass i den offentlige debatten. Matsvinn som samfunnsproblem knyttes i hovedsak til følgende tre dimensjoner: (i) økonomi; (ii) klima og bærekraft; og (iii) etiske vurderinger. I følgende del vil dimensjonene kort presenteres for.

2.1.1 Økonomi

Figur 2.0: Matsvinn og økonomisk tap – første beregninger

Figur 2.1: Matsvinn og økonomisk tap – beregninger for 2020

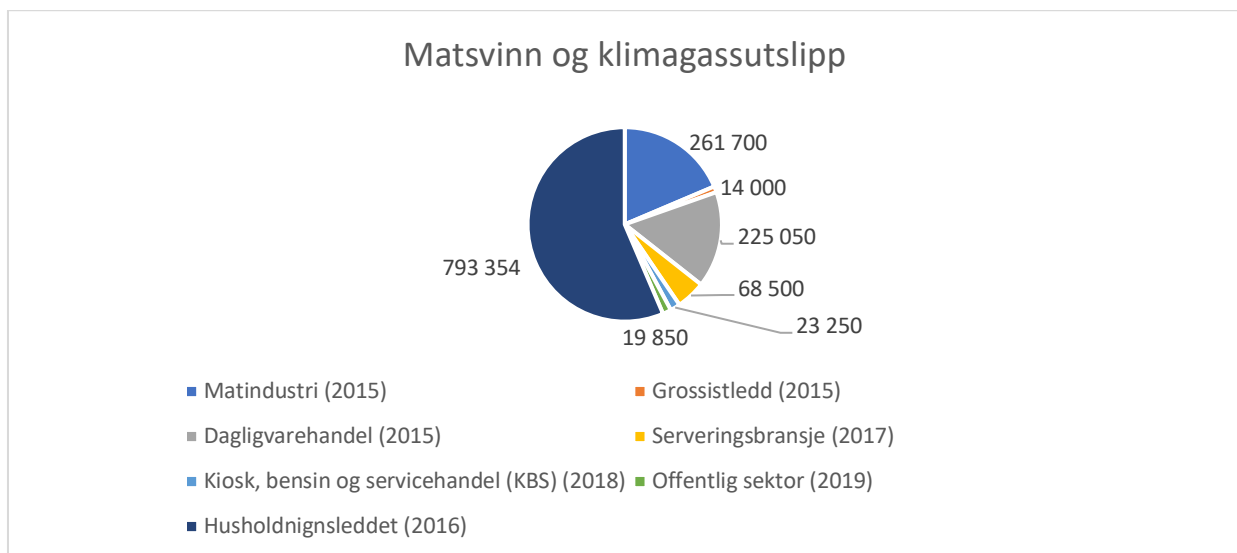

Slik det fremgår av figurene over (figur 2.0 og figur 2.1) finnes det store økonomiske tap knyttet til matsvinn. Kartleggingsarbeidet utført av Matvett med fler, har bidratt i tilgjengeliggjøringen av data som gjør det mulig å sammenligne utviklingen av det økonomiske

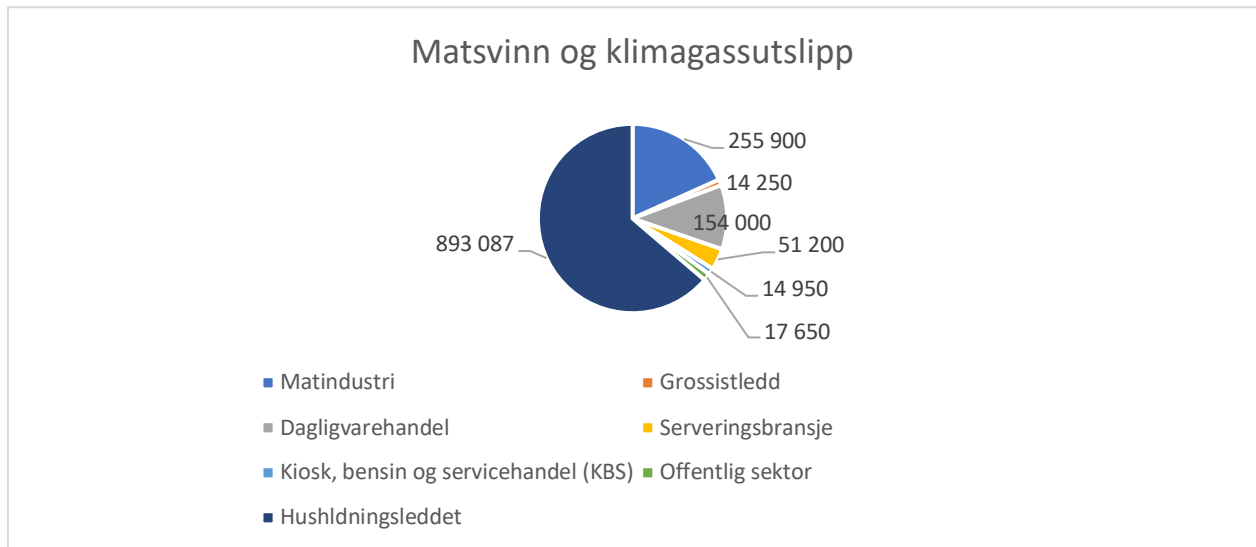
tapet knyttet til matsvinn. Figur 2.0 viser det økonomiske tapet (beregnet i milliarder kr) knyttet til matsvinn i kartleggingens startsfase, henholdsvis 2015 for matindustri, dagligvare og grossist, 2016 for husholdninger, 2017 for serveringsbransjen, 2018 for kiosk, bensin og servicehandel, og 2019 for offentlig sektor. Totalt utgjorde det totale økonomiske tapet knyttet til matsvinn i den første kartleggingsperioden 22,39 milliarder kroner. Største andelen forekommer i private husholdninger (12, 51 milliarder kr), etterfulgt av matindustri (4, 12 milliarder kr) og dagligvarehandel (3, 43 milliarder kr) (Stensgård et al 2021). Videre viser figur 2 beregninger fra år 2020. Sammenlignet med det første kartleggingsarbeidet, ser man en nedgang i økonomiske tapet knyttet til matsvinn hos alle ledd i matverdikjeden. Til sammen tilsvarer det økonomiske tapet knyttet til matsvinn 20, 24 milliarder kr i 2020. Med unntak av husholdningsleddet, har alle leddene en prosentvis reduksjon i eget matsvinn som befinner seg en plass mellom 11 og 28 prosent. Den største reduksjonen ser man blant grossister (-28%) etterfulgt av kiosk, bensin og servicehandel (KBS) (-27%), dagligvarehandelen (-26%) og serveringsbransjen (-25%). Minst endring ser man i husholdningsleddet, der tallene fra 2016 og 2020 viser en prosentvis reduksjon på 1 prosent.

2.1.2 Klimaavtrykk

Figur 2.3: Matsvinn og klimagassutslipp- første beregninger

Figur 2.4: Matsvinn og klimagassutslipp- beregninger for 2020

Figurene over (figur 2.3 og 2.4) viser klimagassutslipp målt i tonn CO₂-ekv og er en indikator på den miljømessige belastningen matsvinn fører med seg. Tidsperspektivet for de ulike klimagass-utslipp målingene i den første kartleggingen, tilsvarer de som gjaldt for beregningene av økonomisk tap, dvs. 2015 for matindustri, dagligvarehandel, og grossistleddet, 2016 for husholdningsleddet, 2017 for serveringsbransjen, 2018 for kiosk, bensin og servicehandel (KBS) og 2019 for offentlig sektor. Ikke overraskende tilsvarer mengden klimagassutslipp fra de ulike leddene i verdikjeden for mat, den økonomiske dimensjonen. Dvs. at det økonomiske tapet og mengden klimagassutslipp i mer eller mindre grad overlapper hverandre, og det finnes en sammenheng. I 2015 ble det beregnet et klimagassutslipp i husholdningsleddet tilsvarende 793 354 tonn CO₂-ekv, noe som tilsier at den vanlige forbruker i hjemme stod for mesteparten (56%) av det totale klimagassutslippet når det kommer til matsvinn. I likhet med den økonomiske dimensjonen, forekommer det minst endring husholdningsleddet når det gjelder CO₂ utslipp; snarere viser beregningene en svak økning (1%) fra 2016 til 2020. Sammen med husholdningsleddet, opplever grossistene en samlet økning i CO₂-utslipp på 2 prosent. Når det er sagt viser beregningene redusert klimagassutslipp hos de resterende aktører. I Kiosk bensin og servicehandel (KBS) blir det beregnet en reduksjon på 32% etterfulgt av, dagligvare (32%), og serveringsbransjen (25%). Offentlig sektor og matindustri får videre en reduksjon i klimagassutslipp på 11 prosent.

Samlet sett viser beregningene at (i) økonomisk tap og (ii) klimagassutslipp knyttet til matsvinn har gått ned- og at ulike tiltak har hatt en virkning. Likevel er det fremdeles titalls milliarder

kroner som hvert år går tapt; i tillegg til anslagsvis en million tonn med klimagassutslipp. Dette tyder videre på at det finnes klare forbedringspotensialer i forebyggingen og reduksjon av matsvinn i Norge.

2.1.3 Etske vurderinger

I tillegg til økonomisk tap og klimagassutslipp finnes det en rekke etske utfordringer knyttet til matsvinn. I Matsvinnkonferansen som fant sted i desember 2021, pekte Matvett¹ sin kommunikasjonssjef Anne Marie Schröder på behovet for det hun kalte for en «atferds revolusjon» som i stor grad krever en generell holdningsendring hos den enkelte forbruker når det gjelder mat og matsvinn. Myndighetene bør i følge Schröder, få et særskilt ansvar i å bidra til informasjons- og kunnskapsspredning hos dagens oppvoksende befolkningen. Kunnskap om mat, matens reise, og ikke minst verdien av mat og de ressursene som kreves før maten blir et ferdigprodukt og konsumeres hos sluttforbruker, er nødvendige faktorer for realiseringen av en slik atferds revolusjon og tilsvarende holdningsendring (Nett-tv 2021). Når det er sagt har jeg valgt å inkludere noen grunnleggende synspunkter som ofte blir trukket frem av ulike aktører i aktualiseringen av etske vurderinger knyttet til matsvinn.

Figur 2.5: Matsvinn og etske vurderinger

Etske vurderinger	Kilde
En tredjedel av all mat som produseres blir aldri spist.	Matsentralen.no 2021
1 av 9 mennesker i verden lever i kronisk sult, samtidig som store deler av maten som produserer aldri blir spist.	Matprat.no 2022
Matsvinnet som kastes i Norge inneholder nok kalorier til å mette 785.000 mennesker.	Lindahl 2017
20 prosent av Norges jordbruksareal brukes for å produsere mat som aldri blir spist.	Lindahl 2017
Ressurser (i form av landareal (37%), vann (70% av ferskvannet), energi og arbeidskraft) blir bortkastet når maten havner i søpla.	Matsentralen.no 2021
Reisen maten tar fra «jord til bord» slipper ut 25% av all klimagass på jorda.	Matsentralen.no 2021
Mat blir ofte matsvinn på bakgrunn av størrelse, produksjonsfeil, osv- noe som i realiteten ikke gjør maten mindre verdifull.	Matsentralen.no 2021
Vi dyrker mer mat enn vi klarer å spise, samtidig som mennesker går sultne.	Matsentralen.no 2021

¹ Matvett AS er mat og serveringsbransjens selskap for å forebygge og redusere matsvinn (Matvett 2020)

2.2 Definisjonsavklaringer

Oppgaven har nå vært inne på noen av hovedårsakene som identifiserer matsvinn som samfunnsproblem. Som nevnt i kapittel 1.2, utgjorde 2010 året da kartleggingsarbeidet med formål om å forebygge og redusere matsvinnet i Norge begynte (Stensgård og Hanssen 2016). Matsvinn var på denne tiden et relativt nytt konsept. Behovet for å avklare en egnet definisjon har vært viktig i etableringen av systemer og rutiner som identifiserer, fanger, og måler konseptet på tvers av verdikjeden for mat noenlunde på samme vis. Med andre ord ønsket man å utvikle en felles metodikk for måling av matsvinn på tvers av verdikjeden i Norge, og på denne måten etablere en felles forståelse av matsvinn definisjonen (Stensgård og Hanssen 2016, 5).

Figur 2.6 Utvikling av matsvinn-definisjonen

Figuren over viser utviklingen av definisjonen «Matsvinn» blant Matvett sine dokumenter. Den sist oppdaterte definisjonen av matsvinn (den tredje i figur 2.6) er den som ligger til grunn for *Bransjeavtalen*. Bransjeavtalen utgjør en forpliktende avtale der en samlet matbransje i samarbeid med myndigheter, jobber for å redusere matsvinnet i Norge i tråd med FNs Bærekraftsmål, nærmere bestemt bærekraftsmål 12 og 12.3 (Regjeringen.no 2017). Definisjonen er formulert på følgende måte: «*Matsvinn omfatter alle nyttbare deler av mat produsert for mennesker, men som enten kastes eller tas ut av matkjeden til andre formål enn menneskeføde, fra tidspunktet når dyr og planter er slaktet eller høstet*» (Stensgård et al 2021, 9). En sammenligning av de ulike definisjonene, indikerer behovet for å avklare hva som inngår i selve matsvinnbegrepet (nyttbar del) samt det spesifikke tidspunktet for hva som rengnes for

å være en nyttbardel av maten. Marianne Reime fra Miljødirektoratet uttaler i matsvinnkonferanse at det som regnes som «nyttbare del av maten» ofte er et spørsmål om næringsinnhold og kultur. Hva som kulturen i et land anser for å være en spiselig del av et dyr eller plante vil ofte variere. Definisjonen som er satt av bransjeavtalen, kan konkretiseres til følgende eksempler om «banan» og «kjøtt». I det tidspunktet disse kastes, blir det matsvinn. Bananskallet og kotelettbeinet utgjør i denne sammenheng eksempler på ikke nyttbare deler av maten, og defineres ikke som matsvinn. Resterende spiselig del blir i følge definisjonen, matsvinn (Nett-tv 2021). De følgende årene har den presenterte definisjonen for matsvinn blitt benyttet av ulike virksomheter, organisasjoner, nettsider, mm., med både offentlig og privat eierskap og tatt i bruk av aktører som landbruksdirektoratet (Regjeringen.no 2017); Matsentralen sin offisielle nettside (2019); NHO Mat og Drikke (2019); sammen med fler.

Ved å ta et skritt ut av Norges grenser kan etableringen av en felles definisjon for matsvinn i Europa, spores tilbake til det europeiske prosjektet FUSION². Prosjektet varte mellom 2012 og 2016 og jobbet for en felles visjon og strategi i forebyggingen av mat-tap og matsvinn på tvers av hele verdikjeden, med fokus på innovasjon. Arbeidet med å forene aktuelle definisjoner for det engelske begrepet *Food Waste* innad i EU28, stod her sentralt. Sammenlignet med en rekke norske prosjekter, der man har vært opptatt av å etablere et definisjonsskille mellom eksempelvis matsvinn og matavfall, tok FUSION prosjektet i bruk en mer altomfattende tilnærming. I følge FUSION kan *foodwaste* defineres som «mat, og uspiselige deler av mat, fjernet fra matforsyningskjeden for å gjenvinnes eller kastes» (egen oversettelse FUSION 2016). Drikke- og flytende avfall, fisk som kastes til sjøs og avfall av materialer som er klare for høsting, men som ikke høstes, inkluderes i FUSIONS definisjon av matavfall; noe som gjør omfanget bredere enn en rekke andre definisjoner. I tillegg anses uspiselig deler av mat (f. eks hud, bein osv), som matsvinn grunnet prosjektets fokus og ønske etter å etablere ressurseffektive og bærekraftige matssystemer i EU.

En annen viktig aktør som har etablert seg i arbeidet med matsvinn på internasjonalt nivå, er FAO³ FAO er FN's organisasjon for ernæring og landbruk og har i hovedsak ansvarsområdene matproduksjon og matsikkerhet. FAO bidrar i hovedsak ved å innsamling, analyse, overvåking og tilgjengeliggjøring av data og informasjon til medlemslandene (FN-sambandet 2020). I sitt arbeid med matsvinn skiller FAO hovedsakelig mellom *food loss* og *food waste*; der begge er

² FUSION: Food Use for Social Innovation by Optimising Waste Prevention Strategies (FUSION 2016)

³ FAO: Food and Agriculture Organization of the United Nations (FN-sambandet 2020).

relevante for dette forskningsprosjektet. Mens food loss referer til reduksjon i matmengde eller kvalitet på mat som et resultat av ulike beslutninger og aktiviteter i matforsyningskjeden, referer Food waste til redusert mengde eller kvalitet på mat som følge av beslutninger av ulike forhandlere, matleverandører samt den enkelte forbruker (FAO.org 2022). Food loss referer videre til all mat som kastes, forbrennes, eller på andre måter ikke utnyttes langs matforsyningskjeden fra innhøsting, slakting og fangst, mens food-waste involverer aktører på detaljhandelsnivå.

Delkapittelet har presentert for noe av historikken bak utviklingen av definisjonen *matsvinn*. Videre vil denne studien basere seg på Matvett- og myndighetenes tilnærming til begrepet matsvinn. Dette begrunnes i at denne definisjonen for matsvinn er godt etablert i Norge blant en rekke ulike aktører, og tas i bruk av et stort flertallet av dokumenter som avhandlingen baserer seg på.

2.3 Matsvinn og tidligere forskning

De siste årene har det blitt viet økt interesse i matsvinnproblematikken, og forskning har dekket ulike sider ved dette samfunnsproblemet. Ludvigsen og Hofstad (2021, 2) undersøkte hvordan restauranter i Trondheim forholder seg til og arbeider med å redusere matsvinn, samt hvilken motivasjon som ligger bak deres fokus på matsvinn. Studien viser at en kombinasjon av rasjonelle (særlig i form av økonomi) og normative (etiske vurderingen, plikten til samfunnsansvar, og matsvinnets påvirkning i et miljøperspektiv)begrunnelser, er av særlig betydning. Studien går også nærmere inn på hvilke løsninger, systemer og andre typer tiltak restaurantene tar i bruk for å tilrettelegge for reduksjonen av matsvinn. Økt fokus på å utnytte råvarer i kokkens opplæring nevnes som et av tiltakene som bidrar ytterligere til reduksjon av matsvinn (2021, 59). Videre undersøker Aarvik og Behzadzadeh (2019) potensielle samarbeidspartnere i form av produkter og/eller kompetanse i dagligvarebransjen med formålet om å redusere matsvinn i samsvar med regjeringens mål om 50 prosent reduksjon innen 2030. En tredje oppgave undersøker hvordan «Dulting» hos forbruker, kan bidra til reduksjon av matsvinn hos de ulike dagligvarekjedene (Torgersen 2020, 5). Pris, holdning og vareplassering viser seg å være av betydning når det gjelder det å forebygge og redusere matsvinn. Sist men ikke minst undersøker Gonzales og Hagberg (2021) samarbeidsprosjektet «Matvinn» mellom kommunen Skog, og Fremtiden i våre hender der formålet var å øke bevissthet rundt elevenes forhold til matsvinn på 9. trinn.

Felles for de overnevnte studiene, er deres valg i å utdype seg i et eller få aktører som gjennom ulike tiltak og/ eller samarbeidsformer jobber med matsvinnproblematikken. Formålet med denne oppgaven å ta et skritt tilbake og snarere få en oversikt over de bredere prosesser og samfunnsaktører som har markert seg i Norges håndtering av matsvinn. Denne typen innsikt argumenteres for å være nyttig både fra et teoretisk og samfunnsnyttig perspektiv. Teoretisk vil oppgaven være i stand til å si noe om hvorvidt relevant teori; nærmere bestemt Ostrom (2010) og en tilpasset versjon av Knill og Tosun (2020), kan benyttes for å belyse den typen styringssystem som vokser frem på matsvinnområdet i Norge. Samfunnsmessig utgjør avhandlingen et bidrag i allerede eksisterende litteratur rundt matsvinn. Gjennom etableringen av en systematisert oversikt vil eksempler på relevante prosesser og aktører belyse hvordan matsvinn har kommet på samfunnsagendaen og blitt til et politisk område i Norge.

2.4 Oppsummering kontekstkapittel

Kapittelet har presentert for matsvinnkonseptet, og redegjort for problematiske dimensjoner relatert med matsvinn. Disse forbindes ofte med økonomi, klima og bærekraft samt etiske utfordringer. Arbeidet med å redusere og forebygge matsvinn er videre etablert på både nasjonalt og internasjonalt nivå. En viktig del av dette arbeidet, har gått ut på å definere matsvinn, og slik etablere en felles forståelse for matsvinndefinisjonen og slik iverksette tiltak som kan forebygge og redusere matsvinn. Avslutningsvis ble det oppsummert for tidligere forskning rundt matsvinn, og redegjort for forskningsprosjektets formål i denne delen av litteraturen.

3. Teoretisk rammeverk

Forskningsprosjektet har nå presentert for *matsvinn* og redegjort for matsvinn sitt samfunnsmessige betydning. Et viktig steg videre er å avklare i hvilken kontekst matsvinn skal undersøkes i. Da masteroppgaven skrives med et samfunnsvitenskapelig utgangspunkt, legges en empirisk tilnærming i undersøkelsen av ulike samfunnsforhold og medmenneskelige relasjoner til grunn (Berg, 2021). I denne forbindelse utgjør matsvinn oppgavens empiriske del. Fremveksten av matsvinn som politikkområde benyttes videre for å undersøke det spesifikke fenomenet *politikkutforming*. I den empiriske forskningslitteraturen kan en skille mellom tre ulike typer forskningsspørsmål i undersøkelsen av ulike fenomener. Følgende fokuserer på (i) hva som er tilfellet, (ii) hvorfor tilfellet er slik den er, og (iii) hvordan en kan endre det som er (Hagen og Gudmunsen 2011, 465). Den tredje typen fokuserer på å *finne midlene til å skape sosial endring* (ibid), og er høyest relevant for denne masteroppgaven. Den presenterte problemstillingen i kapittel 1.2, uttrykker et tydelig *hvordan* i sin formulering. Forskningen er altså opptatt av å avdekke den prosessen som har skapt sosial endring fra matsvinn som et ikke politisk felt, -til matsvinn som et tydelig politikkområde. Altså hvordan det spesifikke feltet matsvinn gjennom en rekke ulike prosesser og aktører har blitt fremmet og aktualisert, og slik etablert seg som et politikkområde i Norge.

I denne sammenheng er det behov for teori som kan redegjøre for konkrete nøkkelaktører, prosesser, og virkemidler i den politiske utformingsprosessen. Knill og Tosun (2020) presenterer en omfattende, nyansert og internasjonal analyse av de ulike prosesser i utformingen av offentlig politikk. Forfatterne samler inn en rekke perspektiver fra ulike litteratur vedrørende den politiske utformingsprosessen. Visse elementer peker seg ut som særlig relevante og vil derfor trekkes inn som en sentral del av studiets teoretiske rammeverk. Imidlertid fokuserer Knill og Tosun på det en gjerne identifiserer som den tradisjonelle tilnærmingen til den politiske utformingsprosessen, og baserer seg på etablert litteratur omkring dette feltet. Matsvinn som konsept kan argumenteres for å utgjøre et relativt nytt politisk felt- der det stadig dukker opp nye og ulike samarbeidsformer på tvers av offentlig så vel som privat virksomhet på ulike nivå. I tillegg, er den klimamessige dimensjonen særlig relevant for matsvinn som politikkområde. En tilpasset versjon av Knill og Tosuns teoretiske rammeverk for utforming av offentlig politikk, anses dermed som nødvendig. Dette utgjør videre et viktig grunnlag for behovet for tilleggs teori, som i større

grad kan fange nye dynamikker i politikktutformingssprosessen for dette spesifikke casematsvinn. En grundig litteraturgjennomgang, identifiserte Ostroms (2010) teoretiske rammeverk for polysentriske systemer som relevant. Dette er en tilnærming som gjerne anvendes i lys av klima og miljø-politikk, og som etter min oppfatning kan bidra i forståelsen av det spesifikke tilfellet for matsvinn.

3.1 Mønstre for politisk styring

Knill og Tosun (2020) er likhet med andre forfattere i litteraturen omkring *Governance*, opptatt av å skille mellom begrepene Government og Governance. Mens førstnevnte fokuserer på den tradisjonelle formen for hierarkisk makt, inkluderer Governance i tillegg former for ikke hierarkiske styring. Generelt kan Governance beskrives som mønstre for politisk styring; dvs. den institusjonaliserte relasjonen mellom offentlige og private aktører der målet er å løse ulike samfunnsutfordringer (2020, 164). Knill og Tosun undersøker ulike samarbeidsformer mellom offentlige og private aktører i politikktutformingssprosessen, samt i hvilken grad denne relasjonen preges av statens dominerende maktposisjon. I systematiseringen av ulike typer maktforhold mellom stat og NGOs (ikke statlige aktører), utvikler forfatterne tre ulike idealtyper for mønstre for politisk styring. Følgende er (i) *Governance by hierarchy*; (ii) *Governance by market*; og (iii) *Network Governance*. I forhold til dette forskningsprosjektet er det relevant å undersøke mønstre for politisk styring som identifiseres i en kontekst av matsvinn. Omfavnes matsvinn som politikkområdet av den tradisjonelle formen for hierarkisk makt, eller pekes andre mønstre for politisk styring som relevante? Hvilken rolle spiller markedet, og i hvilken grad kan modellen for nettverksstyring benyttes i beskrivelsen av matsvinn som politisk felt? Dette er spørsmål oppgaven vil gå nærmere inn på og undersøke. Nedenfor vil det kort redegjøres for de presenterte idealtypene for politisk styring.

Hierarkiskstyring (egen oversettelse), understreker formelle regler og prosedyrer som bindende for både offentlige og private aktører. Staten har videre monopol på både offentlige så vel som private aktører i sin utforming av offentlig politikk. Forholdet mellom det offentlige og private er asymmetrisk, og staten har øverste sanksjonsmakt (Knill og Tosun 2020, 166). *Markedsstyring* (egen oversettelse) baserer seg på idealet om at goder og tjenester tildeles mest mulig effektivt uten statlig innblanding. Markedet er selvregulerende, og tilbyr både selvstendig næringsdrivende og andre typer virksomheter den ideelle scenario for utveksling av ressurser basert på pris. I følge denne logikken har markedet de beste forutsetningene få å regulere prisen

på goder og tjenester, da markedet besitter all relevant informasjon for denne utvekslingen (Knill og Tosun 2020, 166-167). *Nettverksstyring* (egen oversettelse) utfordrer en rekke teorier om at markedet er det eneste effektive systemet for ikke-hierarkisk koordinering av samfunnsaktører (Knill og Tosun 2020, 167). Politiske nettverk defineres i denne sammenheng, som stabile sett med gjensidig avhengige offentlige og private aktører, som på en uformell måte samspiller for å oppnå ulike, men gjensidig avhengige mål. Aktører i et politisk nettverk er knyttet til hverandre gjennom utvekslingen av politisk relevant informasjon, ekspertise og ytterlige ressurser (Knill og Tosun 2020, 167). Politiske nettverk kan delta i forberedelsen, utformingen og implementeringen av ulike beslutninger tatt av utøvende eller lovgivende makt. Regjeringen vil i utgangspunktet arbeide tettest med de grupper som tilbyr de mest relevante og verdifulle kildene. Polycentric Governance som oppgaven senere vil gå nærmere inn på, utgjør en variant innenfor litteraturen rundt nettverksstyring. Hovedargumentet er at aktiv deltakelse fra ulike grupperinger på ulike nivåer - inkludert de på et lavere nivå, (f. eks lokalt nivå), gir gode forutsetninger for direkte deltakelse, forhandling, tillit- og omdømmebygging, sanksjonering mm. Lokal nærhet er i tillegg en fordel når det gjelder utviklingen av spesifikke former for kunnskap og disponerer for politisk læring (Knill og Tosun 2020, 168).

Figur 3.0: Mønstre for politisk styring: hierarkisk, -markeds, -og nettverksstyring

3.2 Implementeringseffektivitet, problemdefinering og agendasetting

I nyere tid har betydningen av *Good Governance* fått stadig mer innflytelse i Governance litteraturen. En måte å måle Good Governance på, er ved å se på *implementeringseffektivitet*; altså i hvilken grad beslutninger blir håndtert og implementert. Implementeringsbyråer og private aktører forventes her å ta de nødvendige grepene i gjennomføringen av ulike mål i form av eksempelvis lovgivning eller underliggende forpliktelse i formell og praksis forstand. Noen argumenterer for at det hierarkiske pushet i form av lov, kan benyttes til å pålegge faste standarder eller mål. I fraværet av rettslig bindende krav kan push-faktorene utebli. De nødvendige grepene forblir da innen rekkevidden av «the implementors goodwill». Ut fra dette perspektivet kan en argumentere for at hierarkisk intervensjon, og selv-styre i større grad vil oppnå implementeringseffektivitet sammenlignet med systemer som bygger på en større grad av privat selvstyre og samarbeid (Knill og Tosun 2020, 178). Når det er sagt, er det flere hensyn som spiller inn. Pull-effekter, dvs. ulike aspekter som påvirker «the implementers» og politikernes vilje til å overholde lover og reguleringer, vil være av betydning. I forhold til dette studiet, er det av relevans å se på hvordan Good Governance elementet, særlig i form av implementeringseffektivitet, blir ivaretatt når det gjelder matsvinn. Det vil si, hvorvidt matsvinn blir håndtert gjennom for eksempel utvikling av lov-og eller/ forpliktende arbeid fra myndighetenes side fra et tidspunkt da matsvinn har kommet opp på samfunnsagendaen og identifisert som et samfunnsproblem. Videre er det interessant å diskutere rundt hvorvidt myndigheter har tatt de nødvendige grepene i håndteringen av matsvinnproblematikken. Hvorfor innfører for eksempel myndighetene i land som Frankrike og Italia en matkastelov, mens Norge ikke? Hvilke alternativer har blitt prioritert? Og hvordan er utsiktene-dvs hvilke planer og strategier har myndighetene og andre relevante aktører når det gjelder matsvinn? Noe av dette innebærer vurderinger denne oppgaven har lite grunnlag for å besvare. Likevel kan relevant informasjon benyttes til en grundigere analyse rundt dette felte; noe som studien vil komme tilbake til i empiri og drøftingsdelen (kap 5, 6 og 7).

Teoridelen har presentert for elementer vedrørende Governance og implementeringseffektivitet. Teori vedrørende agendasetting er videre av interesse for oppgavens analyse av matsvinn. Knill og Tosun introduserer Cobb og Elders (1983) skille mellom den systematiske og institusjonelle agendatypen. Førstnevnte referer til alle samfunnsproblemer som etterspør offentlig oppmerksomhet og former agendaen for offentlig

debatt. Den systematiske agendatypen finnes på tvers av de ulike nivåer innenfor det politiske system; nasjonal, statlig og lokalt. I visse tilfeller vil alle nivåene være aktuelle, og involveres, mens andre ganger vil kun et nivå være av relevans. Når det gjelder den institusjonelle agendatypen, innebærer denne et sett problemer oppe for seriøst vurdering av ulike politikktutformingsaktører. Med andre ord utgjør den institusjonelle agendaen, handlingsagendaen. Denne er langt mer spesifikk og konkret sammenlignet med den systematiske agendatypen, og krever detaljert og teknisk kunnskap. I en situasjon der et offentlig problem når en eller flere institusjonelle agendaer, vil behovet for å finne en løsning være aktuell (Knill og Tosun 2020, 85). For oppgaven vil det være av interesse å trekke paralleller til matsvinnproblematikken og nærmere undersøke for hvilken type agendasetting dette utgjør.

3.3 Aktører

Denne delen av teorien vil gå nærmere inn på konkrete aktører. *Aktører* kan i den tradisjonelle politikktutformingsprosessen betegnes som *individuelle*, *kollektive* eller *organisasjons-*motiverte oppfatninger som søker etter å omdanne egne preferanser til offentlig politikk (Knill og Tosun 2020, 45). Til tross for at individuelle aktører har potensiale for innflytelse, er de kollektive og organisasjonsmotiverte ofte mest fremtredende. Et eksempel på kollektive aktører er *sosiale bevegelser*, og består av individer som koordinerer egne handlinger. Disse styres i stor grad av deltakernes egne preferanser. Organisasjonsbaserte aktører har i større grad en type «top-down» struktur der det meste kontrolleres av en leder eller et hierarkisk lederskap. Under har oppgaven utformet en tabell som inkluderer hovedtrekk fra Knill og Tosuns diskusjon over viktige aktører i politikktutformingsprosessen.

Tabell 3.1: Nøkkeltaktører i politikktutformingsprosessen

Nøkkeltaktører	Underkategori	Hovedtrekk	Funksjon
Offentlige aktører	<ul style="list-style-type: none"> • Utøvende makt/ regjeringen • Lovgivende forsamling • Domstolene • Byråkratiet 	I representative demokratier, er regjeringen basert på valgte individer som representerer statsborgerne	Folkevalgte representanter utnevner ytterligere aktører, som på lik linje representerer staten og involveres i ulike aspekter ved den politiske utformingsprosessen
Politiske partier	<ul style="list-style-type: none"> • Kommunistiske • Sosialdemokratiske • Kristendemokratiske • Konservative • Jordbruk • Liberale • Venstreliberale • Grønne • Nasjonalistiske • Høyrepopulistiske • Venstrepopulistiske • Rasistiske/ ekstreme høyreside 	Medlemmer av den lovgivende forsamling, regjeringen, og i noen land byråkratiet. Politiske partier jobber med å påvirke regjeringspolitikk, vanligvis ved å nominere egne kandidater og sette dem i regjeringsposisjoner	<ul style="list-style-type: none"> • Koordinering • Drive valgkampanje • Strukturere konkurranse • Representasjon
Private aktører	<ul style="list-style-type: none"> • Interessegrupper • Lobby grupper • Interesse organisasjoner • Ikke-statlige organisasjoner (NGOs) • Ekspertter 	Ikke-valgte/ utnevnte aktører, som utøver innflytelse over den politiske utviklingsprosessen gjennom verdifull informasjon hos policy-makers. Dette kan lede veien til hvordan en ønsker å løse sosiale problemer.	<ul style="list-style-type: none"> • Organiser interesser/ ekspertkunnskap • Påvirker offentlig politikk

I tillegg kan en trekke et generelt skille mellom offentlige og private aktører, der de offentlige i hovedsak handler på vegne av staten, mens de private som regel handler etter egne eller virksomhetens interesser (Knill og Tosun 2020, 45-46). Da en viktig del ved dette forskningsprosjektet begir seg på å undersøke viktige aktører i utformingen av matsvinn som politisk felt, er det av interesse å undersøke hvilken type aktører dette i hovedsak dreier seg om,

samt hva disse i mer eller mindre grad karakteriseres av. Knill og Tosuns diskusjon over nøkkelaktører i den politiske utformingsprosessen vil benyttes som utgangspunkt i drøftingen av offentlige og private aktørers rolle i utformingen av matsvinn som politisk felt. I tillegg er det av interesse å undersøke hva disse kjennetegnes av i arbeid med matsvinn. Når det gjelder potensielle aktører for agendasetting, referer Knill og Tosun til følgende syv aktører: valgte offentlige tjenestemenn, dommere, byråkrater, interessegrupper, statsborgere, internasjonale organisasjoner og media (Knill og Tosun 2020, 91-92). Igjen er det for oppgaven relevant å identifisere for hvordan sentrale aktører med tilhørende interesser, er med på utformingen av matsvinn som politisk felt, og som utgjør det styringssystemet som utviklet seg. Fire av de respektive aktørene identifiseres som særlig relevante. Følgende er:

(1) Valgte offentlige tjenestemenn (f. eks. presidenter, statsministre, ministre for ulike departementer, medlemmer av parlamentet) identifiseres ofte som de mest åpenbare agendautviklere. Deres posisjon tillater dem både å ta politiske beslutninger, og samtidig plassere visse temaer på agendaen. Jo mer sentralisert agendasettingsprosess, jo mer agendasettingsmakt i hendene på flertallet i den lovgivende forsamlings- og utøvende makten (Knill og Tosun 2020 91-92); *(2) Statsborgere* kan oppnå påvirkningskraft i den offentlige politikken blant annet gjennom protester, streik, demonstrasjoner og organisert initiativ. Fremgangsmåte og utfall betinges av kontekstavhengige forhold i den enkelte stat (2020, 96); *(3) Internasjonale organisasjoner* som for eksempel OECD og FN, der mye av hensikten er å påvirke agendasetting på tvers av medlemslandene som har sluttet seg til organisasjonene. Denne typen innflytelse er spesielt interessant i et agendasettingsperspektiv. Spredningen av informasjon vil være den samme, samtidig som politikktutformingen i det enkelte land i stor grad varierer (2020, 96); *(4) Media* inntar videre en viktig rolle, og handler i hovedsak om «attention dynamics». Dekningen av samfunnsproblemer i media er dermed nært relatert med politikktutformingen. Dagens mediedynamikker omfatter både tradisjonelle og nye (sosiale) medier. Et relevant aspekt er den selektive eksponeringen av nyheter, som i neste omgang kan påvirke agendasettingen (Knill og Tosun 2020, 97-98). En rekke studier identifiserer mediedekningen som et gjenspeil av det offentlighetens oppfatter som saker av betydning. Deler av denne forskningen finner en forholdsvis sterk relasjon mellom mediedekning av et gitt problem, og offentlighetens bekymringsnivå i det samme problemet (Knill og Tosun 2020, 97). Videre har det også blitt undersøkt for relasjonen mellom massemedier og den institusjonelle agendaen. Walgrave og van Aelst (2006, 99-102), argumenterer for at mediedekning er relatert med offentlig opinion. I følge dette perspektivet, handler politiske

aktører ut fra det som oppfattes som aktuelt og viktig av den offentlige opinion; noe som vil gjenspeile spesifikke temaer i den politiske agendaen. Mediedekning kan vider motiveres av de ulike redaksjonelle mediene i seg selv, eller av relevante aktører i agendasettingsprosessen. Bruken av media bidrar ofte til ekspanderingen av konfliktens omfang, eller søken etter å mobilisere støttespillere for egen sak (Knill og Tosun 2020, 98).

3.4 Politisk implementering

Det forgående delkapittelet har redegjort for relevante aktører i utformingen av offentlig politikk. Fokus skal i dette delkapittelet flyttes til selve implementeringsfasen når en gitt problemstilling har nådd offentlig anerkjennelse fra relevante aktører i politikktutformingsprosessen. Offentlig politikk skal grunnleggende sett løse ulike samfunnsproblemer som har kommet opp på dagsorden, særling innenfor rammene av den institusjonelle agendaen som oppgaven i kapittel 3.2 har redegjort for. Et gitt samfunnsproblem kan som regel løses når det vedtas (og settes ut i praksis) politikk som på en egnet måte fanger det gjeldende samfunnsproblemet. Politisk implementering er et steg innenfor den politiske utformingsprosessen der politikk settes i verk av ansvarlige aktører og byråer. Dette innebærer i praksis en omveltning fra policy output til policy outcome (Knill og Tosun 2020, 122).

Det finnes en rekke midler for å oppnå samsvar med lov eller tiltak. Regjeringen (og andre offentlige aktører) kan for eksempel holde *appeller* til ulike målgrupper og understreke de respektive politiske fordelene av en gitt lov eller et tiltak (2020, 133). Videre kan det jobbes med å *fremme informasjon* vedrørende en gitt problemstilling eller en politisk sak. Legitimitetsperspektivet kan vise seg å ha stor betydning for målgruppens etterlevelse av den innførte politikken. Stor grad av etterlevelse forekommer ofte når alternativet (gjøre det som er i strid ved en lov eller et tiltak) oppfattes som sosialt uakseptabelt (2020, 133). Pålegg og kontrolltiltak handler i mer eller mindre grad om overvåkning og håndhevelse. Overvåkning, økt transparens og innsamling av informasjon om hvor godt målgruppen etterlever kravene i en gitt politikk kan oppnås på ulik vis. Eksempler er å etterspørre rapporter og utredninger eller gjennomføre annonserte og uannonserte inspeksjoner på stedet. Dersom denne typen inspeksjoner viser at atferd hos målgruppen ikke oppfyller de kravene i den innførte politikken, vil neste steg innebære en ytterligere håndheving eller iverksetting av andre krav. Teori omkring politisk implementering er særlig relevant i oppgavens undersøkelse av nøkkelaktøren

«offentlige myndigheter/ helseautoriteter», og hvilke midler denne aktøren har benyttet seg av når det gjelder matsvinn.

Neste delkapittel vil ta for seg et etablert teoretisk rammeverk innenfor nettverksstyringslitteraturen. Politiske nettverk referer generelt til erkjennelsen av økt behov for nye styringsformer som et resultat av særlig to viktige fenomener. Følgende er: (1) tap av intern suverenitet innad i staten forårsaket organisatorisk kompleksitet, samfunnsdifferensiering og fragmentering; og (2) myndigheters økende avhengighet av å samarbeide med andre samfunnsaktører for å effektivt gripe inn i samfunnsprosesser. En viktig drivfaktor ved nettverksstyring kan forklares av nasjonalstaters økende integrasjon i internasjonale institusjoner og det globale markedet, som videre leder til tap av ekstern suverenitet. Som følge av dette, opplever nasjonale styringsinstitusjoner økt behov for å koordinere aktiviteter med et bredt spekter av offentlige og private aktører, både på nasjonal og internasjonalt nivå (Knill og Tosun 2020, 168). Fremveksten av matsvinn som politikkområdet kan til en viss grad karakteriseres av aktører og prosesser utenfor den klassiske parlamentariske styringskjeden som denne delen av teorien til nå har redegjort for. Dermed er det relevant å trekke inn teori tilpasset en situasjon som spenner over mange typer prosesser og aktører. Neste del av teorien vil undersøke dette nærmere ved å ta utgangspunkt i Ostroms teoretiske rammeverk for polysentriske styringssystemer.

3.5 Ostrom og den polysentriske styringstilnærmingen

Følgende del av oppgaven vil redegjøre for «Polycentric Governance» også kalt for polysentriske styringssystemer- et rammeverk utviklet av nobelprisvinner Eleonore Ostrom. «Think Globally but act Locally» er den grunnleggende logikken i Ostrom rammeverk for håndteringen av de mange globale samfunnsproblemene vi står ovenfor i dag. I følge Ostrom, er det ytterst nødvendig med en kollektiv atferdsendring, som vil si endring i atferd fra alle deler av samfunnet, inkludert all hverdagslig aktivitet på individnivå, familieliv, virksomheter, samfunn og styringsautoriteter- i håndteringen av de langsiktige klimautfordringene (Ostrom 2010, 551). Med andre ord kreves en betydelig endring i egen atferd parallelt med at styringsautoriteter på overnasjonalt nivå kommer til enighet i etableringen og iverksettelsen av globale avtaler. Polysentriske systemer har slik Ostrom ser det (2010, 552), gode forutsetninger når det gjelder muligheter for innovasjon, læring, tilpasning, tillit, samarbeid og det å oppnå effektive, rettferdige og bærekraftige resultater på flere nivåer. Den presenterte tilnærmingen

har et overordnet mål om å oppnå fordeler på tvers av ulike nivåer av samfunnet når det gjelder klimautfordringer. I tillegg gir systemet ulike insentiver og læring fra politiske tiltak iverksatt på tvers av felt og nivå.

Det polysentriske styringssystemet gir en kritisk vurdering av den såkalte «Collective action problem» (kollektiv handlingsproblem) som helt grunnleggende understreker eksterne autoriteters rolle i håndhevingen av lover og regler på vegne av individet. En situasjon der en skal løse et gitt samfunnsproblem, fører ofte med seg en tilhørende kostnad som av ulike årsaker gjør det usannsynlig for et individ å påta seg ansvaret alene. I følge det kollektive handlingsproblemet er internasjonale traktater og autoriteter dermed ytterst nødvendige i håndteringen av tverretatlige, globale utfordringer. Imidlertid er de mange pågående prosesser, for eksempel innenfor klimafeltet, etter Ostroms argumentasjon, tydelige eksempler som motsier logikken om det kollektive handlingsproblemet- som i mer eller mindre grad forutsetter nyttemaksimerende aktører. Enkelte aktører handler med utgangspunkt i det en oppfatter som normativt riktige handlinger, eller etter ønske om å ta en del av ansvaret. Dette ser en gjennom ulike initiativ fra en rekke aktører fra internasjonalt og overnasjonalt nivå, i tillegg til enheter på nasjonalt og lokalt nivå. I tillegg er det en tydelig engasjement blant en rekke nye private aktører når det gjelder klima og miljøsaker. Hvilke funksjoner og innflytelsesmekanismer de ulike aktørene har, er varierende- der enkelte peker seg ut med svært ambisiøse mål og evne til å påføre inspirasjon og endringsvilje.

Avsnittet over har introdusert for grunntanken bak det Polysentriske styringssystemet, som i hovedsak karakteriseres av: (1) multiple overlappende styringsautoriteter på ulike styringsnivåer som initierer tiltak for å adresse visse utfordringer fremfor en monosentrisk enhet; og (2) mange overlappende sentre for beslutningstaking som formelt sett er uavhengige av hverandre. Denne delen av teorien vil benyttes som et verktøy i analysen av matsvinn som oppstående politisk felt. Slik det tidligere har blitt redegjort for er det flere konsekvenser ved matsvinn som er problematiske fra et klima-og miljø perspektiv. I tillegg er det flere økonomiske, samfunnsmessige og etiske kostnader knyttet til matsvinnproblematikken. Slike vurderinger er med på å definere matsvinn som et globalt samfunnsproblem- både i lys av det polysentriske styringssystem, og fra en generell samfunnsoppfatning fra bredt spekter aktører på ulike nivå. Videre er det for denne avhandling relevant å drøfte rundt hvorvidt matsvinn som politisk felt kjennetegnes av hovedtrekkene for polysentriske styringssystemer; dvs. hvorvidt matsvinnproblematikken adresseres av en rekke ulike og overlappende styringsautoriteter på

ulik styringsnivå snarere enn en dominerende monosentrisk enhet, og videre hvorvidt slike overlappende sentre for beslutningstaking formelt sett er uavhengige av hverandre.

Når det gjelder dagens klimapolitikk uttrykker Cole (2011) for at denne i stor grad preges av noen grunnleggende designfeil. Disse kan imidlertid løses ved å i større grad benytte seg av den polysentriske tilnærmingen, der *governance* begrepet argumenteres for å være av særlig betydning. Etter Coles syn, har en rekke etablerte globale styringsinstitusjoner for klimaendring, der i blant FNs klimakonvensjon om klimaendringer (UNFCCC) og Kyoto protokollen, over en lengre periode mislykkes i å redusere klimagassutslippene. Dette på grunn av systemenes oppbyggingsstruktur som et tradisjonelt top-down regime, der lavere styringsinstitusjoner utfører mandatet fra internasjonale forhandlinger. I tolkningen av polysentriske systemer, vektlegger Cole (2011, 396) betydningen av «governance»; som på sitt mest grunnleggende kan beskrives som det et styresett *gjør*. I motsetning til det klassiske top-down regimet, begrenses ikke konseptet *governance* til statlig, byråkratisk virksomhet. Tvert i mot, argumenteres det for at svært mange ikke statlige aktører som omfatter alt fra overnasjonale feltnivå-organisasjoner, til ulik aktivitet i lokale nabolag og individuell forretningsvirksomhet spiller en viktig rolle i å styre ressurser. Dermed utgjør *governance* en kontinuerlig utforming av løsninger og tiltak som involverer myndigheter, ikke statlige aktører, og hybride former mellom disse (2011, 397). Denne grunnleggende betydningen av *governance*, bør etter forfatterens argumentasjon og i forenelighet med Ostroms teoretiske rammeverk (2010) overføres og anvendes i dagens klimapolitikk.

Som en forlengelse av diskusjonen over, undersøker Carlisle og Gruby (2019) de institusjonelle mønstre ved polysentriske systemer. Begrepet *institusjon* referer i denne sammenheng til de til formelle og uformelle regler, normer og strategier som former og strukturer menneskelige samspill og handling (E. Ostrom, 2005). Hovedpoenget er at kun de aktører og/ eller prosesser som utøver tilstrekkelig uavhengighet til å utvikle normer og regler innenfor et spesifikt felt, defineres som såkalte «decision making centers». Lovgivningsorganer, administrative byråer, og andre offentlige enheter, er åpenbare eksempler med beslutningstakerstatus. Samtidig argumenterer forfatterne for at det selvorganiserte lokalsamfunnet som danner uskrevne normer og regler, er av stor betydning i en slik kontekst, da denne på lik linje med formelle aktører kan ha status som beslutningstakingssentre til tross for manglende formell autoritet. Dette identifiseres som «critical supporting role» oversatt til det norske begrepet kritisk støtterolle; der individuelle, statlige og ikke statlige enheter, gjennom blant annet kritisk tenkning og

finansiell støtte oppnår sterk påvirkningskraft og innflytelse. Polysentriske systemer er dermed avhengige av aktører som er i stand til å låne ut teknisk ekspertise eller utvikle effektive goder og tjenester. I noen tilfeller tar dette form av et samarbeid der aktører med status som kritisk støtterolle tar del i beslutningstakingsposisjonen til tross for at deres individuelle kompetanse ikke tilsvarer rollen som «decision making-centers» (Carlisle og Gruby 2019, 932-933). I oppgavens sammenheng kan det være nyttig å si noe om (1) denne typen aktører i det hele tatt finnes når det gjelder håndteringen av matsvinn i Norge; (2) hvis ja- hvilke konkrete aktører utgjør denne gruppen; og (3) på hvilken måte bidrar disse til utformingen av matsvinnpolitikk.

Argumentasjonen for polysentriske styringssystemer vokser særlig i lys av oppfatningen om at dagens systemer tilknyttet klimapolitikk, i mer eller mindre grad bør revurderes. Ostrom referer til tidligere forskning som understreker nødvendigheten av både små og mellomstore styringsenheter i tillegg til tradisjonelle stor-skala enheter for effektiv drift i storbyområder. Fokus bør dermed flyttes fra et globalt nivå, og engasjere handling fra ulike, overlappende styringsnivå. Enkelte tiltak på husstands nivå har i denne sammenheng potensiale for innflytelse (Ostrom 2010, 553). Mens noen fagmiljøer antar at iverksettelsen av globale avtaler er den eneste reelle måten å adressere trusselen om klimaendringer, argumenterer Ostrom på sin side for at polysentriske systemer kan benyttes som et supplerende og nyttig verktøy. Internasjonale traktater vil på mange måter utgjøre et stort steg (hvis ikke det største), i riktig retning når det gjelder reduksjon av klimagassutslipp. Dette krever imidlertid at internasjonale ledere enes om en rekke utfordringer når det gjelder ansvar i tidligere og fremtidige utslipp, samt en vurdering av hvilke tiltak som fungerer best og mest effektivt. I stedet for å utelukkende fokusere på dette viktige, men komplekse steget, kan det derfor være nyttig å ta i bruk den polysentriske tilnærmingen til styringssystemer.

Gjentatte funn tyder videre på at positiv handling (i en kontekst preget av globale utfordringer) forekommer hyppigere der: (i) individet er informert over et gitt problem det står ovenfor (ii) man har kjennskap til hvem som er involvert (iii) man har et system der tillit og gjensidig avhengighet har mulighet for å vokse frem og utvikle seg over tid; sammenlignet med systemer som vektlegger eksterne autoriteters innføring av lover og regler, samt overvåking og straffetiltak. Samtaler og diskusjoner som foregår i mindre omkrets, eksempelvis i familien eller i nabolag innad i lokalsamfunnet, vil bidra i maksimeringen av potensiell endring i retning «redusert klimagassutslipp». Lokale diskusjoner og ulike møter på lokalt nivå skaper et mulighetsrom for informasjonsutveksling. Denne informasjonsutvekslingen kan videre lede til

potensiell atferdsendring hos enkeltindividet, familien og virksomheten. Med andre ord, kan denne typen kommunikasjon resultere i følelsen av etisk ansvar for eget karbondioksidutslipp hos ulike aktører. Fordelen med polysentriske systemer er i følge Ostrom (2010, 555) at det oppmuntrer til eksperimentering fra flere overlappende aktører, og utvikling av ulike metoder og fremgangsmåter. Her kan en vurdere både fordeler og kostnader ved de enkelte strategier adoptert i et spesifikt felt, og sammenligne disse med resultater oppnådd i andre felt. *Forpliktelse* og det å stole på at andre tar ansvar, er videre viktige elementer for å oppnå redusert klimautslipp. Dette vil mest effektivt la seg gjøre i små-og mellomstore enheter som knyttes til hverandre gjennom informasjonsutveksling og nettverkssamarbeid (2010, 555).

Over har avhandlingen presentert for teori om polysentriske styringssystemer. I visse tilfeller kan det argumenteres for at denne styringsformen bør anvendes for å effektivt løse globale miljøproblemer. Samtidig er det verdt å nevnte noen kritikkverdige forhold som har fått plass i litteraturen. Følgende er:

1. *Lekkasje (Leakage)*: Når et problem flyttes fra et sted til et annet, slik at det i realiteten ikke er løst. For eksempel når reduksjonen av høsting på ett område fører til økning et annet sted.
2. *Inkonsekvent politikk (Inconsistent policies)*: Når en viss politikk legger føringer slik at det blir vanskelig å for utvikle teknologi og/eller annen innovasjon
3. *Gratis passasjer (Free riding)*: Den klassiske gratis-passasjer utfordringen der noen drar nytte av en politikken uten å selv bidra til å løse/ jobbe med problemet.
4. *Utilstrekkelig sertifisering (Inadequate certification)*: Når god vitenskapelig praksis for sertifisering av prosjekter for redusert klimagassutslipp, preges av utilstrekkelig kunnskap, overarbeid, manglende oppfølging av retningslinjer, eller for rask evaluering av den enkelte sak (Ostrom 2009, 29-31).

3.6 Oppsummering av studiens teoretiske rammeverk

Forskningsprosjektet har nå vært inne på et overordnet teoretiske rammeverk med utgangspunkt i (i) Knill og Tosuns diskusjon vedrørende den politiske utformingsprosessen og (ii) Ostroms tilnærming til polysentriske styringssystemer. De utvalgte teoriene argumenteres for å supplere hverandre i beskrivelsen av fremveksten av politikkområdet «Matsvinn». Slik oppgaven har vært inne på og senere vil diskutere, kan matsvinn beskrives som et politisk felt

initiert av mange ulike og overlappende aktører som befinner seg på ulike styringsnivå. Overnasjonale forhandlinger, avtaler og traktater utvikles parallelt med aktivitet fra ulike overlappende enheter og autoriteter på et lavere styringsnivå, for eksempel i et lokalsamfunn eller av enkeltpersoner som brenner for matberging. Dette begrunner valget av Ostroms teoretisk rammeverk om polysentriske styringssystemer som i tillegg til Knill og Tosuns redegjørelse av den politiske utformingsprosessen, utgjør et viktig utgangspunkt i studiens teoretiske rammeverk.

I teoriens første del har oppgaven vært inne på ulike mønstre for politisk styring. Hierarkisk,-markedts,-og nettverksbasert styring ble identifisert som idealmodeller, og vil benyttes som utgangspunkt i drøftingen av hvorvidt hierarkiet, markedet eller ulike nettverk opptrer som mest fremtredende innenfor matsvinn som politisk felt. Videre sier Good Governance i form av implementeringseffektivitet noe om hvordan et gitt samfunnsproblem eller politisk felt blir oppfattet, og hvordan relevante aktører ønsker å gå frem i håndteringen av det respektive problemet. Agendasettingsteori blir også relevant i denne sammenheng. Sist men ikke minst blir diskusjonen vedrørende offentlige, og private aktører relevant for identifiseringen av nøkkelaktører i utformingen av et politisk felt, og vil i analysen anvendes for å belyse og analysere utformingen av matsvinnpolitikk.

Teoriens andre del referer til Ostrom (2010), og har sett at i møte med globale utfordring øker behovet for en type styringssystem som involverer flere ulike og overlappende styringsautoriteter på ulike nivå, fremfor en monosentrisk enhet. I tillegg argumenteres det for at de respektive autoritetene er overlappende og formelt sett er uavhengige av hverandre. Styringssystemet argumenteres videre for å gi optimale forutsetninger når det gjelder innovasjon, læring, tilpasning, tillit og samarbeid, som et resultat av ulike initiativ og samspill på tvers av aktører på ulike styringsnivå. Normativt motiverte begrunnelser, ansvarsfølelse, eller interessen av å opptre som ledende i håndteringen et gitt globalt miljøproblem, er drivkrefter som i følge denne tilnærmingen øker intensiver for handlekraft. Perspektiver fremmet av Cole (2011) samt Carlise og Gruby (2019) aktualiserer betydningen av såkalte designfeil ved dagens styringssystemer som ikke er tilpasset de utfordringer vi står ovenfor, i tillegg til «the critical supporting role». Avslutningsvis ble tilnærmingens kritiske sider presentert.

4. Metodisk grunnlag og rammeverk

Denne avhandling har valgt å gå grundig til verks i utforskningen et relativt nytt samfunnsproblem og politikkområde. Herav er dette et casestudie av *politikkutforming*. Det bestemte feltet som skal undersøkes, er slik det har blitt redegjort for i de forgående kapitlene, *matsvinn*. Generelt handler casestudier om intensive studier av et eller et få antall caser som bygger på observasjonsdata, og som kaster et lys over en større populasjon av caser. Et casestudie er svært konsentrert; noe som innebærer at forskeren benytter store deler av tiden på å analysere og videre presentere den valgte casen (eller casene). Casestudier blir ansett for å fremme viktige indikasjoner for argumentet. Jo færre caser, jo mer intensivt blir disse studert, og jo mer kan arbeidet bemerkes som nettopp et *casestudie* (Gerring 2017, 29). I forberedelsen av casestudier er det nyttig å reflektere rundt spørsmål vedrørende hva det egentlig ønskes å forskes på, hvorfor det enkelte studiet kan antas å være av samfunnsmessig betydning, og hva en ønsker å og lære av forskningens resultater (Yin 2018, 36). Denne masteravhandlingen ønsker i hovedsak å undersøke den typen styringssystem som oppstår i lys av et spesifikt politisk felt, gjennom en analyse av utformingen i et visst politisk felt: Matsvinn. *Empirisk* vil det undersøkes for hvilke aktører og prosesser som er, og har vært særlig relevante i denne kontekst, samt hvilke mønstre for politisk styring dette samlet sett utgjør. *Teoretisk* vil det undersøkes for hvordan Knill og Tosuns redegjørelse av den politiske utformingsprosessen samt Ostroms teoretiske rammeverk om Polysentriske styringssystemer kan benyttes for å analysere utformingen av dette spesifikke politiske feltet og samfunnsproblemet.

Opgaven har innledningsvis vært inne på spørsmålet om *hvorfor* dette forskningsprosjektet er av samfunnsmessig betydning. Fakta tilsier at en tredjedel av all mat som produseres i verden aldri bli spist. I Norge kastes det årlig over 400.000 tonn spiselig mat som videre utgjør et verditap på omlag 20 milliarder kroner (NHO Mat og Drikke 2021). Dette, sammen med en rekke etiske og miljømessige betraktninger, er solid argumentasjon for temaets aktualitet og samfunnsmessige relevans. Ytterligere tiltak for å forebygge samt redusere matsvinn er nødvendig. Pågående traktater, som klimakonferansen i Glasgow som nylig fant sted, understreker videre nødvendigheten av å finne løsninger for hvordan klimautslipp skal reduseres. Herav blir temaet matsvinn stadig mer aktuelt. En systematisk kartlegging av hvordan ulike aktører og prosesser har jobbet med nettopp denne problematikken, vil argumenteres for å være av samfunnsnyttig betydning. Lite forskning

har i en norsk kontekst forsøkt å systematisere og kartlegge aktører og prosesser av matsvinn forebyggende-og reduserende formål. Gjennomføringen av dette prosjektet argumenteres for å berike litteraturen innenfor det klimapolitiske landskapet som ofte understreker betydningen av samarbeid som går på tvers av stat og etat. På sitt mest grunnleggende vil forskningen gi økt innsikt over de bredere mønstre i den utformingen av et politikkområde faller inn under klimasaken. Ved å anvende Ostroms rammeverk for polysentriske styringssystemer vil forskningsprosjektet være i stand til å si noe substansielt om hvorvidt denne sammenfaller med, eller kan bidra til å forstå tilfellet for matsvinn. Knill og Tosuns ulike momenter i den politiske utformingsprosessen, er videre av betydning for dypere innsikt i ulike aktører og prosesser innenfor rekkevidden av den klassiske tilnærmingen til den parlamentariske politikktutformingskjeden.

4.1 Metodiske valg og datamateriale

Yin skiller mellom seks grunnleggende typer datakilder relevante i casestudier (2018, 113-115). Følgende er *dokumentasjon, arkivdata, intervju, direkte observasjon, deltakende observasjon og fysiske gjenstander* (Yin 2018, 114). De respektive kildematerialene fører med seg styrker og svakheter. For å trekke frem et eksempel er en styrke ved intervjuer at de både er målrettet og innsiktsfulle; de gir mulighet for direkte fokus på casestudiets tema og innlysende informasjon rundt ulike forklaringer og personlige innsyn. Skjevheter kan imidlertid oppstå ved misvisende formuleringer, skjev beskrivelse av virkeligheten fra respondentens side, eller refleksivitet ved at intervjuede sier det intervjueren ønsker å høre (Yin 2018, 114).

I ethvert forskningsprosjekt forutsettes at det følges en bestemt metode for å kategoriseres som vitenskap (Grønmo 2016, 41). Dette forskningsprosjektet bygger på tilgjengelig informasjon vedrørende aktører og prosesser som har hatt / fremdeles har en aktiv rolle i utformingen av matsvinn som politikk felt. Ulike rapporter fra Matvett AS, vil utgjøre en viktig kildegrunnlag for innhenting av relevant data. Informasjon fra det internasjonale og overnasjonale perspektivet vil først og fremst ta utgangspunkt i FNs miljøprogram og EU (European Green Deal). For å belyse forbrukerperspektivet, vil konkrete eksempler fra personligheter som brenner for matberging tas i betraktning. Oppgaven vil også komme inn på det private næringslivet, som blant annet gjennom utviklingen av Apper og etablering av samarbeid på tvers av verdikjeden, har bidratt i aktualisering av matsvinnproblematikken og videre arbeid med å forbygge og redusere matsvinnet i Norge. Tilgjengelige dokumenter blant regjeringen.no

er videre særlig betydning. Disse gir informasjon omkring myndighetenes tilnærming til matsvinn; men kaster også et lys på samarbeidsaktører fra det private næringsliv som norske myndigheter gjennom ulike ordninger har samarbeidet med. Myndigheter kan videre argumenteres for å ha unike evner til å innrullere ulike aktører når det gjelder utviklingen av offentlig politikk, og er derfor svært relevante for denne studien. Samtidig understreker ulik teori i en kontekst av «Governance» et sammensatt og komplekst bilde når det gjelder utviklingen av offentlig politikk. Hensikten med oppgaven er ikke bare å undersøke den tradisjonelle, parlamentariske styringskjeden som har vært med på å sette matsvinn på den institusjonelle handlingsagendaen. Snarere er den ute etter å finne de bredere mønstre og ulik initiativ fra både offentlige og private aktører som har bidratt i denne prosessen; hvilket har gjort det naturlig å inkludere relevant informasjon fra et bredt spekter av aktørtyper i Norges håndtering av matsvinn.

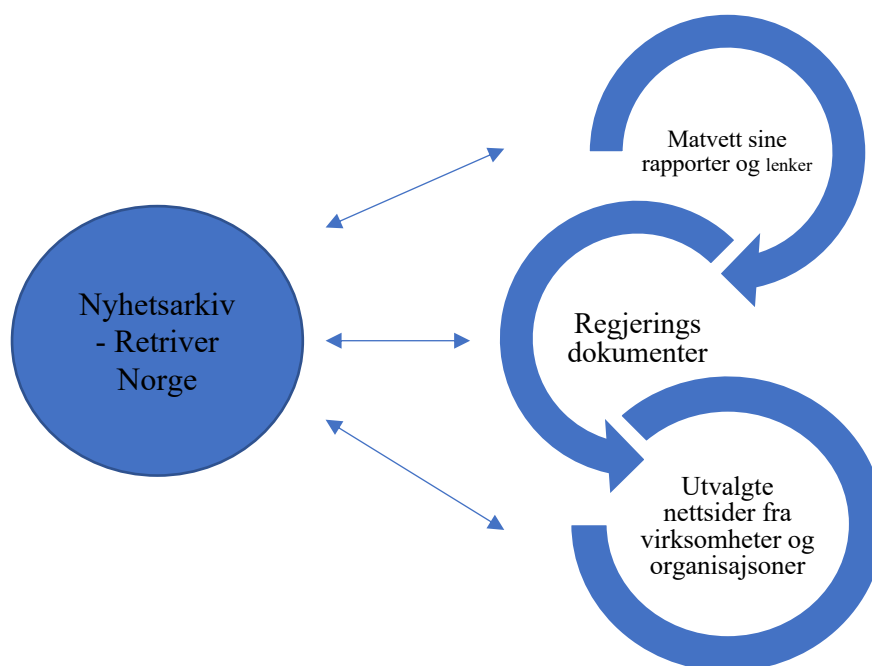
Ulike typer dokumenter samt arkivdata vil utgjøre det viktigste kildegrunnet for denne avhandlingen. De forskjellige delene av prosjektet, vil til en viss grad kreve ulike kildetyper, og en ulik tilnærming til innhenting av det respektive kildematerialet. For å trekke frem et eksempel er en måte innhente relevant informasjon fra næringslivet, å direkte oppsøke virksomhetenes egne nettsider samt andre plattformer (som sosiale medier) de benytter seg av. Herav vil jeg som forsker få innsyn i virksomhetens egne tiltak, samarbeidsformer, og insentiver og motivasjonsfaktorer i eget arbeid med å forebygge og redusere matsvinn. Når det gjelder offentlige myndigheter og helseautoriteter, vil det i stedet være aktuelt å oppsøke informasjon tilgjengelig i stortingsmeldinger, proposisjoner, offentlige utredninger mm., tilknyttet matsvinn. Relevant informasjon er også tilgjengelig fra en online sending om den frøste matsvinnkonferansen med tre statsråder og andre interessenter som fant sted i desember 2021. Oppsummert utgjør følgende dokumenter og arkivdata grunnlaget ved dette forskningsprosjektet:

- *Matvett sine rapporter og lenker*; som i samarbeid med forskningsinstitusjoner og annen virksomhet står for ulike rapporter med resultater fra kartlegging og tiltak tilbake til oppstart i 2010. Relevante rapporter og lenker til nordiske, europeiske og overnasjonale prosjekter som jobber med å redusere matsvinn er inkludert i denne plattformen.
- *Regjeringsdokumenter* med matsvinnrelatert innhold.
- *Nettsider* fra utvalgte virksomheter og organisasjoner som jobber med å forebygge og redusere matsvinnet i Norge.

- *Retriever Norge* sitt nyhetsarkiv med utgangspunkt i nøkkelbegrepet «matsvinn».

I forberedelsen av dokumentanalysen ble en problemstilling og tre underordnede forskningsspørsmål formulert med formålet om å avklare studiens fokus. Et teoretisk rammeverk ble lagt til grunn og redegjort for i studiens tredje kapittel. Dette har vært av nyttig betydning på et tidspunkt da selve dokumentanalysen ble igangsatt, og var med på å definere hvilke dokumenter som er relevante, og hvilken informasjon som inkluderes i datainnsamlingen og videre analyse (Grønmo 2017, 175-176). For å finne frem til relevant data har jeg gått strategisk til verks ved å i første rekke gjennomgå tilgjengelige dokumenter utlyst av de mest fremtredende aktører i den offentlige debatten i matsvinnproblematikken. Søket på definisjonen *matsvinn* utgjorde det første steget i dette arbeidet. En første gjennomgang av ulike dokumenter, ledet videre arbeidet til en rekke andre relevante dokumenter. Figuren nedenfor illustrerer for relevante kildetyper i denne avhandlingen, og hvordan denne stegvise prosessen anslagsvis har foregått.

Figur 4.0: Relevante kilder til dokumentanalyse om matsvinn

Figuren over viser en stegvis prosess for datainnsamlingen i forskningsprosjektet. Jeg vil likevel bemerke at figuren over viser en forenklet versjon av dette arbeidet, som til tider har vært svært overlappende. Likevel har de presenterte kildetyperne forenklet arbeidet med å systematisere

ulike aktører og prosesser relatert til matsvinn, og slik lage en stødig oversikt over fremveksten av matsvinn som politikkområde. Slik figuren viser, er mediedekningen relevant for alle kildetyper, og opptrer i mer eller mindre grad som en uavhengig aktør. Massemedia har hatt en relevant rolle i belysningen av nyhetssaker med utgangspunkt i de ulike aktører og prosesser som har vært fremtredende og satt matsvinn på dagsorden. De konkrete aktørene vil oppgaven gå nærmere inn på i kapittel 6 . Det kan kort nevnes at disse har blitt kategorisert på følgende vis: (i) offentlige myndigheter og helseautoriteter, (ii) verdikjeden for mat, (iii) næringslivet (iv) forbruker og (v) media. I grove trekk har prosessen for innhenting av relevant data i foregått på følgende vis:

- 1) Et første, grunnleggende søk av nøkkelbegrepet «matsvinn» identifiserte Matvett SA som en sentral aktør. Her ble oppgaven kjent med relevant innhold (prosjekter, forbrukerundersøkelser, mm.) som har blitt gjennomført i arbeidet med å kartlegge matsvinn på tvers av de ulike leddene i verdikjeden for mat; det vil si matindustri, grossist, dagligvarehandel, serveringsbransjen, kiosk, bensin og service handel (KBS), undervisning-og omsorgssektoren og husholdninger. Gjennom Matvett ble jeg også kjent med at Bransjeavtalen etablerte seg som et viktig samarbeid mellom matbransje og offentlige myndigheter.
- 2) Bransjeavtalen ledet søket videre på ulike regjeringsdokumenter relatert til matsvinn. Ved å benytte søkeordet «matsvinn» i regjeringens egne nettside «Regjeringen.no», ble relevant informasjon tilgjengelig; og omfattet alt fra lovgivningsforslag, proposisjoner, offentlige utredninger, stortingsmeldinger og nyhetsartikler. Her fikk jeg et dypere innsikt i hvordan offentlige myndigheter har bidratt gjennom ulike støtteordninger, eksempelvis bevilgning av økonomiske midler, kampanjer, og ikke minst Bransjeavtalen. Dette ga videre informasjon over ulike samarbeidsformer på tvers av myndigheter og ikke statlige aktører i aktualiseringen og utformingen av tiltak rettet mot å redusere og forebygge matsvinn.
- 3) Tilgjengelig informasjon blant myndigheter og offentlige helseautoriteter aktualiserte videre det private næringslivets betydning når det gjelder innovasjon, nytenkning og etableringen av ulike samarbeidsformer for å løse utfordringer knyttet til matsvinn. Dette utgjør en hel rekke virksomheter som jobber med ressursutnyttelse av mat som ellers ville blitt kastet. Det tredje steget, gikk dermed ut på innhente relevant informasjon dra ulike eksempler fra den private næringen ved å direkte oppsøke virksomhetenes egne hjemmesider.

- 4) Når det gjelder aktørtypen «media» er funksjonen todelt. På den ene siden gir media tilgang til perspektivering rundt den enkelte aktør eller prosess oppgaven har valgt å innhente informasjon fra, og på den måten fungerer media som en kontrollfunksjon. På den andre siden utgjør media i seg selv viktig aktør i utformingen av offentlig politikk. Ved å ta medias rolle i betraktning når det gjelder utforming av matsvinn som politisk felt, argumenteres derfor for å være nødvendig. En overordnet oversikt over mediedekningen av matsvinn med utgangspunkt i Atekst sin arkivtjeneste bidro til ytterligere i identifiseringen av relevante aktører knyttet til dette spesifikke feltet.

4.2 Dokumentanalyse og vurdering av forskningsprosjektets forskningsdesign

Oppgaven har nå beskrevet ulike metodiske innfallsvinkler for dette forskningsprosjektet. Hovedsakelig utgjør dette et casestudie som skal undersøke utformingen av et politikkområde som i mer eller mindre grad har blitt initiert av en rekke ulike, overlappende aktører og prosesser på ulike styringsnivå. Forskningsprosjektet baserer seg derfor på en dyptgående analyse av utvalgte dokumenter som belyser matsvinnproblematikken, og kategoriseres som dokumentanalyse (Grønmo 2016, 175-176). Valg av tilnærming ble foretatt på bakgrunn av en vurdering over hvilken tilnærming som best kan belyse studiens overordnede problemstilling presentert i kapittel 1.2: «Hvordan har matsvinn utviklet seg til et politikkområde?». Etter noen vurderinger landet valget på en dokumentanalyse, som etter min mening gir de beste forutsetninger for å besvare den overnevnte problemstillingen. Dokumentanalysen gir tilgang til å analysere relevant tekst fra en rekke tilgjengelige dokumenter som stort sett har vært uproblematisk å få tak i. De ulike rapportene, stortingsmeldinger, offentlig utredninger, hjemmesider osv., har vært tilgjengelige for offentligheten, noe som har gjort prosessen med å finne frem til relevant informasjon relativt uproblematisk. De formulerte forskningsspørsmålene med særlig fokus på (i) prosesser; (ii) aktører; og (iii) styringssystem, bidro ytterligere med å avgrense forskningsprosjektet slik at kun nødvendig og relevant informasjon ble innhentet med sikte på å besvare studiens overordnede problemstilling, og forskningsspørsmålene.

Styrken ved denne typen analyser er at den gir prosjektet mulighet til å utføre arbeidet uten å direkte påvirke tekst når datainnsamlingen gjennomføres. Noen kritikkverdige forhold er likevel nyttig å nevne. Følgende er (1) potensielle objektivitetsutfordringer og ensidig

tolkninger av virkeligheten som følge av forskerens selektive utvalg og tolkning av relevante dokumenter; og (2) svak holdbarhet dersom ikke autentiske- eller lite troverdige kilder benyttes (Grønmo 2016, 180-181). Yin (2018, 117) argumenterer for at den stadig voksende tilgjengeligheten av informasjon via internett ytterligere er med på å øke risikoen for bruken av upålitelige kilder. Videre er en tredje utfordring knyttet til (3) begrenset, eller manglende kontekstuell forståelse. En rekke dokumenter kan for eksempel ha blitt skrevet med en spesifikk hensikt eller et bestemt publikum, og dermed ikke gi et objektivt virkelighetsbilde (Yin 2018, 216). I en slik sammenheng kan en stille spørsmål til hvorvidt de utvalgte dokumentene gir et korrekt bilde av virkeligheten innenfor forskningsprosjektets rammer, som tar sikte på å undersøke utformingen av politikkområde matsvinn. Det vil alltid være en sjanse for at utvalgte dokumentet kun belyser en bestemt side av saken, og dermed øker faren for en skjev fremstilling av virkeligheten. Slike vurderinger er imidlertid noe jeg som forsker gjennom prosjektet har vært bevisst på i min aktive utvalg av dokumenter. Herav, ønsker jeg å trekke frem tre relevante årsaker for at utvalget av dokumenter ivaretar en viss grad av objektivitet i belysningen av det spesifikke caset:

- 1) Utvalget av dokumenter omfatter et bredt spekter perspektiver fremmet av ulike aktører og prosesser på tvers av offentlig og privat virksomhet
- 2) Informasjonen fra de ulike dokumentene deler noenlunde samme oppfatning av matsvinn som samfunnsproblem, og deler ofte lignende praksis når det gjelder iverksetting tiltak for å forebygge og redusere matsvinn
- 3) Inkluderingen av media gir et ytterligere, eksternt perspektiv over de ulike aktører og prosesser som har jobbet med matsvinn- i tillegg til å gi mulighet for å sjekke hvorvidt det som utlyses av den enkelte aktør og/ eller prosess, stemmer overens med bildet som blir skapt av media og ut mot offentligheten.

4.3 Hensyn til validitet og reliabilitet

Diskusjonen over henger til dels sammen med ulike hensyn knyttet til studiens validitet og reliabilitet. Mens førstnevnte referer til hvorvidt et forskningsopplegg fanger opp det som skal undersøkes, forteller reliabilitet noe om datamaterialets pålitelighet og treffbarhet (Grønmo 2016, 237). I følgende avsnitt vil jeg gå nærmere inn på disse og diskutere hvordan dimensjonene reflekterer arbeidet i dette forskningsprosjektet. Yin tar utgangspunkt i fire

ulike kriterier i vurderingen av forskningsprosjekts kvalitet. Tre er knyttet til validitet, mens det fjerde fokuserer på reliabilitet (Yin 2018, 42). Når det gjelder validitetsbegrepet, skilles det mellom konstruktvaliditet, intern validitet og ekstern validitet.

Førstnevnte handler om å identifisere de riktige operasjonelle målingene for det konseptet som skal studeres. Med andre ord handler dette om ulike verktøy og metodiske valg jeg som forsker benytter meg av og mener er i best stand til å belyse det utvalgte caset (Yin 2018, 42). Adcock og Collier (2001) utarbeidet et grundig rammeverk for konseptualisering og målinger av validitet i vitenskapelige studier. En finner høy grad av validitet dersom målingene (de ulike verktøyene som benyttes i en gitt studie) av et konsept, fanger opp det det forskeren ønsker å finne ut noe spesifikt om (2001, 530-531). Dette casestudiet et undersøker utformingen av et spesifikt politisk felt, matsvinn. I undersøkelsen av dette konseptet, har studiet sett på det som nødvendig å benytte seg av ulike dokumenter fra et bredt spekter relevante prosesser og aktører. Dette er igjen forankret og begrunnet i teori, som slik jeg i kapittel 3 har redegjort for, argumenteres for å kunne gi de beste forutsetningene for å fanger ulike aspekter tilknyttet matsvinn. Ved å kombinere teori vedrørende tradisjonelle, grunnleggende aktører i utformingen av offentlig politikk, med tilleggs litteratur som understreker kompleksiteten av et flertall, overlappende aktører på ulike nivå, har det vært mulig å identifisere viktige komponenter i utformingen av matsvinn som politisk felt. Hensyn til konstruktvaliditet er fra dette perspektivet ivaretatt.

Videre er det å benytte multiple kilder, utvikle et casestudiedatabase, opprettholde en beviskjede, og være påpasselig i kildebruken innhentet fra sosiale medier, dimensjoner som ytterlig maksimaliserer konstruktvaliditet, i tillegg til å øke bevissthet over kildebruk (Yin 2018, 126-137). Slik oppgaven var inne på i kapittel 4.1, bygger dette forskningsprosjektet på et flertall ulike kilder og kildetyper. Systematiseringen av aktører som fremmer relevant informasjon til prosjektets formål, er automatisk med på etablere en case-studie database og videre identifisere av en rekke ulike aktører. Bruken av sosiale medier har videre vært nødvendig for innhenting av relevant data fra aktører som aktivt benytter seg av denne plattformen i sitt arbeid med matsvinnproblematikken. Relevante aktører som benytter seg av sosiale medier, er imidlertid også til stede gjennom andre kanaler, det har dermed vært mulig å undersøke aktøren fra ulike plattformer samt media for å konstatere relevansen og betydningen ved den enkelte aktør.

Den interne validiteten er særlig relevant for forklarende studier, eller forskning som skal undersøke ulike årsakssammenhenger. Intern validitet argumenteres derfor for å være mindre aktuelt for deskriptive og utforskende studietyper (Yin 2018, 42) og jeg vil derfor ikke gå noe nærmere inn på studiets grad av intern validitet. Når det er sagt sier den eksterne validiteten noe om hvorvidt funnene i det enkelte casestudiet kan generaliseres. Bruken av teori kan i denne sammenheng brukes som et nyttig verktøy i maksimaliseringen av case-studiets eksterne validitet (Yin 2018, 42-43). Når det gjelder dette forskningsprosjektet, er vanskelig å argumentere for at relevante aktører, prosesser og derav styringssystem for utformingen av matsvinn som politisk felt, også gjelder for utformingen av andre politiske felt. Imidlertid er forskningsprosjektets aktive bruk av teori vedrørende polysentriske styringssystemer, i stand til å si noe om hvorvidt denne er forenelig for caset *matsvinn*. I såfall vil dette være et eksempel på at matsvinn gjenspeiler et politisk felt som i mer eller mindre grad vokser i lys av polysentriske styringssystemer. Dette, vil nyansere polysentriske styringssystemers aktualitet som et bidrag i beskrivelsen av matsvinn som politisk felt. En grundig analyse av dette spesifikke caset kan benyttes videre for å kaste et blikk over andre klimarelaterte utfordringer, og muligens danne et utgangspunkt, referanse-og sammenligningsgrunnlag i identifiseringen av mulige tiltak og samarbeidsformer mellom ulike aktører. Rent teoretisk er studiet et ytterligere bidrag om hvorvidt polysentriske systemer supplert med tradisjonell teori om den politiske utformingsprosessen kan benyttes for å beskrive utformingen av et spesifikt politisk felt. På en samfunnsmessig plan, vil funnene kunne si noe hvordan ulike initiativ fra ulike aktører og prosesser, som til sammen legger rammene for et spesifikt type styringssystem, kan brukes i lignende felt og/eller samfunnsproblemer.

Videre er et forskningsprosjekt sin grad av reliabilitet knyttet til operasjonelle valg og gjenskapelse av resultater. Altså er reliabiliteten høy dersom ulike operasjonelle valg og prosedyrer knyttet til datainnsamlingen gir de samme resultatene (Yin 2018, 43). For å sikre at studiet opprettholder et høyt nivå av reliabilitet, har jeg redegjort for den stegvise prosessen for innhenting av (pålitelige) i tillegg til hvordan studiet har gått frem for å oppnå de enkelte resultatene. Høy grad av transparens er ivarettatt når det gjelder forskningsprosjektets datainnsamling,-metode,-og drøftingsdel. Dette tilsier at ethvert individ som ønsker å kontrollere forskningsprosjektets validitet, har den tilstrekkelige informasjonen vedrørende relevante dokumenter, metodiske valg, og analytiske innfallsvinkler forankret i teori som tilsammen gjør han eller hun i stand til å gjennomføre

det samme forskningsopplegget, og oppnå de samme resultatene på et senere tidspunkt. Dette forutser imidlertid at ikke drastiske helomveltninger forekommer. Et eksempel er dersom regjeringen på et senere tidspunkt ville gått for innføringen av en *matkastelov*, noe som strengt tatt ikke er helt usannsynlig, men som er av betydning for beskrivelsen av den typen styringssystem analysert i fremveksten av matsvinn som politikkområde. Dette vil videre kunne påvirke studiets resultater. Når det er sagt, tas det i kapittel 1.2 høyde for prosjektets tidsmessige avgrensning som strekker seg fra 2004 til årsskifte 2021/2022. Eventuelle endringer som forekommer på et senere tidspunkt ligger utenfor forskningsprosjektets rekkevidde.

4.4 Alternativt forskningsdesign for å besvare problemstillingen

Kapittelet har tatt for seg en grundig beskrivelse av de metodiske valgene som til sammen definerer forskningsprosjektet som et kvalitativt case-studie; nærmere bestemt en dokumentanalyse. Utgangspunktet for valg av design ble foretatt på bakgrunn av noen avveininger, som bunnet i at en dokumentanalyse ville ha de beste forutsetningene i besvarelsen av den overordnede problemstillingen: «Hvordan har matsvinn utviklet seg til et politikkområde i Norge?». Dokumentanalysen ga meg som forsker, friheten til å utforske grundig rundt feltet, finne ut av sammenkoblinger på tvers av relevante aktører og prosesser, og slik finne frem tilstrekkelige informasjon i besvarelsen av problemstillingen. Når det er sagt finnes det alltid flere måter å tilnærme seg en gitt problemstilling. Et alternativt forskningsopplegg kunne tenkes å supplere dokumentanalysen med et knippe kvalitative intervjuer fra utvalgte relevante aktører som identifiseres som relevante i håndteringen av matsvinn som samfunnsproblem. Ved å gjennomføre intervjuer av enkelte representanter fra offentlige myndigheter, verdikjeden for mat, næringsliv og forbruker, kunne relevante perspektiver og informasjon trekkes inn og danne ytterligere grunnlag for besvarelsen av studiets problemstilling og forskningsspørsmål. Denne typen tilnærming krever imidlertid tilstrekkelig med tid, og tilgjengelige informanter som kan stille til intervju. En vurdering av dette alternativet på et tidligere tidspunkt ved forskningsprosjektets startsfase, ville bidratt gjennomføringen av det skisserte alternative forskningsdesignet.

4.5 Oppsummering metodisk rammeverk

Forskningsprosjektet har presentert for det metodiske og analytiske rammeverket som kan oppsummeres i et kvalitativt casestudie; nærmere bestemt en kvalitativ dokumentanalyse. Kapittelet har vært inne på hva som gjør dette til et casestudie og hvorfor dokumentanalyse fremstår som en egnet fremgangsmåte å analysere dette spesifikke caset. Forholdsvis begrunnes dette i forskningsprosjektets formål i å finne ut mer om utforming av matsvinn som politisk felt. Dette argumenteres for å best belyses gjennom en grundig analyse av ulike typer dokumenter fra kilder som tilsvarende gir relevante og nødvendige informasjonen. Det har videre blitt redegjort for de ulike dokumenttypene som til sammen utgjør studiens database. Denne består i første rekke av Matvett sine rapporter og lenker, regjeringsdokumenter og utvalgte nettsider fra virksomheter og organisasjoner. Nyhetsbilde blir også identifisert som en viktig kilde til relevant informasjon. Media i seg selv identifiseres om en sentral aktør i utformingen av offentlig politikk. Til tross for at utvalget av dokumenter er selektivt, argumenteres det for at gjeldende bevis og kildemateriale til sammen gir en helhetlig forståelse av det spesifikke forholdet: utforming av politikkområdet *matsvinn*. Videre har kapittelet vært inne på argumenter knyttet til validitet og reliabilitet og videre redegjort for bevisste valg for å sikre at disse på best mulig vis har blitt hensyn til. Blant annet har det blitt lagt vekt på kildenes pålitelighet og troverdighet i tillegg til faktorer knyttet til konteksthengighet. Alle dokumentene er videre tilgjengelige for offentligheten. Avslutningsvis har det blitt foreslått et alternativt forskningsdesign som supplerer den kvalitative dokumentanalysen med et knippe kvalitative intervjuer fra relevante aktører.

5. Empiriske resultater: Prosesser

Denne delen av empirien vil ta utgangspunkt i studiens første forskningsspørsmål, og dermed fokusere på sentrale prosesser knyttet til matsvinn som samfunnsproblem. Figuren nedenfor viser et utvalg av nøkkelhendelser som har vært sentrale i håndteringen av matsvinn som samfunnsproblem i Norge. For en mer detaljert oversikt over denne listen, se vedlegg side xx.

Figur 5.0: Nøkkelprosesser- oppstand og utvikling av matsvinn som politisk felt

5.1 Matsvinnbegrepets første møte med offentligheten

2004 kom til å bli året da matsvinnbegrepet for første gang ble offentliggjort i media, hovedsakelig på bakgrunn av en sak vedrørende norske sykehus som på dette tidspunktet kastet mat for en verdi tilsvarende 100 millioner kroner (VG 2004). Det ble her offentliggjort for et stort svinn-estimat og påfølgende økonomisk tap, som i hovedsak skyldtes overproduksjon og dårlig organisering. På dette tidspunktet var arbeidet med å kartlegge samt få oversikt over eget matsvinn nesten fraværende, og Sykehuset i Innlandet var en av de få institusjonene fra sektoren som aktivt jobbet med å redusere eget matsvinn. Daværende divisjonsdirektør ved Sykehuset i Innlandet, refererte i et intervju både for etiske og økonomiske utfordringer knyttet til matsvinn ved sykehusene, og samtidig at det er mye å spare på ved å redusere eget matsvinn (Dagsavisen 2004). De følgende tre årene (forholdsvis 2005, 2006 og 2007) var ingen saker tilknyttet matsvinnbegrepet oppe til diskusjon i den offentlige debatten.

5.2 Kartlegging av matsvinn i Norge: oppstart

I 2010 startet arbeidet med å kartlegge Matsvinnet i Norge gjennom et 6-årig prosjekt: ForMat-prosjektet (2010-2015). Kartleggingen omfavnet matindustrien; grossist; dagligvarehandel og husholdninger. Prosjekt ble drevet frem av Matvett AS og ledet av en styringsgruppe med representanter fra NHO Mat og Drikke, Dagligvarehandelens Miljøforum, Dagligvareleverandørenes Forening og Næringslivets Emballasjeoptimaliseringskomité (NOK). Landbruks- og matdepartementet samt miljødirektoraret deltok på vegne av Klima- og miljødepartementet som observatører. Som en del av ForMat-prosjektet ble det arrangert «matkastebord⁴», foredrag, debatter, samt samarbeid med organisasjoner, bedrifter og kommuner, mat og helse lærere, og Ungt entreprenørskap samt nær kontakt med myndigheter. Organiseringen av nettverk i ForMat-prosjektet bidro videre med 1) tilgang til svinndata fra bransjen; 2) kunnskapsformidling mot forbruker; 3) pådriver inn mot myndigheter og andre samfunnsaktører og 4) synlighet i media (2016, 7-8). Prosjektet har også bidratt til ulike virksomheters revidering av deres holdbarhetsmerking og endring fra «siste forbruksdag» til «best før» på en rekke matvarer der dette har vært mulig (2016, 8).

⁴ Matkastebord: virkemiddel ut mot forbruker. Et bord dekket av matvarer som den gjennomsnittlige nordmann kaster i løpet av et år (Matvett 2020).

5.3 Nordisk ministerråd og åpningen av Norges første Matsentral

I 2013 opptrappet Nordisk Ministerråd innsatsen mot å redusere matsvinnet ved å lansere tre prosjekter med følgende formål: (1)ressurseffektivitet i primærproduksjonen; (2) best praksis for datomerking; (3)redistribusjon av overskuddsmat (Nordisk ministerråd 2017; Møller et al 2016; Gram-Hanssen et al 2016;). Førstnevnte knyttes til manglende matsvinndata i primærnæringen, og bidro blant annet med å forbedre og harmonisere definisjonene for matsvinn og matavfall i primærproduksjonen, inklusive de som ble benyttet i det Europeiske FUSION-prosjektet (Finnsen 2013). Formål nummer to gikk ut på å undersøke ulike praksis for datomerking på mat, og slik justere på en måte at best praksis blir standarden, og resulterer i redusert matsvinn. Prosjektet fant at det finnes stor variasjon i datomerking på tvers av regioner. Ved å studere årsakene til dette, har prosjektet jobbet med å finne konkrete tall på hvor mye matsvinn det er mulig å redusere ved å forlenge holdbarheten i den enkelte produkt/justere for datomerkingssystemet. Det tredje delmålet knyttes videre til matdistribusjon på tvers av de nordiske landene for effektivisering av systemer for redistribusjon; et fenomen som på dette tidspunktet så ut til å være relativt ukjent, da kun tre matbanker var stiftet i Norden sammenlignet med tilsvarende 260 matbanker i resten av Europa (Finnsen 2013). 2013 ble også året da Norges første Matsentral åpnet i Oslo, et samarbeid mellom matbransjen og veldedige organisasjoner. Avtalen ble signert av representanter fra Kavli stiftelsen, NorgesGruppen, Nortura, ICA og Matsentralen/Blå Kors (Solheim 2013). Sammen, satt aktørene gang et arbeid der overskuddsmat fra matbransjen og dagligvarehandelen blir lagret i lokaler leid av Fretex/Fresesarmeen, før denne blir videre fordelt til vanskeligstilte av veldedige organisasjoner (ibid).

5.4 Norge forplikter seg til FNs Bærekraftsmål 12

I 2015 gikk FNs tusenårsmål ut. I denne forbindelse ble tusenmålene erstattet av en ny handlingsplan for fremtidige målsettinger som de forente nasjoner har til hensikt å nå innen 2030. De 8 tusenårsmålene omfatter nå 17 ulike bærekraftsmål. Et av disse, er bærekraftsmål 12 og fokuserer på ansvarlig forbruk og produksjon. Delmål 12.3 er høyest relevant for forskningsprosjektet, og går ut på å halvere matsvinn per innbygger på verdensbasis, både i detaljhandelen og blant forbrukere. I tillegg er hensikten å redusere svinn i produksjons,- og forsyningskjeden, og inkluderer all svinn etter innhøsting (FN-sambandet 2022). Inkluderingen av bærekrafts mål 12 og særlig delmål 12.3 aktualiserer ytterligere matsvinn som samfunnsproblem, og er pådriver for at norske offentlige myndigheter og helseautoriteter, så

vel som aktører fra matverdikjeden, næringslivet og enkeltindivid på forbrukernivå på ulike vis handler i tråd med denne målsettingen. I kjølevannet av FNs bærekraftsmål, signerte 5 departementer og representanter fra matbransjen i mai 2015 en såkalt intensjonsavtale med formål å redusere matsvinn i tråd med FNs bærekraftsmål 12. Denne satte i gang et forpliktende samarbeid, og ble i 2017 erstattet av en mer konkret og tiltaksrettet avtale (Bransjeavtalen) på et tidspunkt da tilstrekkelig fakta og tallfestet dokumentasjon ble tilgjengelig.

5.5 Endring i lov om Merverdiavgift §6-19. Veldedige formål

Ved en pressemelding i 2015, ble det offentliggjort for regjeringens forslag om fritak fra merverdigavgift ved uttak av næringsmidler levert for veldedige formål. Daværende finansminister Siv Jensen understreket gevinstene ved innføringen av denne typen fritak, som ville gjøre det enklere og kostnadsfritt for bransjen å donere mat til vanskeligstilte i tillegg til en direkte reduksjon i virksomhetenes matsvinn (Regjeringen 2016). 17 juni 2016 ble lovendring i merverdiavgiften vedtatt, offisielt i kraft fra 1 juli 2016 (Merverdiavgiftsloven, §6-19, 2017). Lov om merverdiavgift §6-19. Veldedige formål inkluderte følgende:

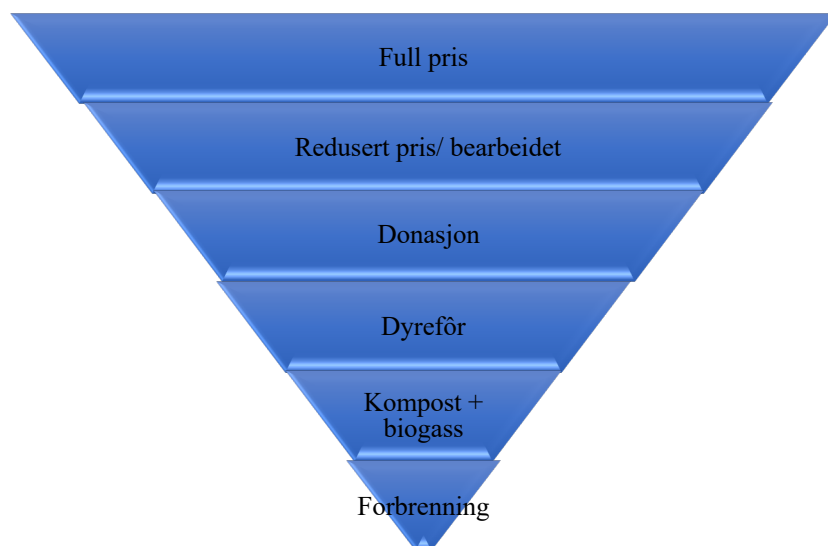
- (1) Tjenester som ytes vederlagsfritt på veldedige grunnlag, er fritatt for merverdiavgift.*
- (2) Næringsmidler som leveres vederlagsfritt til mottaker for utdeling på veldedig grunnlag, er fritatt for merverdiavgift. Mottakeren må være registrert i Enhetsregisteret. Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om hvilke mottakere som det kan foretas merverdigavgiftsfrie leveranser til, og hva som er å anse som utdeling på veldedig grunnlag.*
- (3) Varer og tjenester som leveres vederlagsfritt til frivillige organisasjoner som ledd i en nødhjelpsaksjon i tilknytning til en naturkatastrofe, er fritatt for merverdiavgift (Merverdiavgiftsloven, §6-19, 2017).*

5.6 Bransjeavtale, endring av datomerking og forslag til matkastelov

Norske myndigheter og en samlet matbransje inngikk i 2017 en forpliktende avtale med hensikt om å oppfylle FNs bærekrafts mål 12.3. Dette er et arbeid for å sikre best mulig ressursutnyttelse i hele verdikjeden. Avtalen ble signert av fem departementer og tolv bransjeorganisasjoner, og avløste intensjonsavtalen etablert i 2015. Partene er representanter fra norske myndigheter og hele verdikjeden. Gjennom bransjeavtalen tar partene et felles, ytterligere ansvar i å redusere

matsvinnet, i tillegg til ansvaret med å legge til rette for at den enkelte forbruker (husholdningene) kaster mindre mat (Hovedrapport 2020, 6). I denne sammenheng blir det etablert en tilslutningserklæring for alle virksomheter som skal intensivere dette arbeidet. Denne er frivillig, og skal forplikte den enkelte virksomhet til å kartlegge og rapportere eget matsvinn, samt gjennomføre tiltak og samarbeide på tvers av verdikjeden for mat med mål om å redusere eget, og i neste steg totalt matsvinn. Klima og miljødepartementet har fra dette tidspunktet hatt en viktig koordineringsfunksjon og ansvar for å rapportere oppnådde resultater for delmålene i Bransjeavtalen, som forholdsvis er satt til år 2020, 2025 og 2030. Myndighetene har videre et overordnet ansvar for rekrutteringen av offentlige virksomheter og kommuner (Landbruks- og matdepartementet 2017). Matvett sin ressurspyramide illustrerer hvordan de ulike delene av matverdikjeden ideelt bør utnytte maten, i en rekkefølge der «full pris» ideelt sett bør prioriteres og der forbrenning kommer nederst.

Figur 5.1: Matvett sin ressurspyramide

En annen viktig prosess som fant sted det samme året, knyttes til Q-meierienes endring av datomerkingen på en rekke egne produkter fra «Best før» til «Best før, men ikke dårlig etter» (Q-meieriene 2021). Utspillet kom som et forslag fra Mette Nygård Havre, en kjent miljøprofil i matsvinnarbeidet, særlig gjennom folkebevegelsen «Spis opp Maten». Jeg vil senere komme tilbake til denne miljøprofilen i studiens aktør-del, kapittel 6. 3. Q-meieriene tok videre utfordringen, og argumenterer for at endringen i datomerking utgjør et viktig bidrag i arbeidet med å få forbrukeren til å benytte seg av sansene i vurderingen av produktets holdbarhet, og

ytterlig redusere matsvinn (Q-meieriene 2021). Videre er det relevant å trekke inn Landbruks- og matdepartementets oppfølging av representantforslagets tiltak for å redusere matsvinn jf. Innst 108 S (2016-2017) i utredning om behovet for en matkastelov som fant sted i september 2017. Slik det kommer frem av utredningens egne sammendrag, var målet med utredningen «å vurdere om reduksjon av matsvinn best kan oppnås gjennom å innføre en matkastelov eller om dette kan oppnås like bra gjennom andre tiltak» (Dokument 8:9 2017, 7). Konklusjonen landet på at det ikke anbefales å innføre en matkastelov, hovedsakelig på bakgrunn av usikkerhet i utfall ved innføring av lov i tillegg til allerede pågående arbeid rundt dette felte, der Bransjeavtalen trekkes inn som et viktig tiltak (Dokument 8: 9 2017).

5.7 Den internasjonale dagen mot matsvinn

«Når en kaster mat i søpla, så er det ikke kun maten som gå til spille. Også vannet, frøene og gjødselen kastes. Bondes arbeid går til spille. Til og med drivstoffet som er brukt for å frakte maten rundt , kastes bort. På denne måten er ikke dagens produksjon og konsum bærekraftig» (FN-sambandet 2020).

Sitatet over er direkte hentet fra FNs sin offisielle nettside, og mye av bakgrunnen for at den overnasjonale organisasjonen i 2019 bestemte seg for å gi matsvinnproblematikken en egen dag. Fra og med året 2019 markerer 29. september det viktige arbeidet med å redusere matsvinn for matsikkerhet og bærekraftig matproduksjon (FN-sambandet 2020). I årene som fulgte etter, ble den internasjonale dagen mot matsvinn markert av en rekke andre aktører. Nordiske matbanker har benyttet anledningen til økt dialog om matdonasjon, med fokus på matbankers rolle i verden for å redusere både matsvinn og fattigdom (Silde 2020).

5.8 Farm to Fork Strategien legges frem som en del av European Green Deal

Farm to Fork strategien karakteriseres som selve kjernen i «The European Green Deal». Strategien jobber for et rettferdig, sunt og miljøvennlig matssystem. Hensikten er dermed å endre på dagens matssystem som i dag står for omlag en tredjedel av de globale klimagassutslippene og konsumerer store mengder naturressurser. Dette fører videre til tap av det biologiske mangfoldet samt negative helseeffekter, og er på ulik vis urettferdig, særlig for produsenter i den primære næringen. Det bærekraftige aspektet bør i følge strategien, løftes opp

på et høyere nivå og slik gi aktører i verdikjeden for mat nye muligheter. Strategien presenter både initiativ forankret i lovgivningsforslag, sammen med andre typer strategier for en felles landbruks- og fiskeri politikk i overgangen til et mer rettferdig og bærekraftig matssystem (European Union 2020, 4). EU-ønsker gjennom Farm 2 Fork strategien å koordinere handling på EU-nivå, med formål om å forsterke tiltak på nasjonalt nivå. Ulike anbefalinger fra EU plattformen vedørende mat-tap og matsvinn, argumenteres for å utgjøre et viktig bidrag som baner veien videre for andre typer aktører. Overgangen til et mer bærekraftig matssystem vil først og fremst skje gjennom (1) forskning, innovasjon, teknologi og investeringer og (2) rådgivningstjenester, data-og kunnskapsdeling og opplysning.

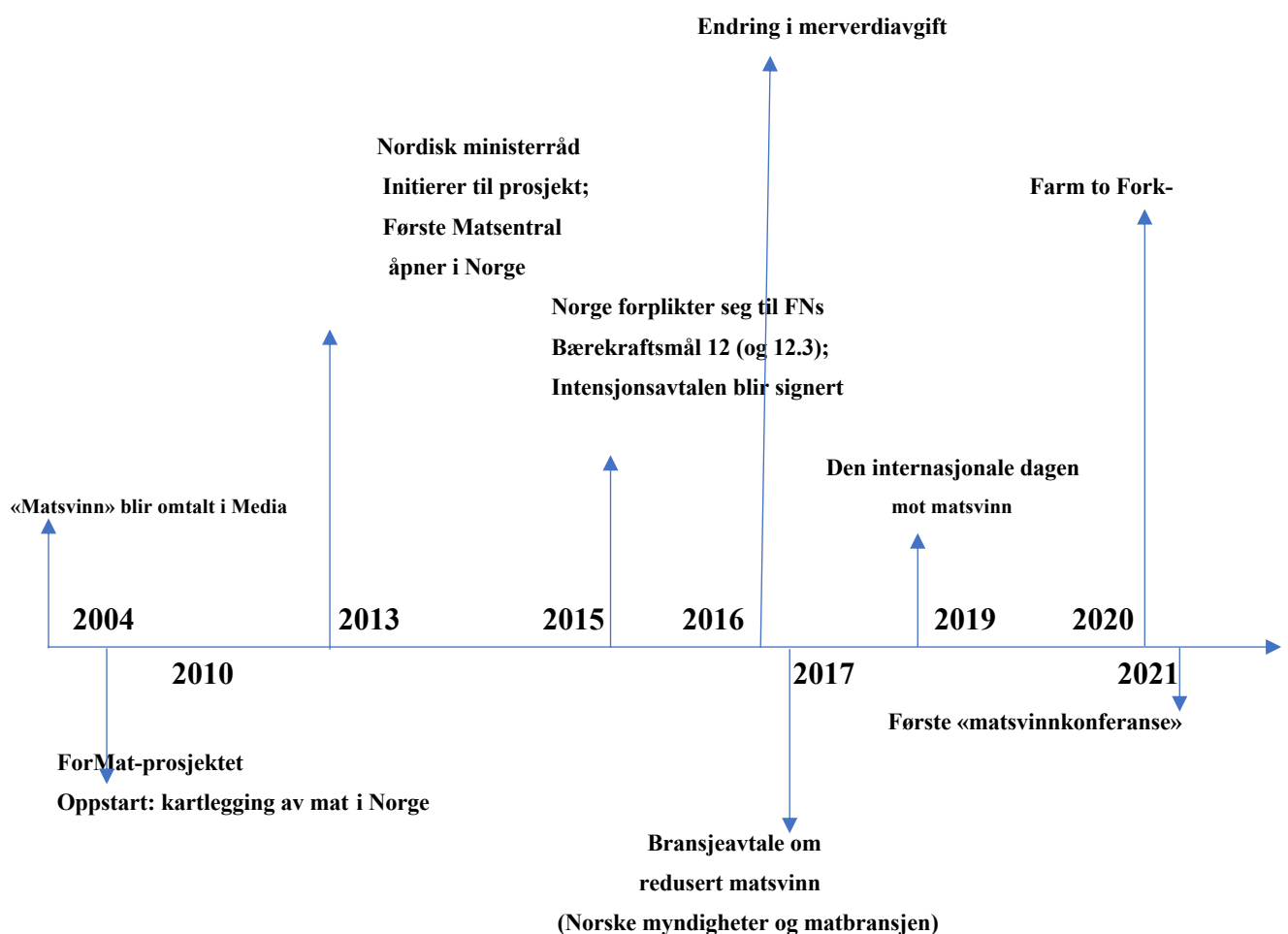
5.9 Den første matsvinnkonferansen

I forbindelse med Bransjeavtalens første delmål om å redusere matsvinn, ble det i desember 2021 arrangert en Matsvinnkonferanse med tre statsråder og representanter fra næringslivet (Regjeringen.no 2021). Her ble avtalens to delmål om forholdsvis 15 prosent reduksjon innen 2020 og 20 prosent reduksjon innen 2025 redegjort for, i tillegg til å understreke det delte ansvaret på tvers av partnere fra matbransjen og myndigheter. Bransjen fikk først og fremst ansvaret i å bistå med å kartlegge matsvinn i egen sektor eller bransje, og myndighetene har sitt hovedansvar i å kartlegge matsvinnet blant forbrukere (Nett-tv 2021). Miljødirektoratet står videre til ansvar for å ferdigstille rapporteringene fra delrapporteringene. Barne- og familieminister Kjersti Toppe, benyttet anledningen til å uttale seg om behovet for en atferdsendring hos den enkelte forbruker. Toppe understrekte samtidig, at det er enklere for forbruker å være bevisst når bransjen legger til rette for det (Nett-tv 2021). Videre peker landbruks- og matminister Sandra Borch på den viktige oppgaven Norge har i å utfordre EU på enkelte områder, eksempelvis krav til fasong og utseende på frukt og grønnsaker. Samlet sett, oppsummerte Matsvinnkonferansen som fant sted den 12. desember 2021 mye av det arbeidet som har blitt gjort i møte med samfunnsproblemet *matsvinn*. Gjester fra forskningsmiljøer (NORSUS), sjømatsektoren (SINTEF), mat og serveringsbransjens selskap for å redusere matsvinn (Matvett), og landbruksdirektoratet, diskuterte sammen med enkelte representanter fra verdikjeden, offentlig sektor, forbrukerrådet og mattilsynet om hvordan ulike tiltak har ført til endring i retning redusert matsvinn, og hva som blir viktig å ta tak i videre arbeid på dette området.

5.10 Oppsummering: nøkkelprosesser knyttet til matsvinn

Denne delen av empirien har gjort rede for enkelte hendelser som har utmerket seg som særlig relevante når det gjelder håndteringen av matsvinn i Norge. Jeg har blant annet sett at begrepets første møte med offentligheten (gjennom massemedia) fant sted i 2004, da en sak vedrørende matsvinnet i norske sykehus ble dekket av en rekke aviser og nettaviser. I årrekken som kom etter kartleggingsarbeidets begynnelse i Norge har ulike prosesser i stor grad involvert en rekke, ulike aktører. ForMat-prosjektet kan argumenteres for å utgjøre «begynnelsen» på dette samspillet, der ulike deler verdikjeden for mat knyttet forbindelser med næringslivet, offentlige myndigheter, forskningsmiljøer, bedrifter og kommuner. Videre har redegjørelsen av nøkkelprosessene vist at internasjonalt initiativ, blant annet gjennom nordiske samarbeidsprosjekter, forpliktelse til FNs bærekrafts mål 12 og nylig Farm to Fork strategien, har spilt en rolle i å aktualisere samt iverksette tiltak for å bekjempe matsvinnet i Norge.

Figur 5.2: Oppsummering- tidslinje over utvalgte nøkkelprosesser knyttet til matsvinn

6. Empiriske resultater: Aktører

I følgende del av oppgaven, vil det presenteres for et utvalg aktører som gjennom forskningsprosjektet har blitt identifisert som relevante når det gjelder håndteringen av matsvinn i Norge. En tabell som inkluderer relevante hovedtrekk fra Knill og Tosuns diskusjon vedrørende aktører i utformingen av offentlig politikk, samt FNs miljøprogram sine betraktninger over viktige aktører for å endre dagens matssystem, har til hensikt å gi en oversikt over de respektive aktørtypene.

Tabell 6.0: Nøkkelaktører i håndteringen av matsvinn

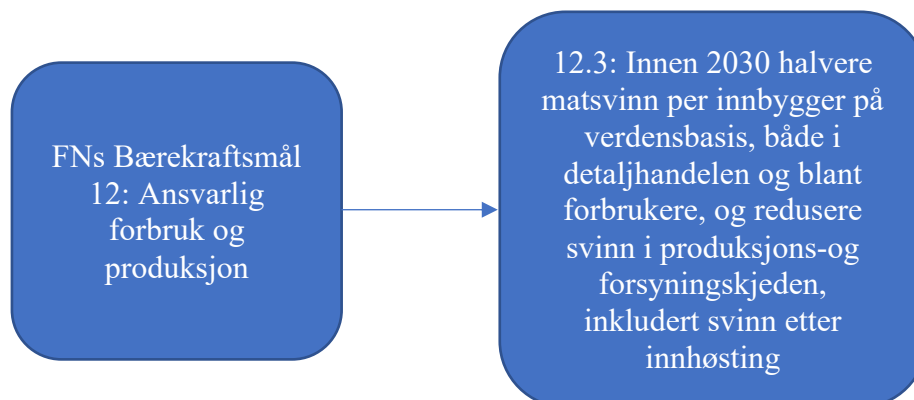
Myndigheter og helseautoriteter	Verdikjeden for mat	Næringslivet	Forbruker	Massemedia (A-tekst Retriver)
<u>Globalt/internasjonalt</u>	Matindustri	Matvett AS	Mette Nygård	Nett
FN	Grossist	Matsentralen Norge	Havre	Papir
EU	Dagligvarehandel	Apper	Karen Helene Thorsen	TV
Nordisk ministerråd	Serveringsbransjen			Radio
<u>Nasjonalt</u>	Kiosk, bensin og servicehandel (KBS)		Marie Thrane	
Offentlige myndigheter (LMD, KMD, BFD HOD, NFD)	Undervisnings- og omsorgssektoren (offentlig sektor)			
Norsus				

6.1 Myndigheter og helseautoriteter

6.1.1 FN

Slik oppgaven var inne på i kapittel 5.4 lanserte FN i 2015 en felles, forpliktende agenda for økt innsats på tvers av landegrensener for å nå bestemte mål innen 2030. 17 ulike bærekrafts mål understreker betydningen av ulike temaer knyttet til sosiale, miljømessige og økonomiske utfordringer. Summen av de beslutninger foretatt av på individnivå, hos den enkelte politiker, leder, osv., vil i en helhetsvurdering være av betydning for oppfyllelsen av bærekrafts agendaen og de 17 ulike delmålene (FN-sambandet 2022).

Figur 6.1: FNs bærekraftsmål 12 og 12.3

Det viktigste og mest relevante arbeidet FN gjør når det kommer til matsvinn, uttrykkes gjennom bærekraftsmål 12; *sikre ansvarlig forbruk og produksjon*. Bærekraftsmålet retter oppmerksomhet på menneskets overforbruk og bærekraftige livsstil, der et viktig budskap er å bruke mindre ressurser og samtidig utnytte disse på en bedre måte. Hensikten med delmål 12.3 er å halvere matsvinn per innbygger på verdensbasis innen utgangen av året 2030. Dette gjelder i detaljhandelen så vel som hos den enkelte forbruker. I tillegg har delmålet ambisjoner om å redusere svinn i produksjons- og forsyningskjeden (FN-sambandet 2022). Hvert og et medlemsstat står fritt til å ta i bruk de midlene som etter egne vurderinger identifiseres som de mest hensiktsmessige i arbeidet med å oppfylle det enkelte bærekraftsmålet. Et land kan for eksempel innføre lover og avgifter, eller investere i miljøvennlig teknologi for å oppnå et bestemt bærekraftsmål. FNs opprettelse av bærekraftsmål 12, samt delmål 12.3, forplikter

Norske myndigheter, samt ulike deler av samfunnet- inkludert verdikjeden for mat og næringslivet, å ta aktivt stilling til matsvinnproblematikken og utarbeide tiltak som både direkte og indirekte bidrar til å forebygge og redusere matsvinn.

6.1.2 EU

EU etablerte seg som en viktig aktør gjennom det fireårige prosjektet FUSION som varte mellom 2012 og 2016. På dette tidlige tidspunktet, bidro EUs FUSION prosjekt i kartleggingen av detaljert data for matsvinn. I tillegg ønsket EU å vise hvordan innovasjon kan fremme løsningen til komplekse utfordringer når det gjelder matsvinn (Refresh 2016). FUSION bestod av 21 prosjektpartnere fra 13 ulike land, som knyttet sammen universiteter, kunnskapsinstitusjoner, forbrukerorganisasjoner og næringsvirksomheter av ulik slag. Gjennom representanter fra Østfoldforskning og ForMat-prosjektet bidro Norge i FUSION prosjektet. Prosjektets fokus bestod i å (1) harmonisere tilsyn knyttet til matsvinn; (2) økt kunnskap omkring bruk av innovasjon for å redusere matsvinn; (3) utvikle retningslinjer for en felles matsvinnpolitikk innad i EU-27. Videre bistod prosjektet i utforming av politikk på både EU- og nasjonalt nivå ved identifiseringen og analyseringen av løsninger for optimalisering av mat som ressursutnyttelse. Dette inkluderer en rekke samfunnsøkonomiske insentiver samt et lovverk for matsikkerhet og hygiene, datomerking, distribusjon, bevisstgjøring og utdanningskampanjer som FUSIONs Europeiske plattform, gjennom diskusjon og funn fra et flertall overlappende aktører og interessenter (FUSION 2016, 3). Prosjektet resulterte i seks ulike hovedpunkter når det gjelder anbefalinger vedrørende politikk, praksis og effektive tilnærminger i arbeidet med å forebygge og redusere matsvinnet i EU-28; både i en europeisk og medlemsstatssnivå. Følgende hovedpunkter er: (1) definere matsvinn og utvikle en metodologi for å målet konseptet; (2) stimulere til dialog på tvers av medlemsland og næringskjedens ulike interessenter; (3) stimulere til samfunnsinnovasjon i en retning av matsvinn forebygging; (4) legge til rette for matdonasjon (5) tilrettelegge for en mer effektiv rolle hos regjeringen; (6) stimulere til videre forskning (FUSION 2016, 3-6).

6.1.3 Nasjonale offentlige myndigheter og helseautoriteter

Offentlige myndigheter og helseautoriteter på nasjonalt nivå pekes ut som tydelige agendasettere (Knill og Tosun 2020, 91-92), og vil derfor inkluderes som en sentral aktør ved dette studiet. «Matsvinn» blir fra et myndighetsperspektiv særlig aktuelt i år 2012; da begrepet offisielt og for første gang nevnes blant ulike regjeringsdokumenter. Siden har frekvensen av

matsvinnbegrepet vært stigende, og forekomsten av søkeordet «matsvinn» blant ulike dokumenter har i økende grad involvert flere departementer og temaer tilknyttet matsvinn. Antallet saker som inneholde nøkkelordet *matsvinn* steg fra 1 i 2012 og 2013, til 18 i 2014, og hele 42 saker i 2017. I årene etter og frem til 2021, har antallet variert mellom 21 og 34 saker (Regjeringen 2022). Videre viser en gjennomgang av matsvinnrelaterte dokumenter blant regjeringens egne nettside, en økning i et bredt spekter av ulike temaer relatert til matsvinn; blant annet arbeidsliv, mat, fiske og landbruk, kommuner og regioner, utdanning osv. Ut fra dette perspektivet, er matsvinn som konsept argumenteres for å være stadig mer relevant i flere deler av samfunnslivet. Videre har offentlige myndigheter som kjent bidratt i matsvinnproblematikken gjennom den mye omtalte Bransjeavtalen. Følgende fem departementer har særlig vært fremtredende i aktualiseringen av matsvinn i Norge:

- Klima- og miljødepartementet
- Landbruks- og matdepartementet
- Barne-og likestillingsdepartementet
- Nærings-og fiskeridepartementet
- Helse-og omsorgsdepartementet

De ulike ministrene for de respektive departementene: Vidar Helgensen (KMD), Jon Georg Dale (LMD), Solveig Horne (BLD), Per Sandberg (NFD), og Bent Høie (HOD), inngikk i 2015 en intensjonsavtale med representanter for hele matbransjen med mål om å redusere matsvinn. I 2017 ble intensjonsavtalen avløst av en mer konkret avtale, referert til som «Bransjeavtalen» med reduksjonsmål og mulige tiltak (Regjeringen 2017). Bransjeavtalen utgjør en forpliktende samarbeidsavtale mellom representanter fra myndigheter, og matbransjen⁵. Selve formålet med avtalen går ut på å (1) samarbeid mellom myndigheter og matbransjen for å fremme en bedre ressurs-og råstoffutnyttelse gjennom forebygging og reduksjon av matsvinn i hele matkjeden; ergo reduserte miljømessige konsekvenser som kan spores tilbake til matproduksjon og konsum i Norge; (2) gi mer kunnskap om omfang og årsaker til matsvinn ved å tilrettelegge for informasjonsutveksling og økt samarbeid på tvers i verdikjeden for mat; og (3) økt fokus på

⁵ I Bransjeavtalen representeres «bransjen» av Dagligvarehandelens Miljøforum, Dagligvareleverandørenes forening, NHO Mat og Drikke, NHO Reiseliv, NHO Service, Norges Bondelag, Norges Fiskerlag, Norsk Bonde- og Småbrukerlag, Norske Sjømatbedrifters Landsforening, Næringslivets Hovedorganisasjon, Sjømat Norge og Virke (Regjeringen 2017).

forbrukerens kunnskap og holdninger relatert til mat og matsvinn gjennom tiltak som bidrar til å forebygge og redusere matsvinnet også i husholdningene (Bransjeavtalen 2017).

6.2 Verdikjeden for mat

Figur 6.2: Verdikjeden for mat

Ulik kartleggingsarbeid har tallfestet at matsvinn forekommer hos alle aktører involvert i verdikjeden for mat; fra maten blir produsert eller innhøstet, til sluttforbrukeren. Til tross for at sluttforbrukeren står for mesteparten av det totale matsvinnet, oppstår store mengder matsvinn tidligere i verdikjeden for mat (Røset og Mjalaand 2017). Tiltak for å forebygge og redusere matsvinn på tvers av verdikjeden for mat, er derfor nødvendig for å oppnå FNs bærekrafts mål 12.3 om å halvere matsvinnet innen 2030. Gjennom tilslutningserklæringen har stadig flere store og små virksomheter som representerer hele verdikjeden fra jordbrukssektoren, sjømatindustrien, matindustri, grossist, dagligvare, servering, kiosk, bensin og servicehandel samt offentlig sektor forpliktet seg til å levere data om eget matsvinn (Bransjeavtalen 2020, 11). Bransjeavtalen og tilslutningserklæring samt en rekke kartleggingsarbeid utført av Matvett i samarbeid med forskningsinstitusjoner og andre relaterte aktører, danner utgangspunkt for den presenterte kategorien; *verdikjeden for mat*, som omfavner ulike ledd i matverdikjeden der matsvinn oppstår før det ender opp hos sluttforbruker, også omtalt som husholdningsleddet. Forskningsprosjektet har valgt å holde forbruker, eller husholdningsleddet adskilt fra kategorien «*verdikjeden for mat*», og i stedet utarbeide en egen kategori omtalt som «forbruker». En nærmere redegjørelse av denne kategorien, vil forekomme i kapittel 6.3.

Generelt kan arbeidet med å identifisere, kartlegge og iverksette tiltak for å forebygge og redusere matsvinnet i verdikjeden for mat, beskrives som en stegvis prosess- som gjennom ulike prosjekter har inkludert stadig flere deler av verdikjeden for mat. Gjennom ForMat-prosjektet (2010-2015) utgjorde matindustri, grossist og dagligvarekjeder de første sektorene med i dette arbeidet. Følgelig fulgte prosjektet «Kuttmatsvinn2020» opp med å etablere statistikk for matsvinn i serveringsbransjen, kiosk, bensin og servicehandel (KBS), og deler av offentlig sektor. Sjømatindustrien har delvis blitt holdt utenfor kartleggingsarbeidet av matsvinn i ForMat-og Kuttmatsvinn2020 prosjektene. SINTEF Oceans prosjektrapporter har stått for kartleggingen av matsvinn i sjømatindustrien som først fant sted i 2019 og 2020, og har i etterkant har blitt inkludert i Bransjeavtalens hovedrapportering. Jordbrukssektoren kom relativt sent inn på banen, som et nybrottsarbeid som først fant sted i 2020 initiert av landbruksdirektoratet (Hovedrapporten 2020, 12-13). Videre har Bransjeavtalen ansvarliggjort en samlet verdikjede for mat for tiltakssiden i arbeidet med å forebygge og redusere matsvinn. Gjennom tiltaksrapporten redegjøres det for tiltak iverksatt på tvers av sektorene. Tiltak knyttet til holdbarhet, ordninger for matvarer som nærmer seg utløpsdato og redistribusjon, er særlig aktuelle for denne sektoren som omfatter verdikjeden for mat (Landbruks-og matdepartementet 2017, 12).

I denne delen vil det trekkes frem eksempler på hvordan verdikjeden for mat har tatt fatt i matsvinnproblematikken og innført tiltak for å forebygge og redusere matsvinnet i egen sektor. Slik det kommer frem av figuren over (figur 6.2) består verdikjeden for mat følgende kategorier:

- Matindustri, grossist og dagligvarer
- Serveringsbransjen og kiosk, bensin og service handel (KBS)
- Offentlig sektor
- Sjømatindustrien
- Jordbrukssektoren

6.2.1 Matindustri, grossist og dagligvare

Q-meierienes selvbiografi er en matprodusent tuftet på ønsket om å representere et alternativ for forbrukerne i det norske meierimarkedet (Q-meieriene 2021). Redaktørene for Q-meieriene Annette Waage Jung og Øystein Skreien arrangerte i 2019 for første gang en «Matredderdag» med formålet om å aktualisere matsvinnproblematikken. Matsvinnreduksjon i egen virksomhets omtales for å være av grunnleggende betydning dersom en skal nå Q-meierienes eget mål om å bli klimapositiv innen 2030. Q-meieriene har i denne forbindelse satt problematikken rundt *datoskrek*⁶ på dagsorden og endret datomerkingen på en rekke egne produkter fra «best før», til «best før, men ikke dårlig etter». Endringen augmenteres for å utgjøre en viktig påpekning, og ble gjennomført i 2017 da teamet bak Q-meieriene fikk innsyn i *datoskrek* som et kjent fenomen blant folket. Endringen i denne formuleringen argumenteres for å fungere som en oppfordring til økt bruk av sansene hos forbruker, og slik redusere matsvinnet hos sluttforbrukeren (Q-meieriene 2021). Q-meieriene er videre opptatt av å videreutvikle og teste sine resepter med sikte på å forlenge holdbarheten i sine produkter. Dette gjennom investering av ny teknologi, utvikling av emballasje mm. Med et tidsperspektiv på ti år, har virksomheten økt holdbarheten på melk med fem dager, og yoghurt med 10 dager. I tillegg til å fremme egne tiltak og initiativ i kampen mot matsvinn, har matredderdagen hatt til hensikt å fremme både store og små inspirasjonskilder som har satt fokus på matsvinn i sin virksomhet. Videre har Q-meieriene, i samarbeid med Mette Nygård Havre aktualisert matsvinn som samfunnsproblem ved å lansere et gratis undervisningsopplegg for alle ungdomsskoleelever på niende trinn (Q-meieriene 2021).

ASKO er videre et eksempel på en grossist i Norge. ASKO leverer dagligvarer til NorgesGruppens kjeder og serveringsmarkedet. ASKO og NorgesGruppen initierte KuttMatsvinn2020, et samarbeidsprosjektet i regi av Matvett AS som inkluderte Serveringsbransjen og KBS i kartleggingen og utformingen av statistikk for matsvinn. Arbeidet ledet blant annet til utviklingen av definisjoner, indikatorer, system for måling og rapportering, teknologi for opplæring og kommunikasjon og deling av beste praksis i bransjen (Asko.no 2017). ASKO formidler videre at det investeres med sikte på å heve de ansattes kompetanse for å øke bevissthet omkring matsvinn. Gjennom KuttMatsvinn2020 prosjektet etableres ASKO (og NorgesGruppen) som eksempler fra Grossist og detaljmarkedet som gjennom etablering av statistikk, ytterligere øker innsatsen med å kartlegge matsvinnet i denne delen av verdikjeden

⁶ *Datoskrek*: et fenomen der forbruker kaster mat uten å bruke sansene, på bakgrunn av utgått «best før dato» i produktets emballasje (Q-meieriene 2021).

for mat, og samtidig får på plass informasjon omkring årsaker og mulige tiltak når det gjelder matsvinn.

Videre er det en rekke ulike eksempler fra dagligvarehandelen i Norge som på ulik vis har tatt tak i matsvinnproblematikken. Eksempelvis lanserte dagligvarekjeden REMA1000 et eget lavpris-merkevare med navnet *PRIMA*. *PRIMA* produkter består hovedsakelig av frukt og grønnsaker som skiller seg i størrelse og fasong fra standarden i dagens matvaresystem. Ved å velge disse produktene gir REMA 1000 den enkelte forbruker både valget og muligheten til å redusere matsvinn. Det finnes en rekke ulike typer *PRIMA* produkter, blant annet soltørkede tomater, gulrøtter, kyllingfilet, tacolefser og tacokrydder (Rema1000 2021). NorgesGruppen har som eier matbutikkene Kiwi, Meny, Spar og Joker, også kommet et stykke på veien i arbeidet mot matsvinn, og kunne i 2020 meddele en reduksjon på 24 prosent siden 2015 (NorgesGruppen 2020). Nedprising på varer som nærmer seg utløpsdatoen refereres til som det mest effektive tiltaket. I tillegg ble bestillinger av brød- en typisk vare det forekommer mye matsvinn av, både i verdikjeden for mat så vel som hos den enkelte forbruker, tilgjengelig i stykkbestilling, noe som ikke alltid har vært mulig. Resultatet har vist en nedgang på 50% i dagligvarekjeden SPAR, og 18% for Joker i tidsperioden 2018 til 2019 (NorgesGruppen 2020). I tillegg ble «Se, lukt, smak» symbolet lansert med formål om å gjøre forbruker oppmerksom på å bruke sansene. Se, lukt, smak symbolet er nå er tilgjengelig i en rekke produkter på tvers av NorgesGruppens ulike dagligvarebutikker. Inngåelse av samarbeid med leverandører som distribuerer maten videre enten til forbruker eller til veldedige formål, har også vært en viktig strategi i dette arbeidet (Meny 2018).

Coop Norge er videre en tredje kjede i norsk dagligvarehandel, og har vist seg å ha tatt i bruk mange av de samme tiltakene som over har blitt presentert for. Coop Norge satt seg blant annet målet om at ingen matvarer skal havne «ubrukt» på dynga. Varene, skal enten selges eller gis bort før utløpsdatoen. I denne forbindelse prises alle matvarer som nærmer seg utløpsdatoen med 40 prosent. Grundigere analyser omkring kunders preferanser har videre effektivisert arbeid med å forutse inntak av ulike produkter og justering av bestillingsrutiner. Sist men ikke minst var dagligvarekjeden med på å opprette Matsentralen Oslo, og samarbeider i dag med en rekke matsentraler på tvers av Norge for å støtte opp under arbeidet med redistribusjon av matvarer til de vanskeligstilte (Coop 2019).

6.2.2 Serveringsbransjen og KBS

Arbeidet med å kartlegge og redusere matsvinn i KBS og Serveringsbransjen, hadde sin oppstart gjennom et deltagerfinansiert prosjekt «Kutt matsvinn 2020» som strakk seg fra 2017 til 2020. Prosjektet inkluderte et bredt spekter av aktører fra hotellnæringen, restauranter, kantiner, servicehandel, bakerier og utvalgte deler av offentlig sektor (Stensgård et al 2021, 66). Formålet var å nå målsettingen om 20% reduksjon i matsvinnet hos virksomhetene som sluttet seg til prosjektet innen 2020, samt legge til rette for at 50 prosent av hele serveringsbransjen målt i omsetning, forpliktet seg til det langsiktige bærekrafts målet om 50 prosent reduksjon innen 2030 (Matvett 2020). Matvett Bransje kommuniserer at en generell synliggjøring av tiltak mot matsvinn ovenfor ansatte, kunder, leverandører og samarbeidspartnere, bidrar positivt for virksomhetens omdømme i tillegg til å vise samfunnsansvar og inspirasjon (Matvett.no 2020). Oppgaven har valgt å inkludere enkelte eksempler fra denne delen av verdikjeden, og redegjøre for hvordan serveringssteder og KBS bevisst har iverksatt tiltak for forebygge og redusere eget matsvinn.

ASIA Akerbrygge er et eksempel på en restaurant i Oslo som har dratt nytte av de økonomiske, sosiale og miljømessige sidene ved økt fokus på matsvinn i egen virksomhet. Restauranten blir presentert som et viktig eksempel blant Matvett Bransje sin hjemmeside og som gjest i Q-meieriernes matredder dag i 2021 (Matvett.no 2020; Q-meieriene 2021). Frysing av mat, endringer i menyens sammensetning, samarbeid med aktører som redistribuerer retter og råvarer, samt aktiv bruk av «goodiebags» og endrede krav fra Mattilsynets side, har bidratt til redusert matsvinn i ASIA Aker brygge. Ikke minst har plasseringen av Bento Box⁷ retten i menyen, vist seg å fungere svært godt i denne sammenheng (Q-meieriene 2021). Økt bærekrafts satsning, blant annet gjennom fokus på matsvinn har gitt virksomheten en rekke fordeler og har redusert restaurantens matkostander med cirka 1,5 millioner kr på et år gjennom bedre porsjonering og utnyttelse av råvarer, varekontroll, strengere krav om å oppgi riktig antall gjester, og økt satsning på opplæring av personalet i anbefalingen av matmengde (Matvett.no 2020).

Innenfor KBS viser ulik kartlegging at det jobbes med å redusere matsvinnet i bransjen (Stensgård et al 2021). Store svinnkategorier har gjennom prosjektet blitt identifisert og omfatter produkter som boller, bagetter, pølser og annen ferskmat. Mat som tilberedes og

⁷ Bento-Box er en rett som har til hensikt å bruke råvarer til overs som har nådd en kortere holdbarhet, eller som av andre årsaker nærmer seg utløpsdatoen (ASIA 2021).

eksponeres gjennom den såkalte «display»-løsningen⁸, har som regel kort holdbarhet og er avhengig av å bli solgt innen en viss tid. Reduksjon i matsvinn etterspør i tillegg at eksponeringen til enhver tid skal være innbydende og oppfylt (Stensgård et al 2021, 58). Virksomheten har fem år på rad blitt kåret til den beste merkevaren på bærekraft og bransjevinner i den nasjonale undersøkelsen Sustainable Brand Index⁹ (Circlek.no 2021). Matsvinn har vært en del av Circle K sitt arbeid med bærekraft. I liket med en rekke andre virksomheter, har Circle K benyttet seg av samarbeidet med Toogoodtogo, og estimerte i 2021 å ha reddet 200 000 poser med mat (CircleK.no 2021). Fokus på kommunikasjon til kunder om tilgjengelige måltid har i tillegg vært et prioritert område. På denne måten har det vært mulig å justere display løsningen, noe som prosjektet Kuttmatvinn2020 fant som en av hovedårsak til matsvinn i denne delen av verdikjeden.

6.2.3 Offentlig sektor: Sykehus, barnehager, grunnskoler og SFO

Slik det uttrykkes for i matsvinnkonferansen i 2021, identifiseres offentlig sektor som en del av verdikjeden der det serveres mye mat. Derfor er det viktig at offentlig sektor bidrar til å redusere og forebygge matsvinn (Nett-tv 2021). I forbindelse med hovedrapporteringen til bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn, ga Klima- og miljødepartementet i 2021, Matvett i oppdrag å rapportere utviklingen av matsvinnet i offentlig sektor. I likhet med serveringsbransjen og KBS, ble innsatsen for redusert matsvinn i offentlig sektor intensivert av Kuttmatvinn2020 prosjektet. Matvett, Fremtiden i våre hender (FIVH), Østfold forskning og Bymiljøetaten (BYM) er blant de sentrale aktører i gjennomføringen av kartleggings- og reduksjonsarbeidet i sektoren. I 2018 ble Oslo kommune en del av Kuttmatvinn2020, der alle sykehjem i Oslo kommune ble inkludert (Larsen 2020, 5). Bærum kommune deltok også i prosjektet; der fire av kommunens sykehjem bidro i kartlegging av matsvinn som en del av strategien «Klimaklok» lagt frem av kommunen selv i 2017. Et av målene var her å redusere matsvinn i pleie og omsorgssektoren (Brathagen 2020, 4). FIVH har videre bidratt i kartleggingsarbeidet av matsvinn i kommunene Sarpsborg, Fredrikstad og Bergen (Larsen 2020, 4-5). Sektorrapporten for offentlig sektor består av sykehjemsplasser, barnehager og skoler.¹⁰ Private institusjoner inngår i definisjonen av offentlig sektor til tross for at

⁸ Display-løsning er en måte å eksponere maten på i kiosk, bensin og service handel, f. eks gjennom pølser på grillen til enhver tid (Stensgård et al 2021, 58).

⁹ Sustainable Brand Index er Europas største uavhengige merkevarestudie med fokus på bærekraft (CircleK 2021).

¹⁰ Matsvinndata fra offentlig sektor består av sykehjemsplasser (12%), barnehager (4%) og grunnskoler (11%) i Norge (Stensgård et al 2021, 80).

definisjonen i utgangspunktet ikke tilsier det. Grunnet lavt prosentdeltakelse, få målinger og trolig påvirkning fra koronapandemien, anses matsvinnstatistikken for offentlig sektor videre som et grovt anslag (Stensgård et al 2021, 80). Det ligger likevel innenfor studiens rekkevidde å undersøke perspektiver fra denne delen av verdikjeden for mat.

Offentlige myndigheter har generelt spilt en sentral og aktiv rolle når det gjelder kartlegging og reduksjon av matsvinn i offentlig sektor; sammenlignet med eksempelvis matindustrien, grossist, dagligvarehandel, serveringsbransjen og KBS. Miljødirektoratet initierte blant annet oppdrag for utvikling av veiledere for reduksjon av matsvinn i omsorgssektoren, i tillegg til at direktoratet har bevilget klimasatsmidler og gjennomført workshops med formål om økt fokus på matsvinn. Kommuner har videre bidratt i arbeidet gjennom *Miljøfyrtårns-sertifiseringskravet*. Matsvinn inngår her som et viktig kriterium, og rapportering av tall knyttet til matsvinn antas på sikt å ville være av betydning (Stensgård et al 2021, 86).

Ved matsvinnkonferansen i 2021, uttrykte seniorrådgiveren i DFØ¹¹ for variasjonen blant kommunene i arbeidet med matsvinn. I tillegg understrekes behovet for større grad av koordinering. Viken fylkeskommune utpekes som en viktig initiativtaker på et lavere styringsnivå i aktualiseringen og håndteringen av matsvinnproblematikken. Spesialkonsulent Magne Skaalvik redegjør i en panelsamtale for noe av dette arbeidet. I Strategien «Helsefremmende skoler» lansert i november 2020, ble matsvinn aktualisert i to av de tretten kjennetegn etablert i strategien, og omhandlet i hovedsak kantineens drift med et bærekrafts fokus (Nett-tv 2021). Videre engasjerer pilotprosjektet «Gratis skolemåltid i bærekraftige kantiner» 13 videregående skoler til å måle matsvinnet i et offentlig finansiert skolemåltid; et prosjekt som involverer elevene i utarbeidelsen av rutiner for måling av matsvinn, samt praktisk arbeid ved å veie og registrere matsvinn. Prosjektet bidro blant annet til konkurranse om ha det laveste matsvinnet. Gjennom samarbeid med ulike prosjektledere fra Matvalget og NMBO¹² ble arbeid med å få på plass rutiner for å redusere matsvinn- blant annet i sammensetning og servering av måltidet, etablert. Elevmedvirkning har gjennom prosjektet blitt høyt prioritert. Dette omtales for å utgjøre en viktig del av arbeidet, der ønsket er å bidra til å påvirke elevene til å ta bærekraftige valg forhold til matsvinn også i situasjoner utenom det skolemessige. I tillegg inngår det som en del av arbeidet at elever skal kunne påvirke foreldre i hjemmet, og på denne vis bidra til ytterligere redusert matsvinn. Vel og merke er «Gratis

¹¹ DFØ: Direktoratet for forvaltning og økonomistyring

¹² Norges Miljø og biovitenskapelig universitet i Oslo

skolemåltid i bærekraftige kantiner» et pågående prosjekt. Endelige resultater er derfor ikke tilgjengelige. Likevel utgjør fylkeskommunen i Viken sitt initiativ, et viktig bidrag i aktualisering av matsvinn som samfunnsproblem; i tillegg til utvikling av tallfestet matsvinndata.

Et annet eksempel på offentlig sektor sitt arbeidet med matsvinn, er Bærum kommune sin tilslutning i Kuttmatsvinn2020-prosjektet. Gjennom veiling, spørreundersøkelsesopplegg og samtaler med de ansatte, ble de ansatte i Bærum kommunes sykehjem bevisst på årsaker til matsvinn. Her fant man blant annet at matsvinn oppstod som et resultat av uforutsigbarhet, mattilsynets regler for mattrygghet, for store porsjoner, lite etablerte rutiner, dårlig informasjonsflyt, bestillingsrutiner, lite organisering og orden i kjøleskap og kjøkkenskap, manglende ressurser og manglende opplæring blant de ansatte (Brathagen 2020, 18-19). Oppfølgingsarbeidet bestod i å finne løsninger som kunne forebygge og redusere matsvinn i sykehjemmene, der et møte med Mattilsynets spesialinspektør resulterte i en gjennomgang av de ansattes rutinearbeid i forhold til mat og matsvinn. Prosjektets tredelte tilnærming til matsvinnproblematikken (veiling, spørreundersøkelser og samtaler med de ansatte) resulterte samlet sett i endring av noe praksis, som videre ga redusert matsvinn. Økt fokus på kommunikasjon med storkjøkkenet førte blant annet til reduserte mengde poteter og grønnsaker per porsjon, redusert minstekvanta på saus, og endringer i menyens sammensetning (Brathagen 2020, 21). I kantine og mottakskjøkkene økte fokuset på å selge smørbrød til halv pris dagen etter, endring i bestillingsrutiner, økt bruk av porsjonspakker og mindre pakningsstørrelser, og innarbeiding av rutiner som tar for seg rydding og oversikt over kjøleskap og kjøkkenskap (2020, 21). Endring i rutiner når det gjelder oppbevaring, oppvarming og pådekkning, samt bedre utnyttelse av rester og økt fokus på bevisstgjøring av matsvinn blant de ansatte og brukerne ble en direkte konsekvens av prosjektet (2020, 22-23).

6.2.4 Sjømatindustrien

Denne oppgaven har nå vært inne på kartleggings-og reduksjonsarbeidet i visse deler av verdikjeden for mat. Dette delkapittelet, vil ta for seg sjømatnæringen. Sjømatnæringen er den største matprodusenten i Norge og forpliktet seg i 2017 til Bransjeavtalen om redusert matsvinn. I bransjeavtalen representeres sjømatnæringen av virksomhetene Sjømat Norge, NSL og Norges Fiskerlag, som etter bransjeavtalen skal jobbe med 15% reduksjon innen 2020; 30% reduksjon innen 2025 og 50% reduksjon innen 2030. Frem til nylig, har mengden matsvinn

som oppstår i den norske sjømatnæringen vært ukjent. I 2018 startet pilotprosjektet «Kartlegging av mengder og årsaker til matsvinn i sjømatnæringen», som et initiativ fra FHF¹³. FHF jobber med å utvikle ny kunnskap for norsk sjømatnæring som muliggjør verdiskapning, bærekraft og innovasjon (Fhf.no u.å). Viktige deler av prosjektet bestod av å (1) kartlegge og identifisere hvilke deler av restråstoff som faller inn under definisjonen av matsvinn (hva som identifiseres som nyttbar del av fisken); (2) gi en oversikt over mengder matsvinn i sjømatnæringen; (3) identifisere årsaker til matsvinnet i denne delen av næringskjeden (Carvajal et al 2020, 8).

Ved pilotprosjektets ende kunne det rapporteres for et førstegangsestimat på matsvinn fra sjømat industrien på 3 prosent pr. tonn mat produsert i 2019. Tallet understrekes imidlertid for å være et anslag, noe som innebærer stor usikkerhet (Carvajal et al 2020, 13). Til tross for usikkerhet rundt den eksakte beregningen av matsvinn i sjømatindustrien, etablerte pilotprosjektet en tydelig felles definisjon for «spiselig» del av fisken på tvers av de ulike sektorene innenfor fiskeindustrien, som først og fremst består av *laksefilet*, *hvitfisk* og *pelagisk* (2020, 14). Det ble også identifisert for særlig viktige årsaker til matsvinn i denne næringen, som først og fremst faller inn under kategorien (1) teknisk; og (2) organisering, operasjon og design (Carvajal et al 2020, 21). Førstnevnte referer blant annet til gulvfisk, mer-vekt i faste pakninger og produkter som ikke tilfredsstiller ulike krav. Sistnevnte referer til opplæring av personell, planlegging, tidspress, kommunikasjon, bemanning, designfeil, utforming av produksjonsutstyr og oppfølging av maskiner og prosesser (2020, 21). Som et resultat av pilotprosjektet var det flere av de deltakende bedriftene som innarbeidet rutiner og tok initiativ til å kartlegge og redusere eget matsvinn. Det investeres også i ny teknologi, som i likhet med produsenter ved andre deler av matverdikjeden, vil gi økt holdbarhet og bidra til mindre «gulvfisk» og bedre dataregistreringssystemer (Carvajal et al 2020, 23). I tillegg har sjømatnæringen iverksatt tiltak som bedre emballasje for forlenget holdbarhet og endring i datomerking fra «siste forbruksdag» til «best før» på emballerte produkter der det har vært mulighet for det (Svalbjørg 2020).

Et eksempel fra denne sektoren kan hentes inn fra Matsvinnkonferansen i 2021, der Andreas Moe Larsen fra Bremnes Seashore ble invitert som gjest. I denne forbindelse presenterte

¹³ FHF: Fiskeri og havbruksnæringens forskningsfinansiering; et statlig aksjeselskap eid av Nærings- og fiskeridepartementet, 100% finansiert av sjømatnæringen gjennom FoU-avgiften på eksporten av all sjømat (0,3%) (Carvajal et al 2020, 8).

Bremnes for ulike tiltak i fiskeoppdrettene Bremnes Seashore, med formål om å redusere og forebygge matsvinn. Helt tilbake til 1990-tallet har forskning bidratt til denne utviklingen, der man har sett at et lavt temperatur i vannet gir fisken lavt stressnivå. Dette igjen, resulterer i høy råvarekvalitet, noe om har vært mulig å oppnå gjennom teknologi som har bidratt i utviklingen av nedkjølingsanlegg. Høy råvarekvalitet, resulterer i mindre matsvinn i foredlingsarbeidet, og er en avgjørende faktor for at fisken beholder høy kvalitet frem til den skal spises hos sluttforbruker. Videre har strenge krav til kvalitet og matsikkerhet resultert i lengre holdbarhet, bedre emballasje og sikrere kjølekjede hele veien ut mot forbrukere. Gjennom samarbeid med restråstoff Omega, utnyttes videre hele fisken- utenom blodet, slik at deler av fisken som ellers ville blitt matsvinn, går til produksjon av kosttilskudd. Larsen presenterer også for Salmas introduksjon av «salmaburgeren» i 2018, som kun består av terninger fra deler av laksen som eksempelvis faller utenom «mervekt» i faste pakninger og som ellers ville blitt matsvinn (Nett-tv 2021).

6.2.5 Jordbrukssektoren

I jordbrukssektoren ble den første kartleggings- og innrapporteringen av matsvinn sammenstilt av Landbruksdirektoratet i 2021, og inkluderer målinger fra 2020. I likhet med sjømatnæringen og de overnevnte delene av verdikjeden for mat, forpliktet jordbrukssektoren seg til Bransjeavtalen om redusert matsvinn i 2017. Landbruks- og matdepartementet, Norsk Bonde- og Småbrukarlag samt Norges Bondelag representerer denne sektoren. I avtalen forpliktes representantene til å kartlegge omfang, sammensetning av matsvinn samt presentere årlige rapporter av den sektoren de representerer (Landbruksdirektoratet 2021, 2). Med utgangspunkt i bransjeavtalens definisjon for matsvinn, etablerte landbrukssektoren (primærsektoren) en tilpasset versjon, og defineres som «alt som var ment til mat og som ikke blir det» (2021, 7). I arbeidet med å kartlegge samt identifisere for årsaker og løsninger tilknyttet matsvinn ble det nødvendig å etablere et ytterligere skille mellom de ulike delene av jordbrukssektoren. Følgende er korn, melk, kjøtt, egg, frukt, bær, grønnsaker og poteter. Ulike metodiske tilnærminger ligger også til grunn for denne inndelingen. Videre skiller jordbrukssektoren mellom mat og matsvinn på følgende vis:

For jordbrukets primærledd vil en jordbruksråvare ment til konsum (matråvare) regnes som

- *Mat, eller matråvare, fra det tidspunktet planter er høstet og dyr slaktet o.l., og så lenge råvaren går videre i en verdikjede for matvarer*

- *Matsvinn når den ikke går videre i matkjeden, uavhengig av årsak til at den tas ut av matkjeden. Det regnes som matsvinn hvis matråvaren går til dyrefor, biobrensel, grønn gjødsling, kastes/ destrueres/ kasseres m.m.*
(Landbruksdirektoratet 2021, 7).

Rapporten for matsvinn i jordbrukssektoren trekker frem fem særlig viktige faktorer som forårsaker matsvinn. Følgende er værforhold, biologiske variasjoner og sykdom på dyr og planter, skader og uhell ved håndtering og transport, bransjekrav til kvaliteter, egenskaper, utseende, og forringelse ved lang lagringstid (Landbruksdirektoratet 2021, 13).

I matsvinnkonferansen i 2021, deltok leder ved miljø- og bærekrafts utvalget i Bondelaget Gunnar Alstad, og kommuniserte i en panelsamtale for behovet for en kollektiv senkning av kravene hos forbruker og matindustrien, samt økt innsats i foredlingsindustri som tar i mot de produktene som ikke er egnet til direkte konsum hos forbruker, men som likevel er av stor verdi (Nett-tv 2021). Alstad nevner også værforhold som et særlig relevant tema for jordbrukssektoren, der stadig endringer i værforhold og ekstremvær fører med seg utfordringer knyttet til mengde og kvalitet av maten som skal innhøstes og produseres. Dette skaper behov for ytterligere tilpasning i denne typen klimaendringer. Teknologi som kan utvikle nye sorter, dyrkningsteknikker mm., er høyest aktuelt i denne overgangen; noe som imidlertid, etter Alstads argumentasjon krever et økonomisk løft i jordbrukssektoren (Nett-tv 2021).

Et eksempel på en virksomhet fra landbrukssektoren som valgte å ta matsvinnutfordringen på alvor, er potetgården på Engeløya «Åpent Landskap» etablert i 2018. Åpent Landskap ønsket å gjøre noe med det store mattapet (15 prosent) i dagens avlinger for potet som i stor grad skyldes det som av potetgårdeierne omtales som en «menneskeskapt mal». Alle poteter som veier mindre enn 30 gram, blir i dag kastet. Potetene blir kastet til tross for at Norge ikke utelukkende er selvforsynt med poteter, men blir importert fra land utenfor Norges grenser. Hjertesaken i potetgården ble dermed å gjøre noe for å senke matkast i denne spesifikke delen av jordbrukssektoren. Bøndene i Åpent landskap understreker at dette er et problem som oppstår såpass tidlig i næringskjeden, at forbruker ikke får valgmulighet til å kjøpe denne typen varer. Gjennom et samarbeid med Coop Norge ble småpoteter som tidligere gikk til spille, nå en delikatessevare tilgjengelig i dagligvaren, slik at forbruker skal få velge denne sorten til daglig bruk (Lysvold og Kristoffersen 2019). Åpent landskap ble senere kåret til årets matredderpris i Q-meieriernes matredderdag i 2021 (Q-meieriene 2021).

Et annet eksempel er Potetindustrien Hoff. Ved matsvinnkonferansen som fant sted i 2021 presenteres poteten som *sirkulær økonomi*. En gang poteten har blitt tatt opp av jorden, leveres lass med usorterte poteter til matpotetpakkerier og industrien. Som mottaker av poteter, produserer Hoff ulike produkter, mens matpotetpakkeriene pakker poteter til dagligvare og annen industri. Slik Flønes forklarer, vil det alltid være poteter som ikke egnes til matpotetproduksjon eller industriproduksjon. Dette kan være forårsaket av størrelse, skade eller sykdom og blir kalt for «avrest-poteter». Sammen med restgivelse¹⁴, blir avrest-poteten sortert ut og levert til Hoff. Her blir det videre produsert potetstivelse som benyttes i bearbeidet kjøtt og fiskeprodukter. Det produseres i tillegg glykose til geleprodukter, og potetsprit til eksempelvis akevitt, gin og håndsprit. Hoff har beregnet en mengde avrenspotet og reststivelse tilsvarende 50.000 tonn årlig, og utgjør dermed en betydelig sum. Bi-produkter¹⁵, leveres til bønder som benytter dette blant annet til dyrefôr. Denne typen ordning, er med på å forhindre at matsvinn oppstår og sikrer samtidig for en best mulig ressursutnyttelse av råvaren (Nett-tv 2021).

6.2.6 Oppsummering verdikjeden for mat

Studien har nå vært inne på diverse hovedtrekk i matsvinnarbeidet som har blitt gjennomført blant de ulike leddene i verdikjeden for mat. Kartlegging av matsvinn har generelt vært av betydning for å finne frem til årsaker samt iverksette tiltak tilpasset ulike deler av verdikjeden for mat. Matvett har i samarbeid med forskningsinstitusjoner og andre relevante aktører stått for store deler av kartlegging når det gjelder matindustri, grossist, og dagligvarehandel etterfulgt av serveringsbransjen, KBS og offentlig sektor for mat. Store deler av dette arbeidet begynte før Bransjeavtalen om redusert matsvinn ble etablert i 2017. Både bransje og myndigheter stod for finansieringen av de ulike prosjektene. For sjømatnæringen og jordbrukssektoren begynte kartleggingsarbeidet av matsvinn etter inngåelsen av Bransjeavtalen, forholdsvis i 2018 og 2020. For sjømatnæringen ble denne initiert som et pilotprosjekt av Fiskeri og havbruksnæringens forskningsfinansiering, mens for landbrukssektoren var det landbruksdirektoratet som stod for innsamling og sammenstilling av relevante data. Felles for sjømatnæring og landbrukssektor, er videre behov for en ytterligere presisering av matsvinndefinisjonen satt av Bransjeavtalen. Dette for å ha tydelige rammer for

¹⁴ Restgivelse innebærer skaller, potetprester og stivelsesvann fra industrien til videre produksjon av ferdige produkter

¹⁵ Det som anses som ikke menneskeføde/ ikke spiselig i potetindustrien

hva som identifiseres som spiselig del av maten i denne spesifikke delen av verdikjeden for mat.

Kartleggingsarbeidet dannet et viktig utgangspunkt for identifisering av årsaker og videre tiltak for å forebygge og redusere matsvinn i verdikjeden for mat. Slik det kommer frem av eksemplene over, har ulik virksomhet jobbet med dette blant annet ved å øke bevissthet rundt matsvinn hos forbruker, forlenge holdbarhet på egne produkter enten ved å justere på oppskrifter og/ eller emballasjen produktet oppbevares i, kunnskapsheving rundt tematikken hos ulike deler av verdikjeden for mat, økt kommunikasjon og nettverksarbeid for bedre utnyttelse av råvarer og mat som ellers ville blitt matsvinn.

6.3 Næringslivet

I den tredje kategorien i aktørtabellen (tabell 6.0), identifiseres næringslivet. På et generelt plan kan næringslivet betegnes som den samlede økonomiske virksomhet i et land (Munthe 2016). Ofte knyttes næringslivet kun til det private, slik at offentlige virksomheter og myndigheter utelukkes fra beskrivelsen. I visse tilfeller holdes landbruk og fiskeri utenfor; slik at næringsliv kun inngår i de private aksjeselskaper, industri, varehandel, skipsfart og finansieringsvirksomhet (Munthe 2016). FNs statistiske kontor utviklet en inndeling av ulike kategorier i næringslivet som omfatter alt fra jordbruk, skogbruk, fiske og fangst, industri, varehandel, hotell-og restaurantvirksomhet, forretningsmessig tjenesteyting, offentlig, sosial og privat tjenesteyting mm. Denne studien har valgt å fokusere på tertiærnæringslivet; også kalt tjenestenæringslivet. Dermed holdes det offentlige, landbruket og fiskerinæringslivet utenfor denne kategorien; noe som er forenelig med kategorien som over har blitt redegjort for, der det offentlige, landbruket og sjømatnæringslivet blir en del av verdikjeden for mat. Nedenfor vil enkelte eksempler presenteres og redegjøre for hvordan næringslivet bidrar til redusert matsvinn.

6.3.1 Toogoodtogo

Appen, mobilapplikasjonen og tjenesten Toogoodtogo presenterer seg selv som en «Matredderbedrift», og er navnet på en internasjonal virksomhet som drives av å koble kunder til restauranter og butikker som ikke har fått solgt ut sitt matoverskudd. I 2020 kunne Toogoodtogo meddele at 1,5 millioner poser med mat ble solgt gjennom denne kanalen; noe som tilsvarer 1500 tonn matavfall og varer for 200 millioner kroner (Toogoodtogo 2020).

Matredderbedriften får stadig flere brukere, både innenfor Norges grenser, og internasjonalt. I 2020 nådde selskapet 1,2 millioner brukere i Norge. I tillegg til å redde mat, forklarer grunderen og daglig leder for Toogoodtogo Ann Kristin at Appen skal være inspirerende og øke bevisstheten blant forbruker. Ønsket er å gjøre såkalt «matredding» blant nordmenn til en vane på lik måte som alle nordmenn panter flasker (Q-meieriene 2021).

6.3.2 Stand

Stand¹⁶ jobber med effektivisering, rasjonalisering og optimalisering av varestrømmen. Når det gjelder matvarer og produkter av ulik slag, har samfunnet stadig økende krav, forventninger og behov for informasjon om matvareprodukter; både fra forbrukerne og detaljhandelens side. GS1Norway¹⁷ fikk av STAND i oppdrag å skrive en anbefaling til løsninger i norsk dagligvarehandel tilknyttet QR-koder. Hensikten var å finne en egnet type 2D-strekkode i stand til å både tilfredsstille kundens og handelsleddets behov, og slik få mer kontroll på sporbarhet og utløpsdato for å sikre trygg mat og redusere matsvinn (GS1 Norway 2021, 4). 2D strekkoder fremmer en rekke fordeler i effektiviseringen av denne delen av verdikjeden for mat. Større tilgang til informasjon om et produkt bidrar ytterligere til redusert matsvinn og økt matsikkerhet i tillegg til økt forbrukerkontakt (GS1 Norway 2021, 5).

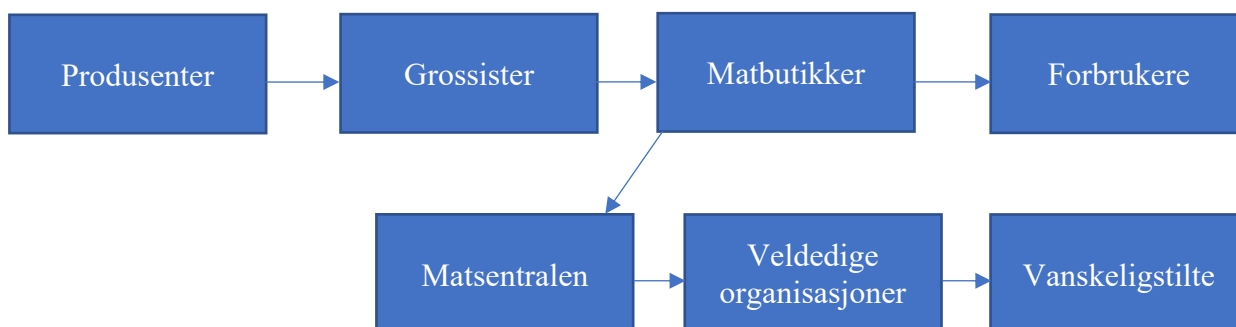
6.3.3 Matsentralen

Matsentralene i Norge faller inn under den engelske definisjonen for «Food Banks», oversatt til Matbanker, og er betegnelsen på matlagre der overskuddsmat og ikke-bedervelige matvarer leveres gratis til mennesker i nød. Matsentralen er organisert gjennom åtte ulike virksomheter i Norge med et todelt formål om å avhjelpe matbransjen i å redusere matsvinn gjennom en omfordeling av overskuddsmat til ideelle organisasjoner. Overskuddsmaten vil i neste omgang hjelpe den vanskeligstilte delen av den norske befolkningen (Matsentralen 2021). I 2021 bidro organisasjonen til å redde over 4000 tonn mat fra å bli til matsvinn, og ga 480 ideelle organisasjoner muligheten til å omfordele maten til mennesker som befinner seg i vanskelige livssituasjoner (Matsentralen 2021).

¹⁶ STAND: Standardiseringsutvalget for Norsk Dagligvarebransje

¹⁷ GS1 Norway: globale standarder for effektiv vare og informasjonsflyt (GS1 Norway 2021)

Figur: 6.3: Matsentralens verdikjede

6.3.4 Krispy Norge

Krispy Norge er en selvstendig næringsdrivende start-up som ønsket å gjøre noe for å sikre en bedre ressursutnyttelse av den store mengden med frukt som daglig blir matsvinn. Frukt og grønt er sammen med brødmat, varegruppen det forekommer mest matsvinn av i dagligvarebransjen. I 2020 ble det anslått et matsvinnprosent på forholdsmessig 34% for frukt og grønt, og 42% for bakervarer (Stengård et al 2021, 46). Den høye svinnandelen skyldes hovedsakelig kortere holdbarhet i de respektive varegruppene sammenlignet med andre varegrupper, i tillegg til forbrukerens forventninger knyttet til kvalitet og friskhet (Matvett 2020). Krispy Norge jobber i denne sammenheng hovedsakelig med å utnytte overskuddsfrukt fra lokale virksomheter der dette ellers ville blitt matsvinn. Vakuum benyttes i prosessen for å trekke vannet ut av frukten, og resulterer i et nytt bruksområde for frukt: frysetørket frukt. Egenskapene og næringen i frukten bevares samtidig som levetiden forlenges (Hansen og Bendu 2021). Gjennom avtaler med grossister, importører mm, innhentes og omdannes overskuddsfrukt til frysetørket frukt som videreselges til forbruker i en annen form.

6.3.5 @Thrownomore

Matsvinnappen @thorownomore er en plattform og et samarbeid med dagligvarebutikkene SPAR og Joker. Butikkene i lokalmiljøet kobles opp til Appen slik at nedprisede varer automatisk blir tilgjengelige for kunden, altså den enkelte forbruker. På denne måten får forbruker innsyn i produkter som av ulike årsaker selges til en billigere pris, i tillegg til annen relevant informasjon som for eksempel nå-pris, før-pris, holdbarhetsdato, antall produkter tilgjengelige i butikken osv. Resultatet er økonomisk gevinst for den enkelte forbruker, og

mindre matsvinn i lokalbutikken (Thrownomore 2022). Appen har ambisjoner om at flere kjeder fra dagligvarehandelen skal inngå i samarbeidet.

6.3.6 Oppsummering Næringslivet

Slik det kommer frem av eksemplene over, har næringslivet gjennom en rekke innovative effektiviseringsstrategier de siste årene vært en viktig bidragsyter og pådriver i håndtering av matsvinnproblematikken i Norge. Nye digitale plattformer, særlig i form av Apper, samt tekniske løsninger for økt informasjonsflyt, og nettverkssamarbeid for å effektivisere distribusjonen av overskuddsmat bidratt med å redusere matsvinnet i Norge. Felles for store deler av næringslivet er en tydelig rolle som «mellomledd», som binder verdikjeden for mat med sluttforbrukeren, og der matsvinnreduksjon utgjør et viktig moment i dette arbeidet.

6.4 Forbruker

Opgaven har nå vært inne på tre av de respektive fem kategorier presentert i aktørtabellen (tabell 6.0). Tiltak fra offentlige myndigheter, verdikjeden for mat og næringsliv har på ulik vis hatt formål om å påvirke den enkelte forbruker. I 2017 fikk myndighetene, gjennom bransjeavtalen om redusert matsvinn i oppdrag å påvirke forbruker til å kaste mindre mat (Hovedrapport 2020). I kartleggingen av matsvinn identifiseres denne delen av verdikjeden som *husholdningsleddet*, der matsvinnstatistikken først fant sted 2016. På dette tidspunktet var det allerede etablert et ønske om å redusere matsvinn blant forbruker, da en undersøkelse konstaterte at fire av fem forbrukere ønsker å kaste mindre mat av hensyn til både økonomi og miljø (Forbrukerrådet 2016). Denne delen av oppgaven, vil rette fokus direkte på forbrukerinitiativ og med utgangspunkt i enkelte eksempler redegjøre for hvordan den enkelte forbruker har tatt del i matsvinnproblematikken, og bidratt med å sette matsvinn på agendaen.

Barne-,likestillings og inkluderingsdepartementet, definerer av stortingsproposisjon 32, en forbruker som «envert fysisk person som opptrer for formål som faller utenfor vedkommens nærings-, forretnings-,håndverks- eller yrkesvirksomhet» (2015-2016, 36). Forbrukere kan benytte seg av ulike midler for å oppnå påvirkningskraft. I demokratisk tradisjon vektlegges forbrukerens påvirkningskraft ved å stemme ved valg, ta direkte kontakt med politikere, delta i demonstrasjoner, eller bli medlem i et politisk parti (Stortinget 2021). En utbredt kanal for påvirkning er videre bruk av sosiale medier; en type medium som skiller seg fra de

redaksjonelle først og fremst ved at disse ikke styres av en ansvarlig redaktør. Snarere kan enkeltindividet, gjennom bruk av kanaler som Facebook, Instagram, Snapchat og Youtube være med på å avgjøre hvilke saker som får oppmerksomhet, og dermed sette dagsorden (Stortinget 2021). Når det gjelder temaet matsvinn, er det mulig å identifisere tydelige eksempler på enkeltindivider, eller forbrukere som aktivt har uttrykt sitt engasjement for matsvinnproblematikken. Mette Nygård Havre som startet opp folkebevegelsen @spisoppmaten, Karen Thorsen også kjent som «Fattig Student», og Marie Thrane nevnes i denne delen av studiet som eksempler.

6.4.1 Mette Nygård Havre

Foredragsholder, leder for folkebevegelsen @Spis opp maten, og daglig leder for selskapet «Grønne verdier» Mette Nygård Havre har gjennom sitt engasjement for matsvinn benyttet seg av flere kanaler for å nå ut til folket. I sin offisielle nettside ønsker Havre å motivere folk til å redusere eget matsvinn. Gjennom aktiv bruk av de sosiale medieplattformene Facebook og Instagram med respektive 29.500 og 96.000 følgere, oppdateres forbruker hyppig over vanlige kilder til matsvinn, hvorfor matsvinn i seg selv er et problem, og løsningsforslag for å redusere matsvinn. I forbindelse med feiring av høytider som jul, påskeaften og 17-mai, der det er kjent at matsvinn ofte oppstår, annonseres ulike innlegg for å unngå matsvinn og gi råd om hvordan rester kan benyttes. Dette, med formål om å bevisstgjøre og minne forbruker på at matsvinn er et aktuelt samfunnsproblem, og at tiltak kan iverksettes for å forebygge og redusere eget matsvinn. Videre ga Havre ut en kokebok i 2019 @Spis opp maten. Kokeboken er en oppskriftsbok som gir konkret tips til hvordan restemat kan benyttes til enhver anledning (Havre 2019, 7). Videre utfordret Havre Q-meieriene til å endre datostemplingen til «Best før, men ikke dårlig etter», og var blant andre gjester med i Q-matredderdagen i 2021. Her la Havre vekt på betegnelsen *matredder* som et viktig utgangspunkt i kampen mot matsvinn hos den enkelte individ. Betegnelsen understreker betydningen av å 1) spise opp den maten som handles inn ved å planlegge bedre og ha god kontroll i skap og kjøleskap; 2) øke bruken av sansene ved å se, lukte og smake; og 3) motivere andre til å spise opp maten (Q-meieriene 2021). Mette Nygård Havre har i tillegg jobbet med å få flere produsenter til å bedre utnytte emballasjens produkter, noe Havre argumenterer for at i større grad bør benyttes til informasjon og opplysning.

6.4.2 Karen Elene Thorsen

Influenser, matblogger, grunder og kokebokforfatter Karen Elene Thorsen, også kjent som «Fattig Student» har siden 2017 jobbet for å dele matoppskrifter som skal gi økonomiske, helsemessige og bærekraftige gevinster. Instagramkontoen Fattig student, som i dag følges av over 227.000 brukere, utgjorde Thorsens første skritt videre i hennes karriere (Thorsen 2022). I 2019 ga Thorsen ut sin første bok, med et viktig budskap om at måltider på studentbudsjett kan bidra til økonomisk lønnsomhet, variert kosthold og null matsvinn (Ark.no 2019). Hennes andre bok tar en mer helhetlig tilnærming til det å være student. Fokus på redusert matsvinn gjennom enkle grep og et lavt budsjett er likevel et viktig moment. Videre har Thorsen vært aktuell i sitt arbeid med matsvinn blant annet gjennom dagligvarekjeden Rema 1000, der hun har vært ambassadør siden 2017. Et eksempel er informasjonskampanjen: «Slik kaster du mindre mat- 6 tips fra fattig.student» (Rema1000 u.å). Dagligvarekjeden aktualiserer for matsvinnet som årlig oppstår blant den gjennomsnittlige nordmann; 46 kilo hvert år, og i samarbeid med Thorsvik presenteres det for hennes beste tips som oppsummert går ut på å: bruke sansene-se, lukt og smak; kjøpe nedpriset mat; bruke fryseren; kjøpe «stygge» grønnsaker; middag på tomt kjøleskap-challenge; og planlegge ukemiddager (Rema 100. u.å). Sist men ikke minst lanserte Thorsvik Appen «Sulten» høsten 2020, en App som består av ulike sammensatte menyer, oppskrifter og matlagingstips tiltenkt den som ønsker å redusere eget matsvinn (Alsberg 2020).

6.4.3 Marie Thrane

I likhet med Havre og Thorsen som over har blitt presentert for, har kokebokforfatter og influencer Marie Thrane vært aktuell i matsvinnproblematikken gjennom instagramkontoen @Middagfor25kroner, der hun jobber med å inspirere forbrukerleddet til å både spare penger og hindre matsvinn (Thrane 2022). Thrane har en master i folkehelsevitenskap med fokus på bærekraftig og rimelig mat. Gjennom Instagramkontoen og boken Middag for 25 kroner, deles oppskrifter til en rimelig pris, samt ulike tips som gjør det billigere og mer miljøvennlig å lage mat hjemme (Ark.no 2020). Marie Thrane har i tillegg vært en viktig bidragsyter i Appen Thrownomore, som jeg tidligere var inne på i næringslivs kapittelet, 6.3.5.

6.4.4 Oppsummering forbruker

Over har det blitt presentert for enkelte eksempler fra forbrukersiden som gjennom ulike midler har uttrykt sitt engasjement i matsvinnproblematikken og slik satt matsvinn på agendaen. Felles for personlighetene er deres aktive bruk av sosiale medier, særlig gjennom plattformene Facebook og Instagram, som kommunikasjonsmiddel. Videre er lanseringen av kokebøker med fokus på økonomisk lønnsomhet, redusert matsvinn og tips og råd for bedre utnyttelse av restemat, et annet fellestrekk ved de presenterte inspirasjonskildene . Sist men ikke minst er nettverksamarbeid med ulike deler av verdikjeden for mat, forholdsvis matindustri for Mette Nygård Havre, dagligvarehandel for Karen Elene Thorsen, og næringsliv for Marie Thrane vært av betydning for ytterligere kommunikasjon av budskap knyttet til matsvinn ut til offentligheten.

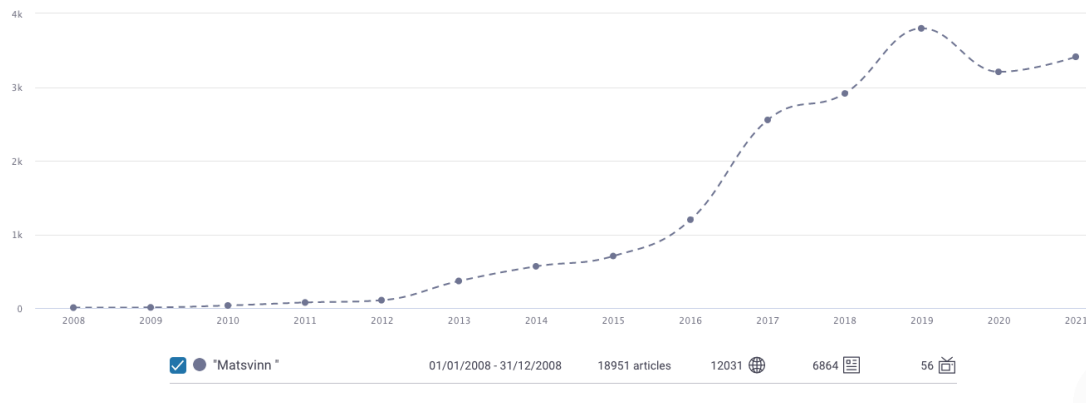
6.5 Media

Slik oppgaven var inne på i kapittel 3.3 , identifiseres media som en hovedaktør i utformingen av offentlig politikk og blir i en demokratisk sammenheng assosiert med *den fjerde statsmakt*. Ut fra dette perspektivet spiller massemediene utvilsomt en relevant rolle i aktualiseringen av saker og videre utformingen av offentlig politikk. Inkluderingen av media som aktør, argumenteres i denne forbindelse for å ytterligere bidra til en helhetlig forståelsen i utformingen av politikkområdet matsvinn. Media, eller massemedia kan beskrives som et sett av teknologiske meddelelsesmidler som på kort tid gjør det mulig å videreformidle informasjon til store deler av befolkningen innenfor et visst geografisk område (Syvertsen 2021). De viktigste eksemplene på massemedier er presse, radio og fjernsyn. Denne delen av oppgaven vil gå nærmere inn på visse utviklingsmønstre i mediedekning når det gjelder matsvinn.

I gjennomføringen av dette arbeidet har jeg først og fremst benyttet meg av databasen A-tekst; en plattform med innhold fra flere tiår med arkiver i norske trykte og elektroniske aviser (Universitet i Bergen 2017). Atekst sin database gir tilgang og innsyn i mediedekningen vedrørende *matsvinn*. Medietypene inkluderer (i)papir; (ii)nett, (iii) TV og radio. En viktig bemerkning, er at antall mediedekning ikke tilsvarer antall ulike saker relatert til matsvinn. En sak kan dekkes av ulike aviser, og dermed resultere i høy mediedekningen. Eksempelvis var forfatteren og samfunnsdebattanten Margit Vea aktuell i 2010 med kokeboken «Kjøkkenpatrulien», der hun aktualiserer hvordan rester kan bli til en ressurs på kjøkkenet, og

hvordan en helt alminnelig familie kan bidra i å redusere matsvinn. Av totalt 34 nyhetssaker som omhandler matsvinn i 2010, er 20 knyttet til den refererte boken, hovedsakelig gjennom avisoverskriftene «Ressurssterke rester» og «Tryller med mat» (Retriever 2010).

Graf 6.4: Matsvinn og mediedekning

Grafen over viser en generell økning omkring mediedekningen rundt matsvinn i Norge. I 2008, lå dette antallet på 5 nyhetssaker, og kom til å bli starten på en økende trend i antall saker som omhandler matsvinn blant norske redaksjonelle medier. Som oppgaven i 5.0 var inne på, var den aller første mediedekningen rundt matsvinn i 2004 der et antall på 47 saker stort sett dekket nyheten om matsvinn fra norske sykehus tilsvarende en sum på 100 millioner kroner i året (Retriever 2004). De følgende par årene var nyhetsdekningen omkring matsvinn fraværende, frem til året 2008, da denne som presentert over, ble gjenopptatt. Det høyeste antallet finner en videre i år 2019, med 3.798 nyhets-saker knyttet til matsvinn. Tidsstrekningen 2019- 2020 utgjør den første og foreløpig eneste nedgangsfasen (3. 207 nyhetssaker), som følgelig tas opp igjen året etter 2021 (3.421 nyhetssaker). Samlet viser mønsteret at matsvinn er et tema som har fått stadig mer oppmerksomhet blant redaksjonelle medier, og ekspandert til å omfatte et høyt antall i løpet av en relativt kort tidsperiode.

7. Drøfting: Hva slags styringssystem vokser frem? Hvilke aktører deltar?

De foregående to kapitlene (kapittel 5 og 6) har presentert for relevante nøkkelprosesser og nøkkelaktører i håndteringen av matsvinn i Norge. Denne delen vil se på den samlede effekten av de presenterte prosesser og aktører. Kapittelet vil gå analytisk til verks og med utgangspunkt i studiets tredje forskningsspørsmål «Hva slags styringssystem vokser frem på matsvinnområdet?» drøfte rundt prosessen der matsvinn blir til et politikkområde. Nøkkelbegrepet *styringssystem* vil ta utgangspunkt i *governance begrepet*, som studien redegjorde for i kapittel 3.1. De presenterte empiriske resultatene omkring nøkkelprosesser og nøkkelaktører vil her drøftes i lys av relevant teori vedrørende den parlamentariske utformingsprosessen og den polysentriske tilnærmingen til styringssystemer. I dette arbeidet har teorien fungert som et nyttig verktøy i analysen av fremveksten av et politikkområde. Når det gjelder matsvinn identifiseres følgende aktørtyper som sentrale: Medier, næringsliv, internasjonale aktører, offentlige myndigheter, verdikjeden for mat og entusiaster. Kapittelet vil gi en nærmere redegjørelse av disse ved å drøfte for deres roller og funksjoner. Relevant teori vil trekkes inn der dette identifiseres som hensiktsmessig.

7.1 Aktualisering av matsvinn

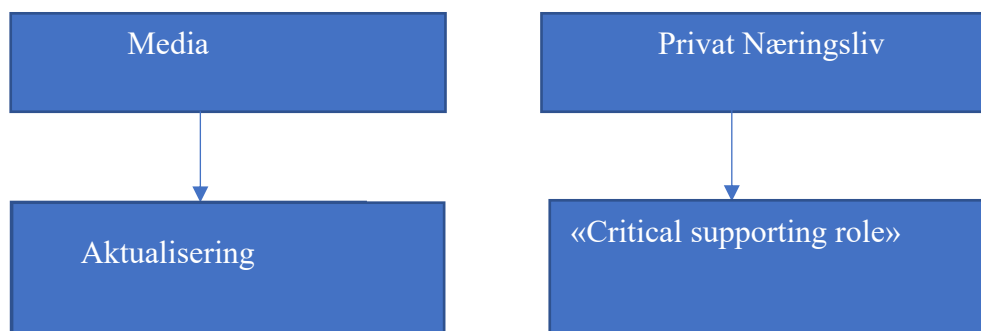
Matsvinn hadde sitt første møte med offentligheten i 2004, da en rekke aviser dekket nyhetssaken om norske sykehus sitt omfattende matsvinnestimat, beregnet til 100 millioner kroner i året (se kapittel 5.1). På dette tidspunktet falt matsvinn inn under det som kalles for systematisk agendatype; og utgjorde en type samfunnsproblem som vekker oppsikt i den offentlige debatten. Fra dette tidspunktet gikk det noen år før arbeid med å forebygge og redusere matsvinn ble iverksatt. Næringslivets bidrag gjennom ForMat-prosjektet i 2010, utgjorde et viktig grunnstein i denne prosessen, som på mange måter bidro i etableringsfasen av matsvinn som politisk felt. Prosjektet ble begynnelsen på et omfattende kartleggingsarbeid, der analyse av talldata, definisjonsavklaringer samt innsyn i årsaker til matsvinn på tvers av verdikjeden, la et grunnlag for identifisering, og iverksetting av konkrete tiltak i forebygging og reduksjon av matsvinn. Slik studien har redegjort for i kapittel 5.2, var Matvett gjennom ForMat-prosjektet og som en del av det private næringslivet raskt ute med å etablere seg som stødig initiativtaker og aktør i matsvinnproblematikkens innledende fase.

Matvett sine ulike prosjekter med formål om forebygge og redusere matsvinn, har imidlertid fått store deler av sin finansielle støtte etter søknad hos offentlige myndigheter. Dette er automatisk med på å involvere offentlige myndigheter som relevante aktører i arbeidet med å forebygge og redusere matsvinnet i en tidlig fase. Følgelig faller matsvinn som samfunnsproblem inn under den institusjonelle agendatypen; og utgjør en del av norske myndigheters handlingsagenda. Inkludering av matsvinn i ulike regjeringsdokumenter; særlig i forbindelse med statsbudsjett og bevilgning av økonomiske midler til Matvett AS fra og med år 2012, er et eksempel på dette. Videre, startet ForMat-prosjektet opp *før* internasjonale traktater og aktører kom på banen med sine mål knyttet til matsvinn, noe jeg vil komme tilbake til ved neste delkapittel (7.2). Oppsummert kom matsvinn på dagsorden og utgjorde en del av den systematiske agendaen i lys av en rekke redaksjonelle medier. Dette, på et tidspunkt da tiltak med formål om å forebygge og redusere matsvinnet i Norge, enda stod fjernt. Hvorvidt matsvinn på dette tidspunktet reflekterte offentlighetens bekymringsnivå, interesse eller opinion, kan videre diskuteres. Slik det kommer frem av A-tekst sin database, var mediedekningen rundt matsvinn på dette tidspunktet (2004), relativt bred og landsomdekkene; med hele 47 avis -og/eller nettartikler som stort sett dekket én og samme nyhet. Dette kan videre tyde på at de redaksjonelle mediene selv inntok rollen som agendasetter, og sørget for sakens ekspansjon innenriks. Et annet bemerkelsesverdig punkt, er som nevnt ForMat-prosjektet som hadde sin oppstart så godt som seks år etter at matsvinn for første gang ble aktualisert i media. Prosjektets initiativ med røtter til næringsliv (Matvett AS), samt gjensidig avhengighet av økonomisk støtte fra offentlige myndigheter og profesjonell ekspertise fra forskningsinstitusjoner (Norsus-tidligere Østfold Forskning), er med på å involvere flere ulike, og overlappende aktører tidlig i en innledningsfase i håndtering av matsvinn i Norge.

Dette, sammen med det faktum at prosjektet etablerte seg *før* internasjonale aktører som FN, EU og Nordisk råd trådte inn med en rekke plattformer, strategier og forpliktende arbeid, argumenterer studien for å være forenelig med den polysentriske styringstilnærmingen i møte med utfordringer knyttet til klimagassutslipp. I kapittel 3.6 ble det redegjort for polysentriske systemers fokus på en kollektiv atferdsendring, som inkluderer initiativ og ulike tiltakstyper fra enheter på tvers av samfunnsnivå. Behovet for denne typen handling, er særlig nødvendig i en tid der internasjonale, forpliktende handlingsagendaer enda ikke er etablert. Medias aktualisering av matsvinn som samfunnsproblem, samt iverksettelsen av kartleggingsarbeid fra det privat næringslivet (som forøvrig involverer både forskningsinstitusjoner og offentlige myndigheter i innsatsen med å forebygge og redusere matsvinn) på et tidspunkt før

overnasjonale traktater ble forpliktende for Norge, er høyest relevant og forenelig med den polysentriske tilnærmingen til styringssystemer. Videre kan det trekkes linjer til Carlise og Grubys (2019) redegjørelse av den såkalte «Critical supporting role». Slik jeg var inne på ved kapittel 3.5, handler dette om institusjonaliserte aktører og/ eller prosesser som først og fremst på bakgrunn av ekspertise i et spesifikt felt, får beslutningstaker status. Disse er dermed med å ta ulike beslutninger til tross for at de formelt sett ikke har beslutningstaker status. Matvett AS var som nevnt raskt ute med å etablere seg i matsvinnfeltet. På sett og vis, kan det argumenteres for Matvett fikk sakseierskap til matsvinn på et relativt tidlig tidspunkt i utformingen matsvinnpolitikk. Interesse og ekspertise i matsvinnpolitikken innledende fase, kan videre argumenteres for å gi Matvett mulighet til å forme, og legge føringer for utviklingen av det respektive politikkområdet. Engasjement og interesse i feltet, sammen med etableringen av samarbeidsformer og teknisk ekspertise, kan fra dette perspektivet fremme Matvett for å ha inntatt rollen som «Critical supporting role», og dermed beslutningstaker-status i matsvinnfeltet. Dette på tross av manglende formell autoritet og beslutningstaker status.

Figur 7:0 Matsvinn i en innledende fase: aktører og virkemidler

7.2 Betydningen av internasjonale aktører og prosjekter

En annen sentral hendelse i håndteringen av matsvinn i Norge, ble åpningen av den første Matsentralen i Norge (Oslo), der representanter fra veldedige organisasjoner, så vel som det private næringslivet og offentlige myndigheter, var til stedet som ansvarlige representanter i markeringen av anledningen. Matsentralen kom til å ekspandere med åtte ulike enheter spredt om på tvers av Norge. Åpningen av den første Matsentralen fant sted i 2013. Parallelt med dette foregikk det tredelte Nordiske prosjektet, der et av fokusområdene var knyttet til redistribusjon av overskuddsmat samt aktualiseringen av Matbankers betydning i Skandinavia. Åpningen av den første Matsentralen fant forøvrig sted året etter det Europeiske FUSION-prosjektets oppstart, der et av hensiktene var å legge til rette for matdonasjon gjennom en felles plattform og retningslinjer for matsvinnpolitikk på tvers av EU-27, og der Norge var til stede gjennom representanter fra Østfold forskning og ForMat-prosjektet. Dette tyder på at initiativ fra overnasjonalt nivå, gjennom blant annet spredning av informasjon og deling av erfaring, har hatt innflytelse for iverksettelsen av konkrete tiltak på nasjonalt nivå i Norge. I dette tilfellet ser en dette først og fremst ved etableringen av en institusjon med fokus på matdonasjon til veldedige formål og samtidig kutt i matsvinn i ulike deler av verdikjeden for mat. Igjen er det relevant å trekke linjer til det polysentriske styringssystemet; der en særlig i forbindelse med klimapolitikk, nedtoner betydningen av det hierarkiske, *top-down-regimet*. Fokus bør i følge tilnærmingen, i stedet flyttes til de mange overlappende enheter, som inkluderer initiativ fra overnasjonale organisasjoner og samarbeidsformer, lokal aktivitet og forretningsvirksomhet.

Norges bidrag med representanter i prosjekter med røtter til både Nordisk Råd og EU, understreker relevansen av gjensidig avhengighet og nettverkssamarbeid. På matsvinnområde viser det seg at en er opptatt av å knytte relevant forsknings,-og næringslivskompetanse på nasjonalt og lokalt nivå, med mellomstatlige og tverretatlige prosjekter. I det presenterte enkelttilfellet, bidro spredning av kunnskap og relevant erfaring fra mellomstatlige prosjekter, til kunnskap vedrørende matbanken som institusjon, og videre åpning av Norges første Matsentral. I denne forbindelse argumenteres Carlise og Grudby igjen for å være aktuelle i sin redegjørelse av beslutningstakere som kommer utenom det en formelt sett aner som aktører med beslutningstaker-status . Teknisk ekspertise rundt matbanker internasjonalt og deling av denne praksisen, legger føringer for utformingen av en institusjon som i dag er godt etablert i samfunnet i Norge, og som er tett relatert med ulike ordninger knyttet til matsvinn og håndteringen av matsvinn: *Matsentralen*. Videre kan insentivene bak etableringen av denne

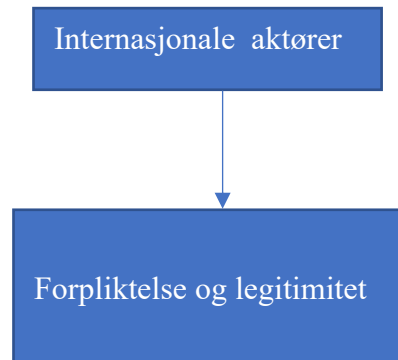
typen institusjon, i forenelighet med Ostroms (2010) argumentasjon for den polysentriske styringstilnærmingen, i aller høyeste grad argumenteres for å være forankret i normative begrunnelser og ansvarsfølelse- da Matsentraler og Matbanker generelt baserer sin virksomhet på å hjelpe vanskeligstilte i samfunnet gjennom ordninger som reduserer matsvinn.

I forlengelsen av diskusjonen over, kan FNs overnasjonale bidrag i lys av bærekraftsmål 12: «Bærekraftig forbruk og matproduksjon», og særlig 12.3 med fokus på å halvere matsvinn per innbygger i detaljhandelen-og på forbrukernivå innen 2030, refereres til som et viktig vendepunkt i håndteringen av matsvinn som samfunnsproblem i Norge. Slik Knill og Tosun presenterer i sin fremstilling av relevante aktører i politikkutformingsprosessen, er internasjonale organisasjoner viktige pådrivere i agendasettingen hos den enkelte medlemsstat (se kap 3.4). FN bærekraftsmål 12 er med på understreke omfanget ved matsvinnproblematikken, og forplikter den enkelte stat til å nå et mål som krever aktive vurderinger og bevisste valg i håndteringen av matsvinn som samfunnsproblem på nasjonalt nivå. Samtidig gir målet ingen bestemt oppskrift for hvordan dette i praksis forstand skal, eller bør oppnås. Det vil være opp til hvert enkelt medlemsland å finne frem til de konkrete tiltakene som samlet sett resulterer i bærekraftig forbruk og produksjon, samt halvert matsvinn per innbygger på verdensbasis.

Som følge av Norges forpliktelse til FNs bærekraftsmål, er det et bredt spekter av aktører fra offentlig så vel som privat næringsvirksomhet, som aktivt referer til nettopp Bærekraftsmål 12 og 12.3 i legitimeringen av eget arbeid med matsvinn. Dette gjelder dokumenter som involverer offentlige myndigheter, f. eks Intensjonsavtalen i 2015 og Bransjeavtalen i 2017, organisasjoner i hybridsonen mellom veldedighet og næringsliv- som Matsentralen, og ulike prosjekter med sikte på å kartlegge og finne tiltak rettet mot matsvinn på tvers av sektor, som Matvett. Videre benyttes bærekraftsmål 12 og 12.3 aktivt av store deler av det private næringslivet, deriblant mobilapplikasjoner som Appene TooGoodtogo og Thrownomore, enkeltmannsforetak og starstups- som Potetgården på Engelia og produsenten av frysetørket frukt Krispy Norge; samt en rekke aktører fra verdikjeden for mat (se kap 6.2). Ikke minst blir den aktive bruken av FNs bærekraftsmål å gjenfinne hos de enkelte matbergingsentusiastene som studiet i kapittel 6.4 har vært inne på: Havre, Thorsen og Thrane. Samlet sett er FNs aktualisering av matsvinnproblematikken gjennom bærekrafts mål 12 og 12.3, en faktor som ytterligere

intensiverer arbeidet rettet mot å forebygge og redusere matsvinn i Norge; ikke bare fra et myndighetsperspektiv, men også fra det store flertallet av aktører på tvers av bransje og nivå. Dette igjen styrker perspektivet fremmet av polysentriske styringssystemer, der internasjonale og overnasjonale plattformer for felles handling, utgjør et svært betydningsfullt steg i løsningen av globale, tverrsektorielle utfordringer- særlig i forbindelse med klimagassutslipp.

Figur 7.1 Internasjonale aktører- virkemidler

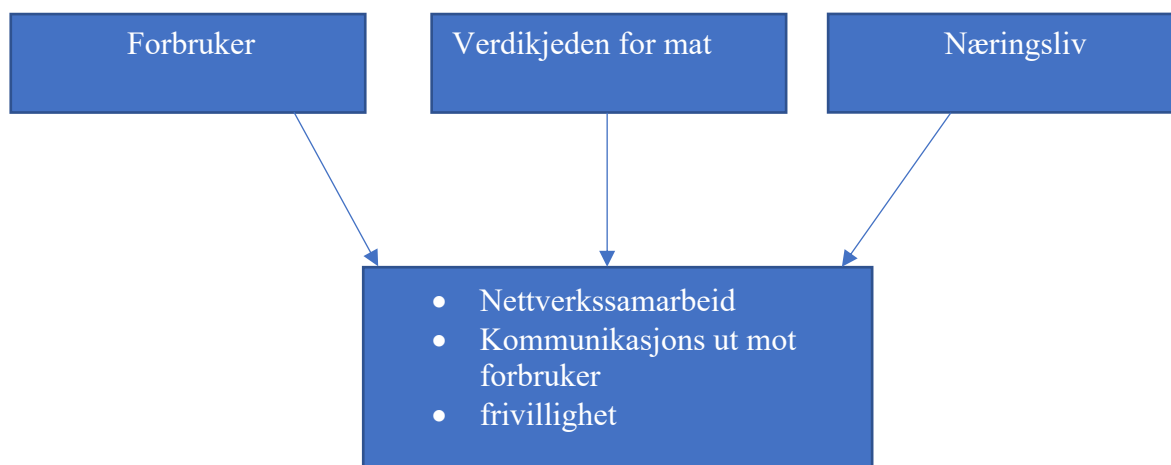
7.3 Entusiaster, næringsliv og verdikjeden for mat

Året 2017 kan videre utpekes som et vendepunkt i *matsvinnhistorikken*. Bransjeavtalen, som forplikter offentlige myndigheter og verdikjeden for mat om en felles innsats når det gjelder matsvinn- både gjennom kortsiktige og langsiktige mål, er et viktig eksempel på dette. I tillegg identifiseres et stadig økende initiativ fra ulike deler av verdikjeden for mat, samt forbruker i aktualisering og iverksetting av tiltak tilknyttet matsvinn. Q-meieriene ble i kapittel 5.6 presentert som et eksempel på nettopp dette, der meieriprodusenten, gjennom nettverkssamarbeid og inspirasjon fra matbergingsentusiasten Mette Nygård Havre (også kjent fra folkebevegelsen @Spisoppmaten), satte i gang tiltaket om endret datomerkingen i egne produkter. Hensikten med tiltaket var å gjøre forbruker mer bevisst på matsvinn, og dermed bidra til redusert matsvinn. Forbindelsen med en matsvinnengasjert forbruker, i dette tilfellet Mette Nygård Havre, ble en spesielt viktig motivasjonsfaktor for virksomhetens bidrag med å sette matsvinn på samfunnsagendaen. Nygårds motivasjon og initiativ kan ut fra et polysentrisk styringsperspektiv, videre argumenteres for å være normativt begrunnet. Ansvarsfølelsen av å ta del i utformingen av tiltak med hensikt om å forebygge og redusere matsvinn kan argumenteres for å stå sterkt. Eksempelet

illustrerer videre betydningen av mindre aktører på et lavere styringsnivå- i dette tilfellet enkeltindivid og matindustri, som gjennom utveksling av ideer og nettverkssamarbeid igangsetter konkrete tiltak for å redusere matsvinn. Enheter på ulike nivå og med ulike funksjoner, overlapper hverandre og bidrar i håndteringen av matsvinnproblematikken. Denne typen overlappende nettverkssamarbeid, kom videre til å bli stadig mer aktuelt og gjenkjennelig de senere årene. Nye former for samarbeid; særlig på tvers av verdikjeden for mat, næringsliv og den enkelte forbruker, blir et utbredt fenomen i håndteringen av matsvinn som samfunnsproblem. Slik det har blitt redegjort for i kapittel 6.4 inngår de tre presenterte personlighetene Havre, Thorsen og Thrane i et samarbeid med andre parter fra ulike deler av verdikjeden for mat og næringslivet. I de henviste tilfellene utgjør dette et samarbeid med matprodusenter, dagligvarekjeder og næringsliv særlig i form av Apper.

Nettverkssamarbeidet benyttes i aktualiseringen av matsvinn som samfunnsproblem, og tilgjengeliggjøringen av konkrete tips og råd rettet mot forbruker. Tiltaket peker videre i retning mot *informasjonsspredning*, der formålet er å gjøre forbruker mer bevisst på matsvinn som samfunnsproblem, og informere rund hvordan en kan hindre at matsvinn oppstår samt gi råd om en bedre utnyttelse av råvarer man som ellers ville blitt kastet. Fra en polysentrisk styringsstilnærming er dette høyest relevant, da informasjonsutveksling danner et viktig grunnlag for atferdsendringen hos enkeltindivid, familie, og bedriften i lokalsamfunnet. Når det er sagt, kjennetegner nettverkssamarbeid også forholdet hos private virksomheter. Starts-ups som Krispy Norge og Appen Toogoodtogo som oppgaven har presentert for i kapittel 6.3.4 og 6.3.5 er forholdsvis avhengige av samarbeidspartnere i gjennomføringen av sitt arbeid med å produsere frysetørket frukt av råvarer som ellers ville blitt kastet, og salg av overskuddsmat til en billigere pris hos den enkelte forbruker. Eksemplene viser initiativ fra ulike deler av næringslivet som benytter seg av nettverkssamarbeid i sitt bidrag med å redusere matsvinn. Det kan også legges til at arbeidet på mange måter skaper innovasjon- da forbruker tilbys et nytt alternativ i tillegg til å skape nye arbeidsplasser og sysselsetting. Dette, er igjen forenelig med mye av budskapet Ostrom redegjør for i sin hovedargumentasjon, der polysentriske styringssystemer gir gode muligheter for innovasjon, læring, tilpasning og samarbeid i arbeidet med å løse utfordringer knyttet til miljøbelastning og klimagassutslipp (Ostrom 2010, 552, se kap 3.5).

Figur 7.2: Forbruker, verdikjeden for mat og næringsliv- virkemidler

7.4 Offentlige myndigheter

Norges forpliktelse til FNs bærekraftsmål 12 i 2015, ansvarliggjorte på et vis de offentlige myndighetene i Norge; som fra dette tidspunktet ble direkte involvert i adresseringen av tiltak med hensikt om å forebygge og redusere matsvinn. Intensjonsavtalen, som forøvrig fant sted det samme året, er et tydelig eksempel på dette; som forpliktet myndigheter og en samlet matbransje i å redusere matsvinn. Iverksettelsen av bransjeavtalen som to år senere erstattet intensjonsavtalen, beskriver et ytterligere tiltak i dette arbeidet. Ved begge tilfeller utgjør FNs bærekraftsmål 12 og herunder 12.3, et viktig referansegrunnlag for etableringen av denne typen forpliktende samarbeid på tvers av matbransje og offentlige myndigheter. Bransjeavtalen er med på å gi myndighetene konkrete ansvarsområder, som blant annet går ut på utvikling av innrapporteringsystemer fra matbransjen, tilrettelegge for utvikling slik at matsvinndata blir sammenstilt og offentliggjort, påvirkning av forbruker slik at det kastes mindre mat, tilrettelegge for donasjon av mat mm.

Det kan være utfordrende å sette en tydelig merkelapp på hvilken rolle offentlige myndigheter i Norge har, når det gjelder aktualisering og håndteringen av matsvinn som samfunnsproblem. Selv om målet har vært tydelig- 50 prosent reduksjon på detalj- og forbrukernivå innen 2030, samt ulike delmål for 2020 og 2025, har midlene og tiltakene for å nå det samme målet, fra et offentlig myndighetsperspektiv variert. Generelt kan en referere til norske myndigheter som et *støtteapparat* i dette arbeidet. Dette gjelder allerede fra et tidlig tidspunkt i håndteringen av

matsvinnproblematikken, der en viktig oppgave var å heie frem og på ulik vis støtte etablerte aktører, oppfordre nye til å ta del i dette feltet, og tilrettelegge for ordninger som gjennom kartlegging og økt kunnskap, intensiverte forebygging og reduksjon av matsvinn på tvers av verdikjeden for mat og næringsliv. Arbeidet har vært dynamisk, overlappende og preget av gjensidig avhengighet på tvers av sektor, bransje og styringsnivå. Offentlige myndigheter bidro blant annet med ytterligere finansiell støtte til forskning og virksomheter fra det private næringsliv i kartleggingen av matsvinndata i ulike deler av verdikjeden. Gjennom nettverkssamarbeid og økt kommunikasjon, ble innsyn i ulike utordringer som fører til unødig matsvinn tilgjengelig. Et eksempel på dette er utfordringer som oppstod i detaljhandelen, der merverdiavgiften ved uttak av mat gjorde det lite lønnsomt å samarbeide med matsentraler og annen lignende virksomhet for en videre utnyttelse av mat som ellers ville blitt kastet. Innsyn i denne typen informasjon førte til at offentlige myndigheter gikk aktivt til verks med lovendringen om fritak fra merverdiavgift ved uttak av mat til veldedige formål (se kap 5.5 om endring i lov om Merverdigavgift til veldedige formål).

I 2017 fikk offentlige myndigheter videre en betydelig rolle i vurderingen av hvorvidt det var hensiktsmessig å innføre en «matkastelov». Bransjeavtalen ble i denne forbindelse et viktig argument mot innføringen av en slik lov. Etter landbruks og mat-departementets egne vurderinger, gjenspeilet avtalen- som forplikter myndigheter og bransjen, til felles innsats og samarbeid på matsvinnarbeidet, et like godt-hvis ikke bedre, virkemiddel i oppnåelsen av redusert matsvinn. Utredningen påpeker videre at arbeidet med å forebygge og redusere matsvinnet i Norge har involvert en rekke ulike prosjekter, forskning, bransjeinitiativ, og internasjonalt arbeid over lang tid, noe som gjør det mindre hensiktsmessig å innføre en matkastelov, sammenlignet med land der dette ikke har vært tilfellet. Argumentasjonen tilsier at det derfor er mer naturlig for land som ikke har hatt den type samarbeid på tvers av bransje og sektor på matsvinnområde, å praktisere innføringen av en matkastelov. Utredningens forklaring og konklusjon, beskriver i seg selv myndighetenes bevisste forhold, eierskap og tilnærming til matsvinnproblematikken, som preges i stor grad av samarbeid med ikke-statlige aktører, som tilbyr ulike former for kunnskap, ekspertise og praktiske løsninger for å forebygge og redusere matsvinn. Bransjeavtalen utgjør i denne forbindelse et tydelig grep fra myndighetenes side, som uttrykker engasjement og ønsket om å bidra og støtte arbeidet med å forebygge og redusere matsvinn. Middelet som benyttes bunner her i *forpliktelse*, med sikte på måloppnåelse av bærekraftsmål 12 og 12.3 gjennom frivillighet, marked samt politisk og normativ mobilisering, fremfor lovgivning og sanksjonering av den enkelte individ og/eller

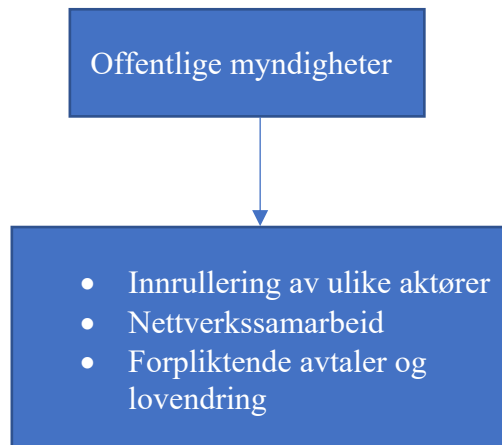
virksomhet. Videre kan en peke på det faktum om at offentlige myndigheter fikk et overordnet ansvar i kartlegging, forebygging og reduksjon av matsvinn innenfor sjømatnæringen, jordbrukssektoren, og kanskje ikke så overraskende- offentlig sektor. Til sammenligning står privat næringsliv, særlig i regi av Matvett sine prosjekter, ansvarlig for dette arbeidet når det gjelder resterende deler av verdikjeden for mat. .

Diskusjonen over, aktualiserer betydningen av «network govenrance» oversatt til nettverksstyring i kapittel 3.1, og understreker offentlige myndigheters samarbeid med aktører som tilbyr relevant kunnskap og ekspertise i arbeidet med å forebygge og redusere matsvinn. Offentlige myndigheter benytter seg med andre ord av relevante aktører som har fått fotfeste i matsvinnproblematikken, og deres tilbud av kunnskap og ekspertise. Offentlige myndigheter utøver samtidig betydelig med makt, der en ser at endring av lov er mulig å gjennomføre der dette anses som et nødvendig tiltak for å forebygge og redusere matsvinn. Dette, sammen økonomisk støtte bevilget til selskaper og aktører som har fått fotfeste i håndteringen av matsvinn, er eksempler på at norske myndigheter viser handlingskraft og innflytelse på dette konkrete området. Generelt legges det stor vekt på samarbeid, der offentlige myndigheter også drar nytte av prosjekter og erfaringer initiert fra næringsliv og ikke-statlige aktører (NGOs). Metoder som ble anvendt i nybrottsprosjekter innenfor matsvinn, med initiativ fra blant annet Matvett, ble videreført og benyttet som utgangspunkt da for eksempel Landbruksdirektoratet skulle sette i gang arbeid med kartlegge matsvinn i jordbruksnæringen i 2020 (se kap 6.2.5).

Dynamikken over beskriver et samspill der offentlige myndigheter både er underordnet (gjennom forpliktelse til FNs bærekraftsmål 12 og 12.3) og bidragsyttere i internasjonalt arbeid med matsvinn. På nasjonalt nivå er offentlige myndigheter av særlig betydning i delegeringen av midler og ansvar som igjen gir økt kunnskap i matsvinnfeltet. Myndigheter viser også betydelig handlingskraft gjennom lovendring. Samlet sett, er koordinering, legitimering, styring av andre aktører gjennom regulering og «trusler» om regulering (se kap 5.6 om innføring av matkastelov) sentrale oppgaver fra et myndighetsperspektiv. Ulike mønstre for politisk styring er videre identifiserbare, da det kan trekkes inn perspektiver fra det klassiske top-down regimet, markeds- og nettverksstyring. Lovregulering er et klassisk eksempel på at offentlige myndigheter, og altså staten har betydelig med makt, og monopol over det offentlige og private. Samtidig er lovendringen et resultat av et samspill fra ulike aktører, herunder ikke-statlige aktører med et felles interesse om mindre matsvinn, gjennom ulike former for samarbeid. Dette gjør markedet, som studien har kategorisert som *privat næringsliv*, særlig relevant, da mye av

dette arbeidet initieres nettopp av denne aktørtypen. Nettverksstyring kan likevel peke ut som særlig relevant, da drøftingen har pekt på flere elementer forenelige med denne tilnærming. Store deler av diskusjonen aktualiserer videre betydningen av polysentriske styringssystemer, der denne typen overlappende arbeid på tvers av aktører på ulik nivå, kommer stadig til syne i arbeidet med matsvinn som politisk felt.

Figur 7.3: Offentlige myndigheter- virkemidler

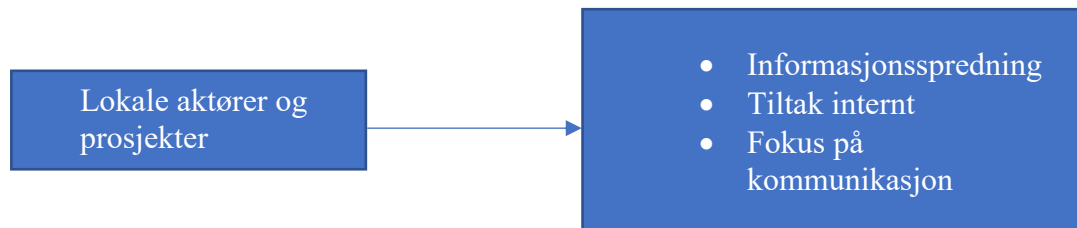
7.5 Nyere prosjekter og lokalt initiativ

De senere årene, har nasjonalt- så vel som overnasjonalt og lokalt initiativ, gjennom ulike tiltak, videreført arbeidet med å sette matsvinn på den institusjonelle samfunnsagendaen. Tiltak med å ytterligere redusere matsvinnet er fremdeles svært relevant. Slik kommunikasjonssjef Anne Marie Schrøder uttalte i matsvinnkonferansen, handler mye av arbeidet fremover om å komme seg opp i det berømte «fruktreet», og hente fra de fruktene som henger lenger oppe; et arbeid som kan være mer krevende, men som kan oppnås gjennom samarbeid med myndigheter, teknologi, deling av kompetanse og informasjon på tvers av verdikjeden, samt økt fokus på prognosevirksomhet og utviklingen av flere salgskanaler (Matsvinnkonferansen 2021). I 2019 ble den «Internasjonale dagen mot matsvinn» stiftet av FN. Dette vekket ytterligere oppmerksomhet rundt de etiske og miljømessige konsekvensene som matsvinn fører med seg. *Spredning av informasjon* benyttes i denne forbindelse som et viktig middel i oppnåelsen av målet om redusert matsvinn; noe som også har vært aktuelt hos et flertallet aktører i sitt arbeid med å forebygge og redusere matsvinn i Norge. På EU nivå, utgjør Farm 2 Fork strategien presentert for i

kapittel 5.8 som et av de store, pågående prosjektene som tar tak i matsvinnproblematikken. Norge stiller seg positiv til prosjektet, og som del av EØS, er sannsynligheten stor for at ulike tiltak- herunder matmerking, matavfall, momssatser og skatt mm, får innflytelse på et nasjonalt nivå. Dette, sammen med utvikling av ny teknologi for mer effektive løsninger, (f. eks STAND i samarbeid GS1- se kap 6.3.2) er eksempler på av matsvinn i stadig nye former blir aktualisert. Innovasjon og overlappende tiltak med initiativ fra ulike nivå, aktualiserer på sin side betydningen av polysentriske styringssystemer.

Videre har denne studien vist at matsvinnarbeidet, gradvis og gjennom ulike prosjekter har inkludert stadig flere deler av verdikjeden for mat. Deling av erfaring, blant annet ved gjennomføringen av en rekke pilotprosjekter, har også fått fotfeste i offentlig sektor, med initiativ fra myndigheter på et lavere styringsnivå som kommunen og fylkeskommunen. Pilotprosjektet «Gratis skolemåltid i bærekraftige kantiner» er et tydelig eksempel på økt fokus når det gjelder matsvinn- med initiativ fra aktører som involverer det lokale (og fylkeslokale) nivået (se kap 6.2.3). Prosjektene viser også at samarbeid med aktører som tilbyr ekspertkunnskap i dette fagområdet, som Matvalget og NMBO, benyttes som veiledere og er av nyttig betydning i arbeidet med å få på plass rutiner på tvers av institusjonene, som ofte har vært fraværende i forkant av prosjektenes begynnelse. Mye av det samme gjelder for pilotprosjektene i sykehjem presentert i samme kapittel, der Bærum Kommune som deltaker av prosjektet «Klimaklok» etablerte en rekke interne rutiner, som igjen resulterte i redusert matsvinn. Igjen ble møter med relevante aktører som besitter kunnskap og erfaring med denne typen arbeid (Mattilsynet og Matvett), en viktig forutsetning i gjennomføringen av prosjektet. Mye av formålet med de nevnte prosjektene, har videre vært knyttet til å påvirke valg blant elevene på skolen og de ansattes i sykehjemmene i forhold til matsvinn og bærekraft. Sjansen for at de samme elevene og ansatte bringer med seg kunnskap rundt feltet utenfor institusjonene, øker muligheten for at kunnskap og informasjonsflyt rundt matsvinn ytterligere ekspanderer- og er forøvrig en viktig del av formålet med de enkelte prosjektene. Ostrom (2010), er igjen aktuell med sitt rammeverk for polysentriske styringssystemer, som understreker betydningen av initiativ fra enheter på lokalt nivå, som gjennom ulike pilotprosjekter, og deling av best praksis bidrar til å løse utfordringer knyttet til klimagassutslipp.

Figur 7.5: Lokale aktører prosjekter -virkemidler

7.6 Håndteringen av matsvinn og paralleller til den polysentriske styringstilnærmingen

Drøftingen har gjennom flere eksempler aktualisert betydningen av polysentriske styringssystemer i en matsvinnrelatert kontekst. Ulike eksempler tyder på at matsvinn dreier seg om et politisk felt tett relatert med klimagassutslipp, og ulike typer tiltak har krevd tverrnasjonal og tverrsektoriell handling. De ulike eksemplene aktualiserer initiativ fra overnasjonale aktører, offentlige myndigheter, verdikjeden for mat, privat næringsliv, og forbrukeren som svært viktig i arbeidet med å forebygge og redusere matsvinn. Initiativet fra den enkelte aktør oppstår som mer eller mindre uavhengige av hverandre. Samtidig oppstår reell handling i en retning som gir redusert matsvinn gjennom konkrete tiltak, ved samarbeid på tvers av aktørtypene. Dette har vist seg i flere tilfeller å bidra til økt kunnskap og informasjonsflyt, innovasjon, bedre ressursutnyttelse, og engasjement fra ulike institusjoner på ulik nivå. Offentlige myndigheter har vist engasjement blant annet ved å støtte opp om prosjekter og aktører som har vist engasjement i feltet, og gjennom en årrekke utviklet bred kunnskap om matsvinn. På den ene siden har offentlige myndigheter vært avgjørende i arbeidet med å få en rekke prosjekter gjennomført. På den andre siden har arbeidet med å forebygge og redusere matsvinn stor grad blitt initiert som et resultat av frivillighet, markedets interesser, og normative vurderinger om matsvinn som uakseptabelt og fra et etisk perspektiv svært problematisk.

Videre er det interessant å undersøke i hvilken grad kritikkverdige sider ved polysentriske styringssystemer (presentert i kap 3.5) identifiseres som relevante i casets tilfelle, matsvinn. Dette kan være med på å ytterligere styrke påstanden om at matsvinn som politikkområde, i stor grad kan forklares ved å benytte en polysentrisk styringstilnærming. Lekkasje, inkonsekvent politikk, gratis passasjer og utilstrekkelig sertifisering ble tidligere i oppgaven identifisert som kritikkverdige sider ved polysentriske styringssystemer. I følgende del av drøftingen, vil jeg ta for meg to av disse som i mer eller mindre grad har utpekt som relevante i forhold til matsvinn. Følgende er (i)lekkasje og (ii) utilstrekkelig sertifisering.

Lekkasje (Leakage) oppstår når et problem flyttes fra et sted til et annet, slik at problemet i realiteten ikke er løst. Når det gjelder matsvinn, har studien vist at ulike aktører, og i særlig verdikjeden for mat -kontinuerlig har jobbet med interne rutiner, så vel som tiltak rettet mot forbruker med formål om å forebygge og redusere matsvinn. Jeg så blant annet at sjømatnæringen ved hjelp av teknologi og forskning fikk innsyn i at lavere temperatur gir laksen mindre stress ved slaktetidspunktet, noe som videre øker kvaliteten på fisken og holdbarhet ut mot forbruker. Videre er ressursutnyttelsen svært høy i denne sektoren, da man stadig finner bruksområder for deler av fisken som før ville blitt matsvinn. Kosttilskudd og «salmaburgeren» er eksempler på dette. Tilsvarende jeg at Hoff (kapittel 6.2.5) jobber med interne rutiner for sirkulær økonomi og videre mindre matsvinn. En bedre ressursutnyttelse av såkalte «avrestpoteter» og reststivelse, benyttes i bearbejdede produkter til videre salg hos forbruker. Når det er sagt er det et faktum at husholdningsleddet står for mesteparten av maten som i dag kastes. Slik oppgaven presenterte for i kontekstkapittelet (kapittel 2) er husholdningsleddet sektoren som opplever minst endring når det gjelder både økonomisk tap og klimagassutslipp. Til tross for at forbruker (som en del av husholdningsleddet) uttrykker bevissthet over matsvinn som samfunnsproblem, og husholdningsleddet selv et overordnet ansvar i arbeidet med å redusere matsvinn, er det i realiteten mindre som tyder på en vesentlig reduksjon i matsvinn fra dette, svært betydningsfulle leddet. Jeg ønsker å understreke at dette ikke representerer en direkte overføring av et problem fra et sted til et annet, men indikerer likevel at forbrukerrettede tiltak tidligere i verdikjeden, ikke utelukkende kan anslås som faktisk redusert matsvinn i verdikjedens sluttsledd. Ut fra dette perspektivet kan det argumenteres for nødvendigheten av ytterligere tiltak som på en mer egnet måte fanger husholdningsleddet og den enkelte forbruker.

Utilstrekkelig sertifisering er videre et annet perspektiv jeg ønsker å trekke frem. Slik oppgaven var inne på i kap 3.5 handler dette om svekket kvalitet i sertifiseringen av prosjekter med flomål

om redusert klimagassutslipp. Denne studien har gitt meg muligheten til å foreta en dypdykk inn i tilgjengelige rapporter, pilotprosjekter, spørreundersøkelser og veiledere som kartlegger og analyserer matsvinn på tvers av bransje og sektor. Arbeidet har vært svært betydningsfullt og avgjørende for iverksettingen av konkrete tiltak som forebygger og reduserer matsvinn. Når det er sagt, kan det nevnes at i visse deler av verdikjeden for mat, og særlig der forskning rundt matsvinn utgjør et nybrottsarbeid, (slik for eksempel tilfellet er for sjømatnæringen og jordbrukssektoren) blir tallene anslått som estimater (se kap 6.2.4 og 6.2.5). I tillegg poengteres det i sektorrapportene utgitt av Matvett i samarbeid med Norsus, at datakvaliteten og metodegrunnet for matsvinnstatistikken er varierende på tvers av sektor. Matsvinnstatistikk som går tilbake til oppstart i 2010, regnes av Matvett selv for å være godt etablert, og av god kvalitet (Stensgård et al 2021, 6). Til sammenligning anslås statistikken for serveringsbransje, offentlig sektor og KBS for å være av varierende kvalitet, mens i husholdningsleddet dekker matsvinnstatistikken kun årene 2016 og 2020. Dette, sammen med en antatt påvirkning fra koronapandemien er faktorer som påvirker kvaliteten i matsvinnstatistikken. Dette utgjør faktorer som i mer eller mindre grad kan linke til *utilstrekkelig sertifisering*, et kritikkverdig forhold ved polysentriske styringssystemer. Imidlertid er rapportene særdeles transparente over de nevnte faktorer. Videre kan det antas at de eksakte tallene ikke nødvendigvis er det viktigste ved forskningsprosjektene, men heller retning i mengde klimagassutslipp og økonomisk tap over tid, samt mål om økt kunnskap og deling av best praksis på tvers av bransje og nivå. Sist men ikke minst, er det lite som tyder på at forskningen hadde vært bedre, eller kommet lengre dersom kun myndigheter eller markedet alene hadde stått med dette ansvaret alene.

Oppsummert er det mye som tyder på polysentriske styringssystemer både er aktuelle og relevante i beskrivelsen av matsvinn som politisk felt. Med andre ord er den typen styringssystem som oppstår i lys av matsvinn og håndteringen av matsvinn som samfunnsproblem, i aller høyeste grad forenelig med teorien vedrørende polysentriske styringssystemer. Videre har kritikkverdige sider i litteraturen rundt polysentriske styringssystemer til en viss grad vært gjenkjennelige i tilfellet for matsvinn; der lekkasje (leakage) og utilstrekkelig sertifisering (inadequate certification) pekes ut som relevante eksempler. Dette er videre med på styrke påstanden om at matsvinn som politikkområde, kan argumenteres for å oppstå i lys av et styringssystem sterkt forenelig med Ostroms teori vedrørende polysentriske styringssystemer.

8. Konklusjon

Dette forskningsprosjektet hadde til hensikt å undersøke utformingen av et politikkområde; «Matsvinn». Store deler av forskningsprosjektet gikk dermed ut på å kartlegge, forstå og forklare drivkrefter bak det styringssystemet matsvinnpolitikken har oppstått i lys av. En analyse av relevante prosesser og aktører bidro til å spore tilbake til særlig viktige momenter i utformingen av matsvinn som politisk felt. Teori vedrørende den politiske utformingsprosessen supplert med en tilnærming som tar for seg styringssystemer tilpasset løsningen av klima- og miljøutfordringer, ble benyttet som verktøy for å analysere utformingen av matsvinn som politisk felt.

Denne delen av forskningsprosjektet tar sikte på å besvare en overordnet problemstilling som ble formulert og presentert ved forskningsprosjektets innledende fase. Dette vil gjøres ved å nærmere gå inn på, og besvare for tre forskningsspørsmål som ledet forskningsprosjektet gjennom en analyse av relevante prosesser og aktører i utformingen av matsvinnpolitikken. Videre vil jeg redegjøre for teoriens rolle i forklaringen av dette spesifikke caset, og trekke inn implikasjoner knyttet til de respektive teoriene. Avslutningsvis vil jeg peke på noen analytiske innfallsvinkler som jeg gjennom forskningsopplegget har merket meg, og som baner veien for forslag til videre forskning.

8.1 Svar på problemstilling og forskningsspørsmål

Det første forskningsspørsmålet ble formulert på følgende vis: (i) «*Hvilke prosesser har vært relevante i å håndteringen av matsvinn i Norge?*». I arbeidet med å besvare forskningsspørsmålet ble det særlig viktig å identifisere for ulik aktivitet som førte matsvinn på samfunnsagendaen, fra et tidspunkt da matsvinn enda ikke var et stødig politikkområde i Norge. En undersøkelse av ulike dokumenttyper ga innsyn i hendelser som utpekes som særlig viktig i dette arbeidet. Jeg ønsker å trekke frem tre prosesser som har pekt seg ut som særlig bemerkelsesverdige i håndteringen av matsvinn i Norge, og som etter noen vurderinger mener jeg oppsummerer den typen prosesser som har formet matsvinn til å utgjøre det politikkområde det er i dag. Følgende prosesser er:

- (i) *Matsvinnkartleggingens oppstart* som på et tidlig tidspunkt involverte en rekke ulike aktørtyper som på et frivillig grunnlag bidro til aktualiseringen av matsvinn. Oppgaven har redegjort for Matvett, som helt siden 2010, gjennom en rekke ulike prosjekter har

involvert stadig flere deler av verdikjeden i arbeidet med matsvinn. Kartleggingsarbeidet bidro til direkte involvering av de respektive aktørene, slik at disse aktivt tok stilling til samfunnsproblemet *matsvinn* og videre igangsatte konkrete tiltak innad i egen virksomhet og ut mot forbruker.

- (ii) *Etableringen av Bransjeavtale* markerer videre overgangen fra matsvinn som et løst organisert politisk felt, til matsvinn som et normativt og forpliktende ansvarsområde. Bransjeavtalen markerer altså en overgang fra frivillighet til forpliktelse, der stadig flere aktører så vel som forbrukere i økende grad engasjeres i matsvinnproblematikken. Ulike eksempler fra deler av verdikjeden for mat, så vel som næringslivet og den enkelte forbruker, viser et samfunnsmessig økende engasjement og aktiv deltakelse i håndteringen av matsvinn.
- (iii) *Arrangeringen av Matsvinnkonferansen* i 2021 oppsummerer videre for en gradvis mer aktiv rolle fra myndighetenes side når det gjelder håndtering av matsvinn. Myndighetene involveres i stadig økende grad, ved å ta mer ansvar, initiativ og innruller ulike aktører i arbeidet med matsvinn. Dette kommer delvis på bakgrunn av insentiver fra overnasjonale forpliktelser som FNs bærekraftsmål 12 og 12.3, og delvis fra initiativ fra samfunnsaktører på et lavere nivå. I dette arbeidet er myndigheter i økende grad opptatt av å inkludere stadig flere deler av samfunnet i arbeidet med matsvinn, fremme initiativ, krav og behov i ulike deler av verdikjeden.

Samlet sett kan økt kunnskap om matsvinn fra ulike deler av samfunnet sammen med økt fokus på forpliktelse og normative forventninger til ulik virksomhet, identifiseres som viktige prosesser i utformingen av matsvinn som politisk felt i Norge.

Prosjektets andre forskningsspørsmål fokuserte på aktører, og ble formulert på følgende vis (ii): «*Hvilke aktører har vært relevante i håndteringen av matsvinn i Norge?*». I masteroppgaven har det blitt introdusert for et bredt spekter aktører som i stadig økende grad involveres i arbeidet med matsvinn. Forskningsprosjektet identifiserte internasjonale aktører, offentlige myndigheter, verdikjeden for mat, næringsliv, forbruker og media som relevante aktører i utformingen av matsvinnpolitikk og aktualiseringen av matsvinn. Her ønsker jeg å trekke frem to av de jeg mener har vært særlig bemerkelsesverdige i håndteringen av matsvinn i Norge. Følgende er:

- (i) *Matvett*, som kan argumenteres for å utgjøre en sentral aktør i håndteringen av matsvinnet i Norge. Selskapet etablerte seg raskt i matsvinnproblematikkens introduksjonsfase, og har siden 2010 jobbet med å samle inn data, for videre å finne tiltak som kan bidra til å forebygge og redusere matsvinn på tvers av verdikjeden for mat. Slik oppgaven var inne på ved ulike deler av drøftingen, kan Matvett AS argumenteres for å innta rollen som beslutningstaker når det gjelder matsvinn. Den typen ekspertise som selskapet gjennom ulike prosjekter og nettverkssamarbeid har innarbeidet, har etablert Matvett AS som en sentral aktør i arbeidet med matsvinn.
- (ii) *FN*, er videre først og fremst gjennom etableringen av sine bærekraftsmål en bemerkelsesverdig aktør når det gjelder håndtering av Matsvinn i Norge. Masteroppgaven har vært inne på bærekraftsmål 12 og 12.3 som særlig aktuelle i denne forbindelse, og stedfestet at målene aktivt benyttes av ulike deler av verdikjeden for mat, privat næringsliv, offentlige myndigheter, media og forbruker. FNs bærekraftsmål legitimerer arbeidet med matsvinn i den enkelte virksomhet, samtidig som det setter krav til den enkelte nasjon. Ut fra dette perspektivet kan FN argumenteres for å ha intensivert innsatsen med å forebygge og redusere matsvinn i Norge.

Videre ble det tredje forskningsspørsmålet i prosjektet formulert på følgende vis: «*Hva salgs styringssystem vokser frem på matsvinnområdet?*». En grundig analyse av prosesser og aktører tilsier at matsvinn vokser frem i lys av et styringssystem som favoriserer en samarbeids,-og nettverksorientert tilnærming. Initiativ fra ulike overlappende aktører fra både offentlig og privat næringsliv, samt forbrukernivå er særlig relevante. Norske myndigheter etableres i stadig økende grad som aktive støttespillere, og foretrekker forpliktelse og frivillig samarbeid fremfor rettslig binding og sanksjonering. Fra et *governance* perspektiv vil det argumenteres for at krav knyttet til implementeringseffektivitet er ivaretatt, da ulike eksempler tyder på at norske myndigheter på ulike måter viser handlekraft, gjennomføringskraft parallelt med aktiv deltakelse fra ikke-statlig aktører (NGOs). Drøftingen i kapittel 7 tyder videre på at teorien vedrørende polysentriske styringssystemer er ytterst relevant i forklaringen og analysen av det politiske feltet matsvinn.

Samlet sett kan forskningsprosjektets overordnede problemstilling «*Hvordan har matsvinn utviklet seg til et politikkområde i Norge?*», besvares ved å henvise til et dynamisk samspill på tvers av ulike aktører fra offentlig og privat næringsliv, overnasjonale aktører, verdikjeden for mat og forbruker som på ulik vis samarbeider om å etablere gode løsninger som bidrar til å forebygge og redusere matsvinn. Kommunikasjon, samarbeid, informasjonsutveksling og kunnskapsspredning på tvers av aktørtyper er sentrale elementer i dette arbeidet. Etableringen av kunnskap i matsvinnfeltet, har gjort det mulig å iverksette tiltak som på en egnet måte fanger ulike relevante målgrupper på en egnet måte. Når det er sagt, viser en rekke målinger at det fremdeles er en lang vei å gå i arbeidet med å forebygge og redusere matsvinn i Norge, slik at ulike, overlappende aktører er nødt å fortsette samarbeide og iverksette tiltak for å oppnå bærekraftsmål 12 og 12.3.

8.2 Teoretiske implikasjoner og begrensninger

Denne masteroppgaven har undersøkt utformingen av et relativt nytt politisk område som faller inn under det klima-og miljømessige feltet. Dette var et viktig grunnlag for valg av Ostroms tilnærming til polysentriske styringssystemer som videre bidro til å identifisere, forstå og forklare oppstandelsen av matsvinn som politisk felt. Knill og Tosuns (2020) bidro ytterligere med identifiseringen av viktige aktører og elementer fra den parlamentariske styringskjeden. Samlet sett fanger den anvendte teorien store deler av det forskningen bega seg ut på å forstå og analysere. Politikkområde *matsvinn* argumenteres fra dette perspektivet for å utgjøre et case av en type politikkområde som oppstår i lys av et styringssystem forenelig med den polysentriske styringstilnærmingen. Ut fra dette perspektivet, argumenteres det for at forskningsprosjektet bidrar i denne litteraturen, og styrker den polysentriske tilnærmingen til styringssystemer presentert av Ostrom (2010). Når det er sagt, er det mye som tyder på at offentlige myndigheter fremdeles er svært relevante, og spiller en viktig rolle i utformingen av politikk; også når det gjelder utformingen av klima-og miljø politikk. Det har derfor vært av nyttig betydning å supplere Ostroms teoretiske tilnærming med det mer tradisjonelle rammeverket presentert av Knill og Tosun.

Videre er noen teoretiske begrensninger verdt å nevne. En grundigere analyse av matsvinn som politisk felt, ville sannsynlig vært mulig å gjennomføre ved å anvende teori som i større grad fanger ulike samfunnsstrukturer, dynamikker og sammenhenger som samlet sett bidrar i forståelsen av dette politiske feltet. Ved å supplere den presenterte teorien med teori som i større

grad tar for seg en institusjonell tilnærming til utforming av politikk, ville muligens bidratt ytterligere i forståelsen av matsvinnpolitikken. Perspektiver knyttet til historisk-, rasjonelle valg-, og sosiologisk-institusjonalisme ville muligens gitt et interessant innfallsvinkel i dette arbeidet. Tidsmessige begrensninger gjorde det imidlertid utfordrende å trekke inn denne typen supplerende perspektiver. Jeg vil likevel argumentere for at forskningsopplegget gir god oversikt over dette politiske feltet, og dermed også grunnlag for å besvare den overordnede problemstillingen og de formulerte forskningsspørsmålene.

8.3 Videre forskning

Formålet med denne studien var å undersøke hvordan matsvinn i løpet av en relativt kort tidsperiode utviklet seg til et politikkområde. En grundig undersøkelse av relevante prosesser og aktører, ga et grunnlag for å konstatere at dette i stor grad handler om finne de mest gunstige og effektive løsningene for å redusere klimagassutslipp og en rekke etiske og økonomiske utfordringer knyttet til dette. Innsyn i ulike tiltak, ordninger og samarbeidsformer, har gjennom arbeidet vekket noen spørsmål og tanker til videre forskning. En rekke kartleggingsarbeid rundt matsvinn gjorde det klart på et tidlig tidspunkt at forbruker står for mesteparten av matsvinnet i Norge. Likevel er det lite som tyder på at tiltak direkte rettet mot forbruker har vært et prioritert område fra myndighetenes side. Et forskningsprosjekt som nærmere undersøker denne typen dynamikk, og altså fanger myndighetenes rolle, ansvar og begrensninger i en kontekst av klimapolitikk og miljøutfordringer ville utgjort et interessant forskningsfelt.

Et annet interessant område kunne vært å undersøke hvorvidt nye samordningsformer og deling av best praksis en ser i lys av matsvinnproblematikken, også er gjenkjennelig for andre felt som er nært relatert miljø- og klimagassutslipp. Et eksempel er klesindustrien, som i likhet med matsvinn slipper ut tonnevis med klimagassutslipp, i tillegg til de mange ressurser som går tapt når et klesplagg kjøpes og muligens aldri brukes av forbruker. Her ville det vært interessant å undersøke hvorvidt ulike ordninger relevante for klesbransjen (f. eks Tise-Appen og gjenbruksbutikker) på et vis kan sammenlignes med den typen ordninger som har vært aktuelle for tilfellet *matsvinn*. Kan klesindustrien muligens lære noe av ulike tiltak identifisert på matsvinnområdet? Og videre kan det antas at dette gjenspeiler en ny måte å møte samfunnsutfordringer som særlig knyttes til klima, miljø og bærekraft?

Referanser

- Aarvik, Mathea Skavhellen og Mitra Behzadzadeh. 2019. «En vesentlighetsanalyse i norsk dagligvarebransje.» Masteroppgave, Norges Handelshøyskole.
- Adcock, R. og Collier, D. (2001) Measurement Validity: A Shared Standard for Qualitative and Quantitative Research. *American Political Science Review*, 75(4), s. 529-546
- Alsberg, Ola. 2020. «Fattig student hentet 3 millioner på rekordtid:- Jeg kan nesten ikke tro det.» *E24*, 28. november 2020. <https://e24.no/naeringsliv/i/PoQnaJ/influenser-flytter-fra-oslo-prisene-er-helt-elleville>
- Ark. 2022. «Middag for 25 kroner.» Oppdatert 2020. https://www.ark.no/boker/Marie-Thrane-Middag-for-25-kroner-9788205533691?utm_source=dynamic&utm_medium=forlag&utm_campaign=gylden-dal-middag-for-25-kr#product-description
- Arntsen, Renate, Menkerud, Terje, Aspevik, Jan Frode, Vala, Knut. 2021. *2D strekkoder i norsk dagligvare*. GS1 Norway: 1.0 . Ukjent sted: GS1 Norway. Hentet 12. desember, 2021. <https://www.matvett.no/uploads/documents/2D-strekkoder-i-norsk-dagligvare.pdf>
- Asko.no. 2020. «Kutt Matsvinn 2020- historisk samarbeidsprosjekt i serveringsbransjen.» Oppdatert 3. januar 2017. <https://asko.no/nyhetsarkiv/kutt-matsvinn-2020-historisk-samarbeidsprosjekt-i-serveringsbransjen/>
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. «Lov om klageorganer for forbrukersaker og endringer i enkelte andre lover» Prop. nr 32L (2015-2016). Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2015. <https://www.regjeringen.no/contentassets/12a37516ab4e48d7aba95e7cdeb0d0e0/no/pdfs/prp201520160032000dddpdfs.pdf>
- Berg, Ole 2021. «Samfunnsvitenskap.» STORE NORSKE LEKSIKON. Oppdatert 13. septemeber 2021 <https://snl.no/samfunnsvitenskap>
- Brathagen, Elin. 2020. *Sluttrapport Kutt Matsvinn 2020 Sykehjem Bærum Kommune*. 2020. Bærum Kommune: Kutt Matsvinn. Hentet 6 oktober, 2021. <https://www.baerum.kommune.no/contentassets/2e145d206a8b4c99be3dd8eb1d1fd6b9/sluttrapport-nov-2020---matsvinn-i-barum-kommune.pdf>
- Carlise, Keith og Rebecca L. Grubby. 2019. «Polycentric Systems of Governance: A Theoretical Model for the Commons». *Policy studies journal*. 47 (4) 921-946.
- Carvajal, Ana, Mehta Shraddha, Dyrstad, Jonatan Sjølund og Jannicke F. Remme. 2020. *Kartlegging av mengder og årsaker til matsvinn i sjømatnæringen*. SINTEF Ocean: 2020:00536. Trondheim: SINTEF Ocean AS. Hentet 12. november 2021. file:///Users/emiliaesposito/Downloads/Sluttrapport_%20Kartlegging%20av%20mengder%20og%20%C3%A5rsaker%20til%20matsvinn%20i%20sj%C3%B8matn%C3%A6ringen.PDF

- Circklek.no 2021. «Bransjevinner 2021» 2021. <https://www.circklek.no/sustainable-brand-index-2021>
- Cole, Daniel H. 2011. » From global to polycentric climate governance». *Law Journal Library*. 2 (3): 395.413.
- Coop.no. 2019. «Null-visjonen: Coops kompromissløse kamp mot matsvinn.» Oppdatert 3. desember 2019. <https://coop.no/coop-prix/om-coop-prix/null-visjonen-coops-kompromisslose-kamp-mot-matsvinn/>
- Dagbladet. 2004. «Kaster mat 100 millioner kroner.» Dagbladet. 17 april 2004. <https://www.dagbladet.no/nyheter/kaster-mat-for-100-millioner-kroner/65959574>
- Dagens Næringsliv. 2008. «Matsløsning ribber verden for vann.» Dagens Næringsliv. 23, august. 2008. <https://www.dn.no/matslosing-ribber-verden-for-vann/1-1-1219306>
- Dagligvarehandelen. 2008. «-Bør ha svinn på 20 000.» Dagligvarehandelen. 18. august, 2008. <https://dagligvarehandelen.no/2008/b%C3%B8r-ha-svinn-p%C3%A5-20-000>
- Departementenes sikkerhets-og serviceorganisasjon 2021. *Hovedrapport 2020-Bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn*. T-1580 B. U.S. Partene i bransjeavtalen. Hentet 5. oktober. 2021. <https://www.regjeringen.no/contentassets/6b7122fce366433ca028c230b57605ae/no/pdfs/hovedrapport-2020-bransjeavtalen-om-reduksjon-av-m.pdf>
- Direktoratet for forvaltning og økonomistyring. 2018. «Hva er en prosess?». Oppdatert 7. desember, 2018. <https://arbeidsgiver.dfo.no/ressurser-og-verktoy/lede-prosesser-og-moter/forberede/hva-er-en-prosess>
- European Union. 2020. “Farm to Fork Strategy”. European Green Deal. https://ec.europa.eu/food/system/files/2020-05/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf
- Fhf.no. «Om Fhf». U.å. <https://www.fhf.no/fhf/om-fhf/>. U.å. <https://www.fhf.no/fhf/om-fhf/>
- Finnsen, Paal Thomas. 2013. «Norden bidrar til å redusere matsvinn». Emballasjeforeningen. 2013. <https://www.emballasjeforeningen.no/nyheter/medlemsnytt/norden-bidrar-til-a-reducere-globalt-matsvinn/>
- FN-sambadent. 2020. «Den internasjonale dagen mot matsvinn.»2020. <https://www.fn.no/om-fn/fn-dager-kalender/kalender/den-internasjonale-dagen-mot-matsvinn>
- FN-sambandet. 2020. «FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO)». Oppdatert 2020. <https://www.fn.no/om-fn/fns-organisasjoner-fond-og-programmer/fns-organisasjon-for-ernaering-og-landbruk-fao>
- FN-sambandet. 2022. «Ansvarlig forbruk og produksjon.» Oppdatert 23.02.22. <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/ansvarlig-forbruk-og-produksjon>

- Forbrukerrådet. 2016. «Forbrukere ønsker å redusere matsvinn.» Oppdatert 27. september, 2016. <https://www.forbrukerradet.no/siste-nytt/forbrukere-onsker-a-redusere-matsvinn/>
- Forbrukerrådet. 2016. *Handlevaner og holdninger til mat og holdbarhet*. Forbrukerrådet. <https://fil.forbrukerradet.no/wp-content/uploads/2016/09/rapport-handlevaner-og-holdbarhetsdato-2016.pdf>
- FUSION. 2016. *FUSION- Recommendations and guidelines for a common European food waste policy framework*. WP3 Oppdrag 3.4. Bologna: Grant Agreement. Hentet 3. Februar, 2022. <https://www.eufusions.org/phocadownload/Publications/D3.5%20recommendations%20and%20guidelines%20food%20waste%20policy%20FINAL.pdf>
- Gerring, J. (2017). *Case Study Research: Principles and Practices*. 2 utg. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gonzales, Anne Catherin og Christine Hagberg. 2021. «En helskole-tilnærming til utdanning for bærekraftig utvikling. En case-studie av Framtiden i våre hender sitt MatVinn-prosjektet på ungdomsskoler i Skog kommune» Masteroppgave, Universitetet i Oslo.
- Gram-Hanssen, Irmelin., Hanssen, Ole Jørgen, Hultén Johan, og Kirsi Silvennoien. 2016. *Food Redistribution in the Nordic Region: Phase II: Identification of best practice models for enhanced food redistribution*. Nordisk Ministerråd Copenhagen: Nordisk Ministerråd ISSN 0908-6692; 2016:502.
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. 2 utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hagen, Rorar og Anita Gudmundsen. 2011. «Selvreferanse og refleksjon. Forholdet mellom teori og empiri i forskningsprosessen». *Tidskrift for samfunnsforskning* 52 (4) 459-489.
- Hanssen, Ole Jørgen og Hanne Møller. 2013. *Matsvinn i Norge 2013. Status og utviklingsstrekk 2009-2013*. Matvett AS/ ForMat-prosjektet. OR. 32.13. Kråkerøy: Matvett AS/ ForMat-prosjektet. Hentet 20. september. 2021. <https://www.matvett.no/uploads/documents/OR-32-13-Matsvinn-i-Norge-2013-Status-og-utviklingstrekk-2009-2013.pdf>
- Hanssen, Ole Jørgen, Skogesal, Olva, Møller, Hanne, Vinju, Eva og Frode Syversen. 2013. *Kunnskap om matsvinn fra norske husholdninger*. (Rapport til Miljødirektoratet OR 38.13). Østfoldforskning. <https://www.matvett.no/uploads/documents/Kunnskap-om-matsvinn-Miljodirektoratets-rapport.pdf>
- Hansen, Silje og Benjamin Bendu. «Fra svinn til bærekraftig og sunn snacks!» 2020. <https://krispy.no/pages/om-krispy>
- Havre, Mette Nygård. 2019. *Spis opp maten*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Havre, Mette Nygård. 2022. «Spis opp maten.»2022. Facebook. <https://www.facebook.com/Spisoppmaten>

- Have, Mette Nygård. 2022. «Spis opp maten. 2022. Instagram.
<https://www.instagram.com/spisoppmaten/>
- Hebrok Marie og Nina Heidenstrøm. 2017 *Maten vi kaster. En studie av årsaker til og tiltak mot matsvinn i norske husholdninger*. Fagrapport nr.1. Oslo: SIFO. Hentet 5. oktober, 2021. https://www.matvett.no/uploads/documents/FR-1-2017-Maten-vi-kaster-SIFO-Fagrapport-1-2017_-Hebrok-og-Heidenstrom.ISBN-1.pdf
- Helsedirektoratet. 2017. «§Begrepet styringssystem.» Oppdatert 17. februar, 2017. <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/ledelse-og-kvalitetsforbedring-i-helse-og-omsorgstjenesten/styringssystem-ansvar-og-definisjon/4-begrepet-styringssystem>
- Journalen. 2009. «100 millioner rett i komposten.» Journalen. 5 februar, 2009. Atekst.
- Knill, Christop. og Jale Tosun. (2020) *Public Policy. A New Introduction*. 2nd Edition. London: Pelgrave Macmillan.
- Landbruksdirektoratet 2021. *Matsvinn i jordbrukssektoren. Kartlegging for 2020*. Handel og industri. 21/3-29. Oslo: Landbruksdirektoratet. Hentet 21. november, 2021. https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/filarkiv/rapporter/Matsvinn%20i%20jordbrukssektoren,%20rapport%2017.%20des21.pdf/_/attachment/inline/285a56ed-2107-4b17-bfd0-9dfb4fc1ad98:8b23630c2dbe5b3dcf5e42cc2853b887613aba9a/Matsvinn%20i%20jordbrukssektoren,%20rapport%2017.%20des21.pdf
- Larsen, Kjersti. 2019. *KuttMatsvinn2020 i Oslo Kommune*. KuttMatsvinn 2020. Oslo: Fremtiden i våre hender. Hentet 21. oktober. 2021. https://www.matvett.no/uploads/documents/Rapport_KuttMatsvinn2020-sykehjem-i-Oslo-2018-19.pdf
- Lindahl, Håkon. 2017. «Miljø og etikkonsekvenser av norsk matsvinn». Oppdatert 24. januar, 2017. <https://www.framtiden.no/201701247097/rapporter/klimatek/miljo-og-etikkonsekvenser-av-norsk-matsvinn.html>
- Lysvold, Susanne kjåstad og Kai Jæger Kristoffersen. 2019. «Disse potetene vil ikke butikkene ha- Dina og Henning fra Steigen ville det annerledes.» *NRK*, 14. november, 2019. https://www.nrk.no/nordland/denne-poteten-vil-ikke-butikkene-ha_-bondene-fra-steigen-ville-det-annerledes-1.14780809
- Ludvigsen, Anniken og Kjersti Hofstad. 2021. «Økonomistyringens rolle i reduksjon av matsvinn i restauranter.» Masteroppgave, Universitetet i Bergen.
- Mathismoen, Ole. 2019. «En tredjedel av utslippene kommer fra matproduksjon. Etterpå kaster vi 25-30 prosent av maten.» *Aftenposten*. 18. august, 2019. <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klimatek/fns-klimatek-ipcc/dette-sier-fns-klimatek/sjette-hovedrapport/hovedfunn-forste-del-sjette-hovedrapport/>
- Matprat.no. 2022. «Hvorfor er matsvinn et problem?» Oppdatert 24. januar, 2022. <https://www.matprat.no/artikler/matsvinn/hvorfor-er-matsvinn-et-problem/>

- Matsentralen.no. 2019. «Matsvinn.» Oppdatert 2019. <https://www.matsentralen.no/matsvinn>
- Matsentralen.no. 2021. «Vi gir mat, mennesker og miljø en ny sjanse. Oppdatert 2019. <https://www.matsentralen.no/>
- Matsentralen. 2021. «Vi gir mat, mennesker og miljø en ny sjanse.» Oppdatert 2021. <https://www.matsentralen.no/>
- Matsentralen. 2021. «Prosjekter». Oppdatert 2021. <https://www.matsentralen.no/utvliklingsprosjekter>
- Matvett.no. 2020. «Kutt Matsvinn Servering». 2020. <https://www.matvett.no/bransje/kutt-matsvinn-2020>
- Matvett.no. 2020. «Å drive bærekraftig er verken vanskelig eller dyrt. 2020. <https://www.matvett.no/bransje/kutt-matsvinn-2020/tiltak/a-drive-baerekraftig-er-verken-vanskelig-eller-dyrt>
- Matvett. 2020. «Matkastebordet.» Oppdatert 2020. <https://www.matvett.no/aktuelt/matkastebordet>
- Matvett. 2020. «Tall og fakta». Oppdatert 2020. <https://www.matvett.no/bransje/tall-og-fakta>
- Meny. 2018 «Redd overskuddsmat med Too Good To Go.» Oppdatert 15. januar, 2018. <https://meny.no/Barekraft/miljo-matsvinn/too-good-to-go/>
- Merverdiavgiftsloven. Lov om merverdiavgift II Uttak Veldedige formål av 17. juni 2016 nr 43. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-58#KAPITTEL_6
- Miljødirektoratet. 2021. Hovedfunn i første del i sjette hovedrapport. Oppdatert 9. august, 2021. <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/fns-klimapanel-ipcc/dette-sier-fns-klimapanel/sjette-hovedrapport/hovedfunn-forste-del-sjette-hovedrapport/>
- Munthe, Preben. 2016. «Næringsliv.» SNL. <https://www.sokogskriv.no/referansestiler/chicago-forfatter-aar.html#norges-offentlige-utredninger-nou>
- Møller, Hanne, Vold, Mie, Schakenda, Vibeke og Ole Jørgen Hanssen. 2011. *Kartlegging av matsvinn i produksjonsbedrifter* (Oppdragsrapport OR26.11). NOFIMA. <https://www.matvett.no/uploads/documents/OR-26-11-Rapport-kartlegging-av-matsvinn.pdf>
- Møller, Hanne, Hagtvedt, Hanne, Lødrup, Nina og Jens Kirk Anders. 2016. *Food waste and date labelling: Issues affecting the durability*. 2016:523. Nordisk Ministerråd. <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:950731/FULLTEXT04.pdf>
- Møller, Hanne, Callewaert Pieter og Aina Stensgård. 2020 *KuttMatsvinn2020-forskning*.

- Oppdragsrapport 19.20. Kråkerøy: Norsus. Hentet 5. oktober, 2021.
<https://www.matvett.no/uploads/documents/KuttMatsvinn2020-Forskning-sluttrapport.pdf>
- Nett-TV. Matsvinn-konferanse med tre statsråder. Video. 7. desember, 2021.
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/matsvinn-konferanse-med-tre-statsraeder/id2891229/>
- NHO Mat og Drikke. 2021. «Matsvinn» NHO Mat og drikke. Oppdatert 26. mars, 2021.
<https://www.nhomd.no/politikk/en-barekraftig-mat--drikke--og-bionaring/matsvinn/>
- NHO Mat og Dikke. 2019. Matsvinn. Oppdatert 2. februar, 2021.
<https://www.nhomd.no/politikk/en-barekraftig-mat--drikke--og-bionaring/matsvinn/>
- Nielsen, Andreas. 2004. «Kaster sykehusmat for 100 mill. i året.» Dagsavisen. 16. april 2004.
<https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2004/04/16/kaster-sykehusmat-for-100-mill-i-aret/>
- Nordic Council of Ministers. 2017. *Preventing Food Waste*. 2017: 745. Nordic Council of Ministers 2017. <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1115667/FULLTEXT01.pdf>
- NorgesGruppen. 2020. «Mindre matsvinn er vinn-vinn.» 2020.
<https://www.norgesgruppen.no/om-oss/om-oss-hjem/ambisjonene-i-praksis/7.mindre-matsvinn-er-vinn-vinn/>
- NorgesGruppen. 2020. «MATSVINN.» Oppdatert juni, 2020.
https://www.norgesgruppen.no/globalassets/faktaark/faktaark_matsvinn_2020.pdf
- Ostrom, Elinor. 2010. "Polycentric systems for coping with collective action and global environmental change." *Global Environmental Change*. 20 (4), 550-557.
<https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0959378010000658?token=10445CA978BC735C86B5197CCC26C086CC886CC2DED0C43F2D721DF4A6FF9B4A705BEB8F40226F55C93DFBBB38871475&originRegion=eu-west-1&originCreation=20220607150618>
- Ostrom, Elinor. «A Polycentric Approach for Coping with Climate Change». Policy Research Working Paper 5095. Washington DC: The World Bank. Hentet 8. oktober, 2022.
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/480171468315567893/pdf/WPS5095.pdf>
- Schrøder, Anne Marie og Anne-Grete Haugen. 2015. *ForMat-prosjektet*. 2015. Sluttrapport. Matvett. Hentet 10. oktober 2021.
https://www.matvett.no/uploads/documents/ForMat-prosjektets-sluttrapport_180105_134627.pdf
- Silde, Jorulf Brøvig. (2020). «Delta på Internasjonal dag mot matsvinn». NHO Service og Handel. <https://www.nhosh.no/bransjer/drift-og-service/kantine/nyheter/2020/delta-pa-internasjonal-dag-mot-matsvinn/>

- Stensård Aina, Prestrud Kjersti, Callewaert, Pieter og Gaylord Booto. 2021. *Stektorrapport for matbransjen, offentlig sektor og husholdningsleddet*. Oppdragsrapport 36.21. Kråkerøy: Matvett. Hentet 10. oktober 2021. <https://www.matvett.no/uploads/documents/OR.36.21-Sektorrapport-for-matbransjen-offentlig-sektor-og-husholdningsleddet.pdf>
- Stensgård, Aina Elstad, Prestrud, Kjersti og Pieter Callewaert. 2020. *Matsvinn i Norge - Rapportering av nøkkeltall 2015-2019*. Matvett AS. 2055. Kråkerøy: Matvett AS. Hentet 26. september 2021. https://www.matvett.no/uploads/documents/OR.51.20-Matsvinn-i-Norge-2015-2019_2021-02-24-111320.pdf
- Stensgård, Aina Elstad og Ole Jørgen Hanssen. 2016. *Matsvinn i Norge 2010-2015. Sluttrapport fra ForMat-prosjektet*. Matvett AS-ForMat-prosjektet. OR.17.16. Kråkerøy: Matvett AS/ForMat-prosjektet. Hentet 23. september 2021. <https://www.matvett.no/uploads/documents/ForMat-rapport-2016.-Sluttrapport.pdf>
- Solheim, Hilde. 2013 «Matsentralen åpnet i Norge» *Aftenposten*, 2. september, 2013. <https://www.aftenposten.no/oslo/i/eJd9/matsentralen-aapnet-i-oslo>
- Stortinget. 2021. «Hvordan kan jeg påvirke?» Oppdatert 3. september, 2021. <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/stortinget-undervisning/voksenopplaring-for-innvandrere/lar-om-valg/hvordan-kan-du-pavirke/>
- Svalbjørg, Tarjei. 2020. «Lite matsvinn i sjømatproduksjonen». Oppradert 13. august. 2020 <https://sjomatnorge.no/lite-matsvinn-i-sjomatproduksjonen/>
- Syvertsen, Trine. 2021. «Massemedier.» Store Norske Leksikon. Oppdatert 27. juli, 2021. <https://snl.no/massemedier>
- Persvold, Anja Zawadzka. 2019. «Aktør». Oppdatert 30. april, 2019. <https://snl.no/akt%C3%B8r>
- Q-meieriene.no. 2021. «Historien om Q». Oppdatert. 2021. <https://www.q-meieriene.no/om-q-meieriene/historien-om-q>
- Q-meieriene.no. 2021. «Undervisning». Oppdatert. 2021. <https://www.q-meieriene.no/matredder/undervisningsopplegg-9-trinn/laerer/undervisning>
- Refresh. 2016. «FUSION project ends, food waste findings taken up in EU circular economy strategy». Oppdatert 9. oktober. 2016. <https://eu-refresh.org/fusions-project-ends-food-waste-findings-taken-eu-circular-economy-strategy.html><https://eu-refresh.org/fusions-project-ends-food-waste-findings-taken-eu-circular-economy-strategy.html>
- Regjeringen.no. 2022. «Søk: Matsvinn.» Oppdatert 5. april 2022. <https://www.regjeringen.no/no/sok/id86008/?term=matsvinn>
- Regjeringen. 2016. «Fritak frå merverdiavgift ved utdeling av mat til velgjerande føremål.» Oppdatert 11. mai, 2016. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/fin/pressemeldinger/2016/fritak-fra-meirverdiavgift-ved-utdeling-av-mat-til-velgjerande-foremal/id2500289/>

- Regjeingen.no 2017. «Bransjeavtale om reduksjon av matsvinn.» Oppdatert 23. juni, 2017. <https://www.regjeringen.no/contentassets/1c911e254aa0470692bc311789a8f1cd/matsvinnavtale.pdf>
- Regjeringen. 2017. «Felles internasjonalt innsats mot matsvinn og AMR». Oppdatert 6. oktober. 2017. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/lmd/nyheter/2017/okt-17/felles-internasjonalt--innsats-mot-matsvinn-og-amr/id2573797/>
- Regjeringen. 2021. «Matsvinn konferanse med tre statsråder.» Video. Presseinvitasjon. 7. desember. 2021. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/matsvinn-konferanse-med-tre-statsraeder/id2891229/>
- Rema. 2021 «Betyr lave priser dårlig kvalitet?». 2021 <https://www.rema.no/laermer/betyr-lave-priser-darlig-kvalitet/>
- Rema. u.å «Slik kaster du mindre mat- 6 tips fra fattig student.» u.å. <https://www.rema.no/laermer/slik-kaster-du-mindre-mat-6-tips-fra-fattig-student/>
- Ren Mat. 2010. «Kasting av mat.» Ren Mat. 20. april, 2010. Atekst.
- Retriever. Universitetet i Bergen. Atekst, Norske kilder. 2004-2021 <https://app.retrieverinfo.com/services/archive?canFetchDataOnDateSelectorChange=true&searchString=Matsvinn%20>
- Retriever. Universitetet i Bergen. Atekst, Norske kilder. 2010. <https://app.retrieverinfo.com/services/archive?canFetchDataOnDateSelectorChange=true&searchString=Matsvinn%20>
- Retriever. Universitetet i Bergen. Atekst, Norske kilder. 2004. <https://app.retrieverinfo.com/services/archive?canFetchDataOnDateSelectorChange=true&searchString=Matsvinn%20>
- UN enviromental programme. 2017. «How do we need to change our food system?». Oppdatert 30. august, 2017. <https://www.unep.org/news-and-stories/video/why-do-we-need-change-our-food-system>
- Thorgersen, Michelle. 2020. «Hvordan kan dulting bidra til å redusere matsvinn i Norge?» Bacheloroppgave, Handelshøyskolen BI-campus Stavanger.
- Thorsen, Karen Elene. 2022. «Fattig.student» Oppdatert 2022. <https://www.instagram.com/fattig.student/>
- Thrane, Marie. 2022. «mariethrane» Oppdatert 2022. <https://www.instagram.com/mariethrane/>
- Thrownomore. 2022. «Hvem er Throw No More?» Oppdatert 2022. <https://thrownomore.no/om-oss/om/>
- Thrownomore. 2022. «Slik fungerer det.» Oppdatert 2022.

<https://thrownomore.no/forbrukere/slik-virker-det/>

Toogoodtogo. 2020. «1,5 millioner poser med mat unngikk å ende som matsvinn i 2020. Oppdatert 15. desember 2020. <https://toogoodtogo.no/no/press/releases/rekordmye-mat-reddet>

Universitet i Bergen. 2017. «Her får du dagens aviser.» Oppdatert 5. mai, 2017. <https://www.uib.no/ka/51348/her-f%C3%A5r-du-dagens-aviser>

VG. 2004. «Sykehusene kaster mat for 100 millioner kroner.» VG. 16 april 2004. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/P3rqR0/sykehusene-kaster-mat-for-100-millioner>

Walgrave, Stefaan og Peter Van Aelst. 2006. «The Contingency of the Mass Media's Political Agenda Setting Power: Toward a Preliminary Theory». *Journal of Communication* 56 (1): 88-109.

Yin, Robert K. (2018) *Case Study Research and Applications – Design and methods*. London: SAGE